

The Project Gutenberg eBook of Muistoja lapsen ja hopeahapsen 2, by Anders Ramsay

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Muistoja lapsen ja hopeahapsen 2

Author: Anders Ramsay

Translator: Knut Sarlin

Release date: August 8, 2005 [EBook #16482]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJA LAPSEN JA HOPEAHAPSEN 2 ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed

Proofreaders Europe.

MUISTOJA LAPSEN JA HOPEAHAPSEN

KUVAUKSIA

Kirjoittanut
Anders Ramsay

Suomentanut
Knut Sarlin

II osa

Ensimmäisen kerran julkaissut
Werner Söderström Osakeyhtiö 1908.

XIV.

HELSINKI NUORUUTENI PÄIVINÄ.

»Tempora mutantur et nos mutamur in illis» (ajat muuttuvat ja me niiden kanssa), sanoivat »vanhat» jo pari tuhatta vuotta sitten, mutta mitähän he sanoisivatkaan, jos voisivat vilkaista tähän meidän, höyryn ja sähkön korkeapaineessa hätäilevään ja hyörivään aikaamme?

Kaikki muuttuu ajan pitkään ja ajan kautta, emmekä vähimmin me itse, meidän käsityksemme, tarpeemme ja vaatimuksemme. On paljon sellaista, jota nykypäivinä pidämme perin mitättömänä ja huonona, vaan jota minun nuoruudessaani katsottiin ylellisyydeksi; mikä silloin vielä oli tuntematonta ja aavistamatonta, josta ei edes rohkein mielikuvituskaan voinut uneksia, se on jo nyt käynyt välttämättömäksi tarpeeksi. Nyt emme voi ajatellakaan elämää ilman rautateitä tahi höyrylaivoja, ilman sähkösanomalaitosta, puhelinta, jokapäiväistä postia ja sanomalehtiä, ilman sähköä tahi kaasuväläistystä, ilman pankkeja, huviloita, kahviloita, varieté-teattereja ja raitioteitä, kaikkea tuollaista, joka nyt tuntuu olemassaolollemme yhtä välttämättömältä kuin ilma, jota hengitämme. Mutta kaikki tuollainen oli silloin tuntematonta ja siksi ei sitä kaivattu ja toimeen sitä vaan tultiin ilman sitäkin.

Kun ajattelee, että kaikki tuo kehitys ja muodostuminen on tapahtunut yhden ainoan ihmisijän kuluessa, ei voi muuta kuin hämmästyksissään kysyä itseltään: milloin ja miten se on sitten käynyt päinsä. Emme ole kiinnittäneet huomiotamme päivää päivältä edistyvään, tuntumattomaan muutokseen, kunnes sitten elinpäiväimme loppuhetkinä seisomme ihmetellen sen äärettömän eroituksen edessä, mikä entisyyden ja nykyisyyden välillä on.

Ei ole tarkoitukseni tässä esittää mitään seikkaperäistä topograafista kuvausta silloisesta Helsingistä, vaan aijon ainoastaan yleispiirtein kuvailla muutamia ääriviivoja. Marraskuussa vuonna 1808 sattuneen suuren tulipalon jälkeen, joka poltti poroksi melkein koko etelä- ja pohjoissataman välillä olevan vanhan kaupungin, värjötti koko Helsinki melkein autiona ja hyljättynä. Silloin määräsi keisarillinen säädös vuonna 1812, että hallituksen istuin oli muutettava Helsinkiin, ja nerokkaiden miesten, Ehrenströmin ja Engelin johdolla alkoi kaupunki sitten nopeasti tulla jälleen kuntoon ja rakennetuksi.

Kun Turun palon jälkeen syyskuussa 1827 myöskin yliopisto muutettiin Helsinkiin, kasvoi ja laajeni tämä uusi kaupunki nopeasti. Sinä ajanjaksona, 1840—1850, josta nyt kerron, käsitti kaupunki jo, vaikkapa siinä ei asukkaita ollutkaan kuin noin 17,000 henkeä, suurimman osan »kaupungin lukkojen» eli tulliporttien välisestä alueesta. Kaikesta tosin voi huomata, että kaupunki oli nuori, mutta Hietalahdesta Elisabetintorille, Turun kasarmeilta Kaivopuistoon ja Punavuorille asti oli se jo täyteen rakennettu. Ainoastaan Kampinmalmilla ja Heikinkaduulta länteenpäin olevalla alueella olivat tontit autioita, samoin kuin Korkeavuoren- ja Roopertinkatujen etelä- ja länsipuolelle ulottuvilla seuduillakin kohoili vain alastomia kallion nyppylöitä. Seutu, jossa nyt on rautatieasema ja jossa kohoovat Ateneum ja suomalainen teatteri, oli siihen aikaan savista suota, jota talvisin käytettiin luistelupaikkana.

Mutta kaupungin varsinainen keskusosa oli jo siihen aikaan melkein samallinen kuin nyt ja useimmat yleiset rakennukset, jotka Engel oli rakennuttanut jaloon, puhtaaseen ja valtavasti vaikuttavaan tyyliin ja joita vieläkin täytyy ihailia, olivat jo silloin valmiit. Aivan samassa asussa kuin nyt, seisovivat jo silloin Nikolainkirkko, senaatintalo, yliopisto, kirjasto, vanha klinikka, tähtitorni, suomalainen ja venäläinen kasarmi, keisarillinen palatsi, raatihuone, kenraalikuvernöörin talo y. m. Neljä korttelia Fabianinkadun ja päävahdin välillä oli rakennettu täyteen yhdenkorkeuisia kolmikerroksisia kivitaloja, samat, jotka siinä vielä tänäkin päivänä seisovat, ja muodostivat nämä talot siihen aikaan kaupan ja liikkeen työssijän, jossa asui miltei yksinomaan liikemiehiä. Kaikkialla muualla kaupungissa näki ainoastaan mataloita, yksikerroksisia puutaloja, joita toisiinsa pitkät lankkuaidat yhdistivät, ja useiden lankkuaitojen takaa näkyi laajoja puutarhoja. Kasarmintorin reunuksilla ja Etelä-esplanaadinkadun varrella kohosi kuitenkin kaksikerroksisia puutaloja, jollainen rakennustapa sittemmin kuitenkin kiellettiin. Aniharvoja kivitaloja, yhteensä luullakseni vain parisenkymmentä, kohoili siellä täällä erillään mataloiden puutalojen joukossa.

Kaupunkimme ylpeys, neitsyeiden ja sotamiesten onnela, nyt niin kaunis ja hyvinhoidettu Esplanaadi oli jo silloin olemassa yhtä laajana kuin nytkin, mutta siunaa ja varjele minkä näköinen se silloin oli! Keskellä esplanaadia kasvoi siihen aikaan kaksinkertaisessa rivissä vaahteroita, jotka olivat aina kuihtuvassa tilassa ja kuolemaisillaan, kun niiden juuret vain tunkeutuivat vähänkään syvemmälle vesiperäiseen maahan kasvinsijoillaan. Katujen puoleisilla sivuilla kasvoi salavoita, joiden nuoret latvat säännöllisesti leikattiin tasaisesti poikki. Nurmi sai rehevästi kasvaa heinäsadoksi ja koko esplanaadia ympäröi viheriäiseksi maalattu säleaita. Minkäänlaisia sohvia tahi istumapaikkoja ei siellä ollut, vasta paljoa myöhemmin ilmestyi sinne muutamia viheriävärisiä penkkejä. Siinä paikassa, jossa nyt hauska ja paljon käytetty Kappeli tarjoaa hupaisan istumapaikan, oli siihen aikaan pieni, omituisesti rakennettu kupurakennus — jonkunlainen myymäläkoju, jossa oli myytävänä limonaattia ja appelsiineja, ja tämän »huvimajan» molemmille puolille oli asetettu ahdas puusohva, jolla myymälän harvat kantavieraat tavallisesti istuivat. Mutta yhtä runsaasti hyöri ja vilisi kaupungin hienompaa yleisöä kauniina

kevätpäivinä tälläkin Esplanaadilla, jota siihen aikaan vielä tavallisesti kutsuttiin Vasikkahaaksi, ja sirosti puettuja lapsia leikkeli siellä kaikessa rauhassa riemuiten. Alemmat kansankerrokset, sotamiehet ja työväenluokka, jotka nyt ovat anastaneet Esplanaadin milt'ei yksinomaiseen huostaansa, eivät silloin vielä siellä tungeskelleet, vaan olivat he tyytyväisiä saadessaan silloin tällöin ohikulkiessaan heittää kaihomielisen katseen yli vihreän säleaidan tuolle alueelle, ymmärtäen hyvin, ett'ei sitä oltu heitä varten ajottu. Siihen aikaan oli se vielä yksinomaan »paremman kansan» sovittuna yhtymäpaikkana, jossa siihen luokkaan kuuluvat voivat tavata toisiaan, jutella ja kuherrella keskenään mielinmäärin. Eräässä siihen aikaan esitetystä huvinäytelmässä »Per ja Pål», jonka R. Frenckell oli kirjoittanut, esiintyy eräs silloin suuresti pidetty kupletti, jonka vielä muistan ja jossa esplanaadielämää ylistellään seuraavasti:

»On koira, kissa kävelyllä keikaillen tuoll' Espiksellä, jossa pöyhkeet mammat istuu
— niinpä niin! ja tyttäret ne tirkistelee — ymmärrätte — siin'!»

Pohjois-esplanaadinkatu, joka nyt on kaupungin suuremmoisina, yksi sen valtasuonista ja jonka varrella pitkin sen pituutta kohoaa palatsimaisia rakennuksia, oli siihen aikaan yksi vähäpätöisimmistä kaduista, jota pienet, matalat, mitättömät ja puoleksi maan sisään vajonneet yksikerroksiset talot reunustivat. Niinpä seisoa töröttö silloin Mikonkadun kulmauksessa, jossa nyt Merkurion talo komeilee, Kroppin nahkuritehdas ja muutaman askeleen päässä siitä sijaitsi avonainen teurastajan-myymäliä. Myöskin yhdensuuntaisesti Pohjois-esplanaadinkadun kanssa kulkevan Aleksanterinkadun varsilla näkyi vain kirjava hökkelien sekoitus ja joku ainoa paremmanpuoleinen talo.

»Hävinneestä» Helsingistä oli vielä siihen aikaan paljon jällellä. Niinpä seiso kalliionnyppylällä senaatintalon pihamaalla tuo vanha kellotapuli, joka oli omiaan aina herättämään ihmettelyä, ritarihuoneen tontilla oli taas vanha, turvekattoinen, syvälle maahan uponnut rakennus ja varsinkin Kruunuhaassa näkyi useilla paikoilla tuollaisia vanhoja rakennusrähjiä.

Mutta kaiken vanhan joukossa esiintyi kuitenkin ihmeellisimpänä Katajanokka, jonne ei vielä siihen aikaan ollut vähimmässäkään määrässä ulottunut se repimis- ja rakennusinto, joka oli kaikissa muissa kaupungin osissa valloillaan. Se oli silloin vielä niin sanoakseni ehjä, tyypillisen alkuperäinen ja ikäänkuin kuva menneiltä ajoilta ja siellä asui yksinomaan köyhää väkeä, kalastajia ja merimiehiä, kapakoitsijoita ja rantajätkiä. Jyrkkien kalliionnyppylöiden välissä kiemurteli siellä kapeat ja likaiset, mutkaiset ja kiveämättömät tiet, joiden varsilla siellä täällä näkyi räjäisiä, turvekattoisia ja kaatumaisillaan olevia mökkiä. Oli ylen vaikea päästä kulkemaan noita mutkikkaita kujia pitkin ajoneuvoilla, ja kuitenkin tuonne siivottomaan ja syrjäiseen kaupungin nurkkapuoleen sangen usein vaunuillakin ajettiin. Muistan vielä, kuinka joskus pääsin äitini mukaan, kun hän sinne meni; siellä asui näet hökkeleiden seassa myöskin useita merikapteeneja ja laivureita, joilla siihen aikaan lienee ollut jonkunlainen oikeus myöden kotonaan tavaroita, joita he olivat omilla laivoillaan kuljettaneet kotiinsa ja joita he sitten myöskentelivät paljon huokeammalla hinnalla kuin mitä niistä kauppa-aikeissa otettiin. Ja eipä liene tullikaan siihen aikaan ollut niin tarkkasilmäinen kuin nykyään. Kahden tällaisen laivurin luo tavallisesti tie johti — toiselta heistä, joka purjehti Espanjassa asti, ostettiin portviiniä ja sherryä ja eräs kapteeni Lange taas, joka kuljetti alusta Lyypekin ja Suomen välillä, myöskenteli kaikenlaista rihkamaa ja kangastavaroita. Nyt on tuo vanha Katajanokka vain muisto; kalliot on porattu ja hajalle räjäytetty ja palatsit siellä nyt kohoilevat leveiden, tasaisten katujen varsilla entisten hökkeleiden sijoilla.

Erään omituisuuden tuolta ajalta, joka nyt jo on hävinnyt, muistan vielä. Tarkoitin kaupungin kahta salpapuuporttia. Toinen niistä sijaitsi pitkänsillan toisessa päässä, toinen Heikinkadun loppukohdassa. Tällaisen laitoksen muodosti pieni keltaiseksi maalattu puurakennus, jonka etupuolelle oli maahan isketty neljä tavattoman paksua, valkoiseksi maalattua pylvästä; niiden edessä taas oli korokesilta kivääreineen ja rumpuineen. Tusina sotamiehiä ja yksi aliupseeri muodosti vahdiston. Tuosta pikku majasta voi rautavittojen avulla laskea yli tien salpapuun, joka alaslaskettuna sulki kaiken liikkeen tiellä. Minä puolestani en nähnyt salpapuuta koskaan alhaalla, vaan ihmettelin ihmettelemästä päästyänikin, mitä tuolla salpapuulla ja sen viereisellä vahdistolla mahtaisi olla oikeastaan tehtävänä. Lieneekö niiden tarkoitus ollut sulkea näin tie lähestyvien vihollisten tai kapinoitsijain joukkojen edessä, vai tarkoitettiinkohan kaikella tällä vain hankkia sotamiehille jotain toimintaa, kun niiden näet täytyi astua kiväärineen asentoon joka kerran kun jokukaan kenraalimies kulki siitä ohitse? Vihdoin oivalsivat viranomaisienkin aivot, että tällaiset salpapuut olivat hyödyttömiä, ja ne hävitettiin sitten. Mutta lapsena ollessani tunsin minä kaikessa tapauksessa jonkunlaista pelonsekaista kunnioitusta noita salpapuuvahdistoja kohtaan ja tuntui aina ikäänkuin rauhallisemmalta kun oli onnellisesti ja hyvin päässyt niiden ohi. — Nyt on vain nimi »tulli» jällellä noista senaikaisista salpapuuporteista.

Sen ajan hävinneiden merkillisyyksien joukossa on vielä mainittava kaupungin kaakinpuu, joka seiso paikallaan jotakuinkin nykyisen kaartinratsuhuoneen kohdalla vielä kauan 1840-luvullakin. Minua oli ankarasti kielletty menemästä sinne silloin kuin kaakinpuu-rangaistuksia täytäntöönpantiin, jollaista silloin vielä usein sattuikin. Mutta muutamat tutut pojat olivat kaikista kielloista huolimatta hiiviskelleet

rangaistuspaikalle ja pystyivät perinpohjin kuvaamaan ja kertomaan kuinka kaikki tapahtui — sekä ruoskanläimäykset että pahantekijän huudot, tempoilemiset ja värähdykset paikalle kokoontuneen kansanjoukon hoilotellessa ja häväistessä kärsijää, jota raukkaa toiset taas kiihoittivat »kestämään niinkuin mies kestää» toisten kirkuessa kehoituksia rangaistuksen toimeenpanijalle, piiskurille, »kaupungin rakkarille», lyömään kovemmin. Todellakin mieltäylentävää kansanhuvia!

Katajanokan kauaksi merelle pistävät ja sen laineisiin uljahtavat kalliokielekkeet muodostivat sataman pohjoisen pään ja kallioille siellä oli rakennettu huonoja hökkeleitä, työn ja köyhyyden tyyssijoja. Mutta eteläisellä puolella taas kohosivat Ullanlinnan vuoret ikäänkuin aallonmurtajina ja siellä rehoitti ylimmillään kaikki edellisen vastakohta; ne seudut muodustuivat pian ylellisyyden, loiston ja prameuden pääpaikaksi. — Kun suuri joukko Venäjän maineikkaita ja rikkaita perheitä 1830-luvulla oli ulkomaisissa kylpy- ja pelipaikoissa tuhlannut omaisuutensa ja saattanut venäläisen nimen huonoon huutoon, kielsi keisari Nikolai sellaisilta passinsaannin ulkomaille matkustamista varten. Kun heidän täten täytyi ryhtyä etsiskelemään jotakin oleskelupaikkaa valtakunnan sisällä, kiintyivät heidän katseensa meidän pieneen Helsinkiimme, jossa he arvelivat voivansa elostella miten väin mielensä teki.

Tämän maahamme muuttavan lauman etunenässä kulki kuuluisa monenmiljoonan omistaja, ruhtinatar Jussupoff, syntyisin Narischkin. Tämä ylenylhäinen nainen oli jo Pietarissa tullut kuuluisaksi ylellisten hurjastelujensa kautta, jotka usein esiintyivät mitä sopimattomimmissa muodoissa. Niinpä oli hän kerran toimeenpannut juhlan omassa, Moikka-kanavan varrella sijaitsevan suuren Jussupoffin palatsin viereisessä puistossaan, jossa hän oli nostattanut pois kaikki pystykyvat jalustoiltaan ja panettanut niiden sijaan elävät henkilöt seisomaan samoissa asennoissa ja huomaamattoman vähäisissä pukimissa — tai sitten ilkisen alasti — kuin kuvapatsaatkin. Ja nämä elävät kuvapatsaat valaistiin juhlan aikana tulisoihduilla ja bengaalitulella, ja musiikki pauhaten kaikui ja samppanja virtanaan kuohui. Juhla oli kerrassaan Neron juhlan tapainen, niinkuin siitä kerrotaan teoksessa »Quo vadis?»

Sellainen taidekäsitys ja aistisuunta oli tällä ylhäisellä naisella, joka silloin saapui pieneen kaupunkiimme rakennuttaakseen siellä itselleen kesäasunnon. Hän valitsi asuntonsa paikaksi korkeimman mäentöyryn Kaivopuistossa ja rakennutti sinne muhkean huvilan, jonka Grönqvist nykyään omistaa. Kerrotaan, että huvilapaikan valitsemiseen olisi määräävästi vaikuttanut se, että tällä korkeasukuisella naisella oli rakas ystävä, kaunis kapteeni Isakoff, joka oli jostakin rikoksesta alennettu sotamieheksi ja siirretty Viaporiin. Huvilastaan oli ruhtinattarella vapaa näköala hänen karkoituspaikalleen; ja vieläpä voi ruhtinatar salakähmää käydä hänen luonaankin ja ehkäpä sai kapteenikin, päällikkökunnan luvalla, pistäytyä ruhtinattarta katsomassa. Kaivopuisto saakin synnystään mahdollisesti etupäässä kiittää kapteeni Isakoffia.

Kaupungilla kerrottiin tästä huvihimoisesta, nautinnonhaluisesta ruhtinattaresta milt'ei mahdolltoimiin meneviä juttuja ja kuinka hän täälläkin koetti elää samanlaista ylellistä elämää kuin keisarikaupungissakin, mutta että vedenjuontilaitoksen hoitaja, asessori Rabbe sai kuitenkin, monenmoisten vaikeuksien jälkeen ja panemalla liikkeelle kaiken kykynsä ja liukkaan mielistelytaitonsa, hillityksi ainakin tuon elämän ulkonaiset, yleisöä loukkaavat ilmaisut.

Ruhtinatar Jussupoffin esimerkkiä seurasi pian, mitä loistoon tulee vieläkin jos mahdollista huimapäisempi kreivitär Opperman, samoin ruhtinattaret Gagarin, Urusoff, Uvaroff, Trubetskoj, Kotschubej, kreivitär Mussin-Puschkin, rouva Demidoff (sittemmin rouva Karamzin) y. m., pian koko hienoin, kullassa kuppelehtiva pietarilainen ylhäisseurapiiri, »le monde ou on s'amuse», huvituksen pyörteissä hekkumoiva maailma; ja kaikilla oli heillä omat hevosensa, ajoneuvonsa, seurueensa ja suuri palvelijajoukkonsa.

Tämä antoi aiheen konsuli, sittemmin kauppaneuvos Borgströmille ryhtyä ajattelemaan jonkinlaisen yhtiöliiton muodostamista, joka sitten perustaisi Kaivopuistoon uudenaikaisen terveysvesi- ja kylpypaikan; se taas voisi pysyväisesti kiinnittää nuo kysymyksessä olevat loistavat seurapiirit paikkakunnallemme. Niin tapahtuikin, ja pian oli Kaivopuisto[1] suunniteltu, tasoiteltu ja sinne puut istutettu ja rakennukset kyhätty. Lyhyessä ajassa saatiin kylpylaitos ja kaivohuone täysin valmiiksi ja sitäpaitsi suuri joukko huviloita puiston itäisellä sivulla, niiden joukossa m. m. kylpylaitoksen johtajan, asessori Rabben komea Kalliolinna. Erinomaisen hyvin kannattikin rakennuttaa huviloita, sillä parin kolmen kesän vuokratuloilla ne sai maksetuksi.

[1] Yhtiö perustettiin 1834, kylpylaitos rakennettiin 1836, uimahuone ja kaivohuone avattiin 1838 ja senjälkeen alettiin luovuttaa huvilatontteja — paitsi äsken kerrottua Jussupoffin huvilapaikkaa joka oli ensimmäinen laatuaan.

Liike kasvoi yhä vilkkaammaksi ja yhä taajemmiksi muodostuivat huvia haluavain vieraiden joukot, joita sinne kokoontui, aamusin terveyslähdeestä, iltasin samppanjanpulloista ammentaakseen voimia uusiin ylellisyshurjasteluihin. Mutta samalla kun tulokkaat kylvivät täysin kourin kultaa ympärilleen, toivat he myös tullessaan paljon itämaista ylellisyyttä ja itämaisia tapoja — eli oikeammin sanottuna huonoja tapoja, ja myöskin uhkapelit löysivät heidän kanssaan tien tänne. Huolimatta ankarasta

kiellosta, kukoisti hermostuttava uhkapeli kuitenkin täydessä vauhdissaan, ja suuret omaisuudet kuuluvat livahtaneen sangen nopeasti omistajan kädestä toiselle omistajalle. Jos käteiset rahat loppuivat, saivat »sielut», ylhäisten muukalaisten maaorjat astua pelissä käytettäväksi rahamääräksi. Niinpä kerrottiin, että eräänäkin yönä eräs kreivi Kuscheleff — huonon pelionnen tähden — oli menettänyt tuhannen maaorjaansa ja että eräs kenraalinrouva Kristschanoffsky, jolla oli kuuluisa kokki, oli pannut tämän peliin suurta rahasummaa vastaan ja menetti tuon kalliin »sielunsa».

Tämä ulkomainen yleisö arveli voivansa täällä pikkukaupungissa toimeenpanna minkälaisia hurjasteluja tahansa ja hullaantuikin usein siihen määrään asti, että poliisiviranomaisten oli ryhdyttävä asioihin käsiksi. Parhaimman ennätyksen tällä alalla saavutti varmaan eräs nuori Jakovleff, velttoutunut, raaka ja säädytön nuori mies, joka isältään, yhdeltä Uralin rikkaimmista vuorilaitoksen omistajista, oli saanut perinnöksi miljoonia, joita hän nyt koetti hävittää ja tuhota niinkuin itseäänkin. Tämä herra oli kerran toimeenpannut kilpa-ajot kaupungin pika-ajurien kesken. Hän valitsi heidän huonoimmat hevoskaakkinsa ja lupasi viisisataa ruplaa hopeassa palkinnoksi sille, joka ensimmäiseksi onnistuisi ajamaan hevoskoninsa kuoliaaksi ja kolmikertaisen palkinnon ja korvauksen niille hevosille, jotka kaatuivat hengettöminä yhden tunnin kuluessa. Kukin voi kuvitella itselleen sen mielettömän ruoskinnan, raivoavan ryntäilyn ja karkuajon yhtä katua ylös, toista alas, kiroilun, räminän, läiskeen ja hoiloutuksen, joka tuollaisessa rytäkässä syntyi ja kesti, ennenkuin nuo kaakkiraukat suistuivat menehtyneinä maahan.

Toisen kerran huvittelihe tuo samainen herra heittelemällä rantalaiturilta kiiltävillä hopearuplilla niin kutsuttuja »viilikehloja» eli »voileipiä», josta oli seurauksena, että kaupungin katupojat kuolemaa halveksien yrittelivät sukeltamalla saada niitä käsiinsä, kunnes poliisin täytyi hillitä ja estää moiset hengenvaaralliset yritykset. Hullunkurisin oli kuitenkin hänen päähänpistonsa suututtaa ylhäistä seurapiiriä lopettamalla koko kaupungissa olevan samppanjavaraston, jonka viinipaljouden hän oli ostanut kaupoista tahi tilannut hotelleista. Ja loppu, mitä hän ja hänen hieno seuransa ei jaksanut juoda, sai vuotaa katuojiin, ja ylhäisen hienoston täytyi kuin täytyikin tulla monta pitkää päivää toimeen ilman lempijuomaansa, kunnes sitä ennätettiin muilta paikkakunnilta hankkia, ja se ei tottatosiaan senaikuisten kulkuneuvojen välityksellä käynyt nopeasti päinsä.

Joskus olivat nuo hienot seurapiirit huvittelleet itseään pukeutumalla talonpoikaisväeksi ja menemällä sitten ostoksiaan tekevän ja tavaroitaan myöskentelevän rahvaan joukkoon kauppiatorille, jossa he aikaansaivat niin hullunkurisia kohtauksia ja mellakoitakin, että poliisin oli jouduttauduttava paikalle selvittämään sotkuista vyyhteä. Sitäpaitsi vielä monenlaisia muita ilkeämmänpuoleisia ilveitä toimeenpantiin, joista ei tässä voi lähemmin kertoa.

Mutta myöskin todella hienoja tilaisuuksia voitiin joskus toimeenpanna. Niinpä puhuttiin vielä kauan jällestäkinpäin eräästä »fête champetresta», ulkoilmajuhlusta ja toisen kerran eräästä »fête venetiennestä», venetsialaisesta juhlasta, jotka kreivitär Mussin-Puschkin, syntyisin Stjernvall, oli toimeenpannut kesällä 1840 asumallaan Melalahden tilalla ja joiden juhlain vertaista hienostuneessa loistossa ja ylellisyydessä, aistissa ja siroudessa ei siihen asti vielä maassamme oltu nähty. Muun muassa saatiin ihailia keinotekoista saarta, jossa palmujen varjossa erityisesti tilaisuutta varten Pietarista haettu mustilaisseurue lauleli ja tanssi ja jonne parooni A. Mannerheim yritti soutaa pienellä palkovenheellä, joka kuitenkin kellahti kumoon jo rantamatalikolla, jotta — niin kerrottiin — tuo hieno parooni saisi siten tilaisuuden esiintyä koko loppuillan eriskummallisen mielikuvituksellisessa, »kokonaan tuotapikaa tekaistussa puvussa».

Kaupunkilaiset eivät yleensä katsoneet karsain silmin tällaisten rikkaiden muukalaisten vierailuja kaupungissa, sillä he jättivät suuria rahasummia jälkeensä, hotellit ansaitsivat erinomaisesti, kaupapuodit saivat runsaasti myödyksi kaikenlaista rihkamaa ja monet kaupunkilaiset saivat kesäisin muuten tyhjinä olevat huoneustonsa vuokratuiksi vieraille korkeasta vuokramaksusta. Minunkin isäni otti kerran onkeensa tuollaisen houkuttelevan tarjouksen ja vuokrasi huoneustomme eräälle amiraali Lazareffille, mutta katua sai hän tätä kauppaansa. Sillä kun me palasimme syksyllä kaupunkiin, täytyi huoneustossamme toimeenpanna korjauksia niin paljon, ett'eipä vuokrat rahat niihin lähimainkaan riittäneet. Parkettilattiat olivat täynnä naarmuja, kuurnia ja orkosia, sillä nuori väki oli sitä käyttänyt luistelupaikkanaan, seinäpapereilla päilyi rasvatäpliä niillä paikoin, joissa pyhimyskuvain paikat oli ollut, huonekalut olivat pahasti ruhjoutuneet ja turmeltuneet ja pöytäliinavaatteita oli käytetty pölyriepuina. Eikä isäni koskaan uusinut vuokraamisyritystään.

Mutta kun ylhäisömaailmalle julistettu kielto, joka oli estänyt heitä matkustelemasta ulkomaille, 1840-luvun loppupuolella peruutettiin, jätti tuo ylhäisö kaupunkimme, jolloin myöskin loppui Kaivopuiston lyhyt vaan loistava aikakausi ja se muuttui vähitellen sellaiseksi kuin se nytkin on.

Paitsi Kaivopuistoa oli Helsingissä toinenkin puisto, muistorikas Kaisaniemi, joka on rakas kaikille, ketkä siellä vain ovat olleet, ja kaikkihan taas ovat siellä olleet, jotka kerran Helsingissäkin ovat käyneet. Jos Kaivopuisto olikin kansainvälisen ja ylimysvaltaisen ylhäisön kokouspaikka, niin muodostui

taas Kaisaniemi kansallisen intelligensin, yksinkertaisempien ja vaatimattomampien seurapaikaksi, sellaista, jotka välttivät sekoittautua muukalaisten laumoihin. Mikään kansanpuisto ei se vielä silloin ollut, sillä kansan taajat, kaikki täyttävät joukot eivät siihen aikaan vielä käyneet missään eivätkä tungskeelleet minnekään.

Kaisaniemen oli perustanut vanha vapaamuurari Granatenhjelm, joka siellä myös lepokammiossaan lepää. Sen omisti ja sitä hoiteli ensin rouva Kaisa Wahllund, josta koko puisto laitoksineen on nimensäkin saanut ja siirtyi se sitten mamsseli Emelia Myhrmanin huostaan, ja hänpä sille kykeni antamaan sen rattoisan viihtymyksen leiman, joka hänen aikanaan niin tavattoman suuressa määrässä oli Kaisaniemelle ominaista ja sen tunnuspiirteenä. Puisto oli silloin paljon tuuheampi, kunnes 1890 sattunut raivoisa myrsky nujerteli maan tasalle suuren joukon puiston puita.

Sinne riensivät ne kaupunkilaiset, jotka halusivat ja pitivät parempana pysyä erillään venäläisestä maahantulotulvasta Kaivopuistossa, riensivät hengittämään kesän raikasta ilmaa tahi nauttimaan puiden varjossa viileydestä. Syöden yksinkertaista illallista tahi juoden luonnonhelmassa kahvikupposen nauttivat he luonnon rauhallisesta ihanuudesta.

Mutta talvi kuitenkin oli Kaisaniemen varsinainen ja suuri kausi, sillä se muodostui aina talvisin »intelligensin», nuorten ja ylioppilaiden kokoontumispaikaksi ja siellä pidettiin kaikki lukemattomat akateemiset juhlat, osakunta- ja ylioppilaskekkerit ja kaikki iloiset »viftit», kun oltiin onnenpoikina päästy läpi tutkintojen, dosentti- ja professoriväitöksen kiirastulesta, j. n. e. loppumattomiin.

Samoin kuin Kaivopuiston, niin oli 1840-luku Kaisaniemenkin suuruudenaika. Ja kuitenkin, kuinka yksinkertaisia olivatkaan tuollaiset kekkerit! Mitättömän vähäpätöisesti sisustetussa salissa, jonka huonekaluista mainittakoon vahavaatteella päällystetty sohva, seisoi pitkä pöytä, jonka toisessa päässä komeili punssijuoma-malja ja toisessa »Carolina-malja», sisältäen valkoviinisekoitusta, ja näiden maljojen välissä pitkät rivit laseja. Kun maljat oli juotu, käytiin käsiksi yhtä yksinkertaiseen illalliseen, tahi paremmin sanottuna pika-iltaseen, johon pysyvänä pääruokalajina kuului sillisalaatti.

Mutta jospa tuon vanhan, vieläkin paikallaan seisovan ravintolan seinät voisivat puhua ja kertoa mitä kaikkea niiden sisässä on tapahtunut ja sanottu, niin syntyisipä siitä yhtä mieltäkiinnittävä kuin kirjavakin kertoelma, sillä varmaankaan ei missään paikassa Suomessa ole pidetty niin monta ylevähenkistä ja vakavaa puhetta, eikä taas singauteltu niin paljon sukkelia ja hupaisesti hulmahtelevia leikinlaskuja, kuin siellä. Siellähän Gabriel Leisteniuskin tilapäisesti kyhäsi sukkelimmat, parhaimmat runonsa. Muistan vielä monta tuollaista tilaisuutta ylioppilasajoiltani. Eivätkä sellaiset muistot unohdu milloinkaan.

Kun mamsseli Myhrman vuonna 1854 luopui toimestaan, menetti myöskin Kaisaniemi samalla rattoisuutensa ja sieltä hävisi järjestävä kyky. Näihin aikoihin alkoivat myös akateemiset juhlat saada toisenlaisen, niin sanoakseni yleisemmän ja hijotumman leiman ja niitä alettiin sittemmin viettää uudemmissa ja paremmissa ravintoloissa itse kaupungissa. Ja niinpä lopuikin tuon vanhan ylioppilasravintolan suuruuden aika, josta nyt tuskin on enää jäljellä muuta kuin muisto. Vanha, hauska, vahavaatteella päällystetty sohva on hävinnyt teille tietymättömille ja sen sijaan on ravintolasaliin ilmestynyt nukkakankaalla päällystettyjä mahonkisia huonekaluja; yksinkertaisia, harmaaksi maalattuja seiniä koristavat nyt suuret peilit; Kaisaniemi on nyt monien muiden tapainen ja kaltainen ravintola. Vanhan perinnäistävän mukainen ylioppilaslaulu Kaisaniemessä Vapunpäivän aamuna on milt'ei ainoa seikka, joka nykyään enää muistuttaa menneistä iloisista päivistä.

Kaksi ulkoravintolaakin oli siihen aikaan, nimittäin Töölö, joka sijaitsi sillä paikalla, johon sitten 1850-luvulla sattuneen tulipalon jälkeen rakennettiin Hesperia, ja joka lienee ollut alemman porvariluokan ja totiukkosten usein muistama mielipaikka — ja sitten vielä »Säästöpankki», matala, keltaiseksi maalattu, jotakuinkin rätiskäinen, yksikerroksinen puurakennus, joka sekkin sijaitsi Töölönlahden rannalla Kaisaniemen vastapäätä. Siellä elettiin vapaammin, kainostelemattomammin ja häikäilemättömämmin; ja virtaili siellä vieraita kosolta, varsinkin sellaisia, jotka koettivat pitkittää iloja mitä kauimmin ja viettivät siellä toisen ja kolmannen päivän »lystäilyjä», joka siihen aikaan ei mitään tavatonta ollutkaan.

Eläintarha, Korkeasaari, Luoto ja Fölisö olivat vielä silloin maita, joita ei oltu »löydetty». Sitävastoin kerrotaan, että Melalahdella ja Granin majatalossa olleissa ravintoloissa olisi pidetty kylläkin jonkunlaisia arveluttavampia »istunnoita».

Eipä löytyne mitään tässä maailmassa, jolla ei olisi varjopuoliaan, ja erityisesti oli asianlaita näin, mitä kaupungin senaikaiseen valaistukseen tulee, sillä se oli valoa, joka ei loistanut tahi ehkä oikeammin loisti olemattomuudellaan. Tähän niin sanottuun valaistukseen käytettiin öljylamppuja, jotka alinomaan savusivat ja senvuoksi olivat myöskin aina savun vallassa ja likaisia. Lyhdyt, joita oli asetettu katujen kulmauksiin keltaisiksi maalattujen puupylväiden nenään, olivat suuria ja karkeatekoisia, viheriäisiksi maalattuja vehkeitä, joiden yläpäässä nitisi ja natisi tuulikiekko savun johtamista ja vedon lisäämistä varten. Talvinen päivä on pohjolassa lyhyt ja heti kun hämärä laskeutui, kietoi se kaupungin pimeään huntuunsa, josta eroittautui vain näiden katulamppujen himmeät, punaisenvivahtavat, tuskin huomattavat valopilkut pitkien välimatkojen päässä toisistaan, koetellen opastaa tietä niille harvoille, jotka tässä synkeydessä olivat kulkusalla.

Selviytyäkseen ja tullakseen toimeen tuollaisessa pimeässä, oli kaikilla sellaisilla henkilöillä, joilla kerran oli omat ajoneuvot, s. t. s. melkein kaikilla talonomistajilla ja säätyhenkilöillä mukanaan ajoneuvojensa taka-istuimella palvelija, joka piti korkealla ilmassa kaksikynttiläistä lyhtyä, valaisten sillä kuljettavaa vaarallista tietä. Sellaisia, joilla taas ei omia ajoneuvoja ollut, saatteli kutsuista ja teaatterista kotiin neitsyt, joka herrasväkensä edellä kuljetti tuollaista kaksikynttiläistä lyhtyä. Yksinäisillä jalan kulkijoilla oli melkein aina mukanaan käsilyhty.

Ja kun ilta oli joutunut, loppui myöskin heti kaikki tavallinen liike, sillä kaikkialla peitti pimeä silloin tienoot; eikä edes kaupungin keskusosatkaan olisi olleet sen paremmin valaistuja, joll'ei kauppaliikkeiden ikkunoista lankeeva himmeä valokuuva olisi jonkun verran kadulle heijastanut. Mutta kun kauppaliikkeetkin jo aikaseen illalla suljettiin, peittyivät nämäkin seudut senjälkeen yön pimeään.

Yleisesti arveltiin ja ajateltiin siihen aikaan, ett'ei turvallisuus kaduilla ollut varma, niinpiankun oli tullut pimeä. Ja senpävuoksi eivät paremmat naiset rohjenneetkaan yksin astua ulos hämärissä. Eikä selvällä päivälläkään pidetty oikein sopivana tahi vaarattomana sellaista, jonkavuoksi heidän jälessään tavallisesti astuikin muutaman askeleen päässä livröpukuinen palvelija. Jos he taas yksin kävelivät, oli hienoilta naisille tarjona vaara, etenkin jos he olivat sieviä näöltään, että tuntemattomat herrat tulivat puhuttelemaan heitä, vieläpä saattelemaan pitkät matkat.

Järjestyksen ylläpito kaduilla oli vielä siihen aikaan kutakuinkin alkuperäisellä ja huonolla kannalla. Poliisikunta oli vähälukuinen, eikä sitä oltu kuriin ja järjestykseen totutettu, eikä niitä harvoja poliisikonstaapeleja myöskään, joita kaikenkaikkiaan kaupungissa löytyi, saanut käsiinsä silloin kuin niitä olisi tarvinnut — he oleskelivat mieluummin ja suurimmaksi osaksi vahtikonttorissa, josta niitä sai kutsua hätään — useimmittain liijan myöhään. Tästä johtuikin tuo silmitön pelko, ettei kenkään uskaltanut lähteä ulos autioille kaduille pimeän tultua. Myöskin naispalvelijat, joiden täytyi juosta isäntäväkensä asioilla, kulkivat aina lyhty kädessä — sillä muuten antautuivat he alttiiksi monenmoisille ikävyyksille.

Poliisivalvonta yönaikaan olikin oikeastaan kaupungin palovartijain hartioilla. Palovartijat taas eivät siihen aikaan olleet niinkuin nyt majoitettuna suuriin, muhkeisiin palokunnantaloihin katsastustornineen, voimistelun- ja lukusalineen, eikä heillä ollut kauniita virkapukuja, vaan vaeltelivat senaikaiset palovartijat kaksittain yökaudet pitkin kaupungin katuja, puettuina pitkiin, ruskeisiin kaapuihin ja virittäen katujen kulmauksissa tuon tutun yksitoikkoisen ja ylen pitkäväteisen laulunsa:

»Kello on kymmenen lyönyt!

Suo kautta voimasi lempeä Luoja
täll' kaupungill' tulen ja vaaran suoja.
Kello on kymmenen lyönyt!»

Nämä kaupungin palovartijat olivat tavallaan asetettuja, heillä oli nimittäin aina mukanaan ulkona kaksi perin ihmeellistä asetta. Toinen niistä oli rämistin, tavallisen jänis-rämistimen kaltainen kapistos, jolla he voivat saada aikaan hirvittävän räikeän melun herättääkseen siten tulipalon sattuessa talossa asuvat ihmiset ja samalla varoittaakseen vaarasta naapureja. Toinen heidän varustuksiinsa kuuluva ase oli niin kutsutut saksit, jotka — ollen varsiltaan nivelikkäät — voivat ulottua pitkän matkan päähän ja joilla he voivat nipistää epäilyttävän näköisiä yökulkijoita jaloista tai käsiranteista tahi vyötäisiltä kiinni — varsinkin iskivät he näin saksinsa yöllä miilustaviin naisiin — ja viedä heidät sitten yöpuulle »putkaan» odottamaan seuraavaa aamua, jolloin »kiini nipistettyjen» tuli tehdä selko viranomaisille, mikä oli yöllisen kävelyretken tarkoitus ollut.

Ei tapahtunut kuitenkaan harvoin se ihme, että nämä järjestyksen ja valkeanvaaran vartijat olivat liijan ylitsevuotavaisesti uhranneet Bakkukselle ja vahvistaneet itseään kotimaisella jumalaisjuomalla kestääkseen yökylmää ja senvuoksi ottivatkin sitten oikein perinpohjaiset unet joillakin kauppaliikkeen rappusilla. Ja silloinkos heille tehtiin jos jonkinlaisia kepposia. Niinpä kerrottiin, että muutamat

ylloppilaat olivat eräänä yönä tavanneet Porvoossa jonkun palovartijan kerrassaan avuttomassa tilassa, tiedottomana humalassa. He panivat palovartijan rekeen ja päästämättä hänen humalaansa haihtumaan veivät hänet Helsinkiin, jossa asettivat hänet kirkonrappusille. Kun hän sitten vihoviimein heräsi, paistoi aurinko jo täydeltä terältään, mutta uskollisena tottuukselleen ja velvollisuudelleen alkoi hän vedellä lauluaan

»Kello on kymmenen lyönyt!»

Kukin voi kuvitella ukkoparan kummastelun, kun hän unenpöpperössä ollen ja hieroskellen silmiään ei tuntenutkaan oikein kaupunkiansa.

Kun palokunta oli tällainen ja poliisikunta samoin, kun palokalustot olivat perin kurjat ja vähäiset ja kun ei minkäänlaista vesijohtoaakaan ollut, voidaan hyvin kuvitella miten kaikki kävisi, kun sattui tulipalo. Ja tulipaloja sattuiinkin siihen aikaan hyvin usein, leviten valkeanvaara usein sangen laajallekin. Nykyjään ovatkin milt'ei aavistamattomia nuo senaikuiset suuremmoiset, kamalat näytelmät, varsinkin jos sattui tuulemaan ja vedenpuute olemaan suuri. Kaikki talonomistajat olivat suuren sakon uhalla velvolliset, kuultuaan tulipalomerkin kaikuvan kirkontornista ison kellon läppäyksin, lähettämään vesitynnerinsä kiitävällä vauhdilla palopaikalle, ja ensimmäisinä paikalle saapuneet vedentuojat saivat palkinnon. Senpävuoksi sukeutuikin aina vedenajajain kesken hillitön kilpa-ajo pitkin katuja ja pian ahtautui tulipalopaikka niin täyteen kaupungin vesitynneriä, että sammutustyö ruiskujen ja palokaluston avulla kävi milt'ei mahdottomaksi. Kaikenlaista väkeä virtaili samoin joukottain palopaikalle, enimmäkseen uteliaina saada nähdä koreaa näytelmää, kun kamalat, korkealle hulmahtelevat ja leiskuvat lieskat punasivat taivaankannen, mutta myöskin »pelastamaan» — niinkuin oli tapana sanoa. Ja tuo pelastaminen taas kävi päinsä useimmittain siten, että he kiireissään ja innostuksissaan, muka pelastaakseen omaisuutta tulen uhriksi joutumasta, heittelivät huonekaluja, peilejä, posliinitavaroita ja lasi-astioita ikkunasta ulos suoraan kadulle. Suurin osa liekeistä pelastettua tavaraa meni näin kaikissa tapauksissa pilalle ja sirpaleiksi, ja paljon niistä kähvelsi ja varasteli mukaansa myöskin erityisesti sitä varten paikalle kokoontunut roskaväki, jota poliisit eivät voineet estää tunkeutumasta palopaikalle. Mitään erityistä pelastuskuntaa ei siihen aikaan ollut olemassakaan. Eikä palovakuutuskaan ollut mitään yleistä. Alempain ja vähempivaraisten yhteiskuntaluokkain piireissä tuskin siitä edes mitään tiedettiin.

Jotakuinkin viheliäisessä kunnossa olivat kaupungin kadutkin. Ne oli kivetty teräväpäisillä mukulakivillä, joita myöten jalanastujasta tuntui usein kiusalliselta tallustella, ja olivat ne samanlaisia kuin nytkin, lukuunottamatta muutamia pääkatuja, jotka viihoviimein on laskettu sepelikivestä. Yhtä jalkojarasittavalla tavalla olivat katujen jalkakäytävätkin kivettyt, kunnes jotkut alkoivat niitä kivetä uudelleen Räävelistä tuoduilla latuskaisilla kalkkikiviliuskoilla. Tätä tapaa alkoivat vähitellen käyttää useimmat talonomistajat, mutta kalkkikivellä oli se paha vika, että se pian lohkeili palasiksi. Meidän aikanamme tavattavia, kävelyllä houkuttelevia asfalttikäytäviä ei vielä siihen aikaan oltu keksittykään, ja katujen kiveäminen graniittipaasilla kävi taas liijan kalliiksi.

Kun tuiskut talvella pyryyttivät kaupungin kaduille lumikinoksia, ei niitä ajettu pois niinkuin nykyjään, vaan ainoastaan lumiaura, jonka eteen suuri joukko hevosia oli valjastettu, hujelsi — ajurien ruoskiaan vingutellessa ja elämöidessä ja poikasten suureksi huviksi — pitkin katuja, tasoitellen pahimmat kinokset. Lumi jalkakäytäviltä luotiin aivan yksinkertaisesti vain hevuskadulle. Jalkakäytävät olivatkin senvuoksi paljon alempana kuin ajokatu ja kun sattui oikein luminen talvi, jäivät käytävät niin alhaalle, että ne näyttivät ikäänkuin jonkinlaisilta urilta, joista ei kadun toiselle puolelle voinut nähdä. Kuitenkin piti katujen vanhan tavan mukaan olla lumettomat Vapunpäivänä ja silloin kuljetettiin pois kaikki loppuhölsä, jota kevätaurinko ja vesisade ei vielä ollut sulattanut.

Kaupungin koko kauppa ja liike-elämä oli siihen aikaan keskittynyt Kauppa- ja Senaatintorin seuduille ja näiden torien välillä oleviin kortteleihin. Tämän alueen ulkopuolella tapasi vain pienempiä, yksinäisiä puotipahasia. Sittemmin, kaupungin laajentuessa, on liike alkanut ulottua yhä enemmän ja enemmän länteenpäin. Tämän lisäksi on huomattava, että kauppa ei silloin vielä ollut ensinkään erikoistutettua, vaan samassa myymälässä myötiin mitä erilaisimpia tavaroita. Niinpä oli m. m. Etholénin myymälä, kaupungin silloinen paras kauppaliike Etelä-esplanaadin- ja Unioninkatujen kulmauksessa (nykyisin Pletschikoffin), avonaisten holvien kautta jaettu kolmeen eri osastoon. Ensimmäisessä osastossa sisäänkäytävän vieressä oli myötävänä kaikenlaista siirtomaatavaraa, yksinkertaisimmista alkaen aina hienompiin mausteaineisiin saakka, keskimäisessä taas lasitavaroita, posliineja ja rihkamaa, sisimmässä sitävastoin koru- ja vaatetavaraa hamaan silkkiin ja samettiin, hajuvesiin, hansikkaisiin ja kaikenkaltaisiin pukukoristeihin y. m. höpeneihin saakka. On luonnollista, ett'ei kauppavarastot tällaisissa olosuhteissa voineet olla niin hyvin lajiteltuja kuin erikoisliikkeissä yleensä, mutta eipä sellaisia vaatimuksiaakaan siihen aikaan ollut. Siihen aikaan ei myymälöissä seisottu kahdenvaiheilla ja pulassa mitä ottaisi, vaan ostettiin mitä oli tarjolla ja liikkeessä mahdollisesti löytyi ja maksettiin se hinta, mikä pyydettiin ja siihen tyydyttiin. Tämän Etholénin liikkeen kanssa kilpaili Deckerin kauppaliike Aleksanterinkadun varrella, (nykyisin on sillä paikalla lääninkanslia), ja oli tämäkin

myymälä jaettu kolmeen osastoon. Kun nämä kaksi kauppaa sitten lopetti liikkeensä, ilmestyi niiden sijaan Schiefner (Pohjoismaiden pankin talo) ja Bolin & Einighorst (Kleinehn hotellin paikalle), Göhle & Aspelin ynnä muut. Huomattavammista senaikuisista liikkeistä on vielä mainittava I. H. Lindroosin rautakauppa (nykyisen Yhdyspankin paikalla) sekä Gaddin laaja rahvaan tavarain liike (nyt Sidorowin kalustokauppa).

Paitsi näitä harvoja suurempia kauppaliikkeitä, oli kaupungissa silloin joukko venäläisiä kauppapuoteja, joiden hallussa oli milt'ei kokonaan kaikenlainen siirtomaatavaroiden kauppa, ja ylenmäärin levittivätkin nämä kauppaliikkeet kaupunkiin venäläisiä tavaroita ja tehdastuotteita, johon lienee erityistä kiihoitusta ja vilkkautta antanut silloinen tullitaksa. Heidän kauppaliikkeensä, »lafkansa», jotka olivat usein sangen epäsiistejä, olivat jo järjestäytyneet erikoisliikkeiksi. Sellaisia oli esimerkiksi kahden Baranoff-veljeksien puoti Senaatintorin laidassa, jossa tuskin muuta tavaraa löytyikään kuin messinkisiä tekeittäjiä, loistenahkapieluksia ja venäläisiä yönuttuja, Duldinin teemyymälä Unioninkadun varrella, Uschakoffin leikkikalukauppa Erottajalla, Scharinin venäläisten nahkatavarainkauppa Kauppatorin varrella, j. n. e. Pitkäpartaisia, ketunnahka-kauhtanoihin puettuja venäläisiä »kupetsoja» oli siihen aikaan niin paljon, että heidän nimistään seipitettiin oikein erityinen laulunpätkä, jonka jokainen kaupungin koulupoika osasi laulaa:

»Uschakoff ja Kudrakoff
Baranoff ja Tabunoff
Duldin! Duldin!
Uschanoff ja Jablokoff,
Koroloff ja Durakoff
Scharin! Scharin!»

He olivat hyvänahkaisia, yksinkertaisia ja vaatimattomia miehiä ja elivät yksinomaan vain ammittinsa hyväksi, tietämättä vähääkään kaupungin ja maan harrastuksista ja asioista, mongerrellen kieltämme usein tavattoman naurettavalla tavalla. Useat heistä saivat kauppansa kehittymään huomattaviksi toiminimiksi, mutta kun heillä ei ollut täällä todellista ja vakiintunutta jalansijaa, ovat he sittemmin palanneet takaisin maahansa tahi kuolleet ja hävinneet näyttämöltä.

Kun nykypäivinä kävelee ympäri kaupungin katuja, täytyy ihmetellä viini- ja herkkutavarakauppojen paljoutta. Siihen aikaan näet harjoitti tuollaista kauppaa ainoastaan Stenberg (vastapäätä yliopiston porttia) ja Hardén Pohjoisesplanaadinkadun varrella, jonka kauppa samalla oli kaupungin ainoa herkkutavarapuoti, jossa nimittäin oli kaupan hedelmiä, juustoa, silliä, sardiineja ja — suolattuja hummereja, joita, sittenkuin niitä oli muutamia päiviä huljutettu vedessä suolan liuoittamista varten, pidettiin erinomaisen hienona ruoka-aineena. Jos joku arvelee, miksi tuollaisten n. k. herkkutavarain kysyntä siihen aikaan oli niin vähäinen, saa hän arveluunsa vastauksen siitä, että jokainen perheenemäntä silloin piti jonkun verran kunniaanaan loukkaavana, tai ikäänkuin todistuksena hänen puuttuvasta kyvystään, jos hänen olisi pitänyt kauppapuodeista hankkia täytteet ryyppypöytänsä, jotka hänen olisi pitänyt osata valmistaa paremmin kotonaan — lukuunottamatta kuitenkin kaviaaria, sardiineja ynnä muita sellaisia. Nykyjään sitävastoin hyllyvät pöydät täynnä koreita, nimilipuilla varustettuja säilykerasioita ja törppöjä — helposti ostettavissa olevia, joista ei ole vähääkään vaivaa eikä puuhaa, ainoastaan rahasta on kysymys!

Alhaisella kannalla olevain herkkukauppojen räikeänä vastakohtana esiintyivät kaupungin kirjakaupat, jotka jo silloin olivat jotakuinkin hyvälle asteelle kohonneet. Siihen aikaan oli näet olemassa jo kolme suurta kirjakauppaa, nimittäin Frenckellin (nyt Edlundin), Wasenius & Kumpin Pohjoismaidenpankin talossa ja Öhmanin (Tikkanen) Pohjoisesplanaadin- ja Fabianinkatujen kulmassa. Kaikissa niissä löytyi runsas varasto ja valikoima ei ainoastaan uudenaikaisen kaunokirjallisuuden tuotteita vaan myöskin täysikelpoista, hyvää muutakin ja tieteellistä kirjallisuutta, samoinkin joukottain kallisarvoisia kuvateoksia ja loistopainoksia, jollaisia nykyjään vain harvoin enää tapaa. Siihen aikaan oli ihmisillä enemmän halua ja harrastusta ja myöskin aikaa lukemiseen kuin nyt, jolloin sanomalehdet ja aikakauskirjojen, katsauksien ja kaikenlaisten julkaisujen tulva täyttää ihmisten henkisen ravinnon tarpeen. Vaikuttavana syynä kirjakauppa alalla huomattavissa olevaan seisahdukseen luulen olevan senkin seikan, että halu — voisipa melkein sanoa kiihko — koota kirjoja, joka ennenäikään monella oli, nykyisin on melkein kokonaan taantunut. On kyllä totta, että näkehän nyt, vieläpä enemmänkin kuin ennen, kaikkialla kirjakauppeja, jotka anastavat suuremman tai pienemmän alan kodissa isännän huoneesta, aina olosuhteiden mukaan, mutta eipä näe missään enää, niinkuin silloin, kokonaisia huoneita, suuria huoneita ja joskus useampiakin sisustettuina kirjastoksi, jossa kirjahyllyt ulottuvat lattiasta kattoon asti. Minun lapsuuteni ajoilta muistan tuollaisia kuitenkin useita, kuten valtioneuvos, parooni G. von Kotherin, valtioneuvos J. A. Ehrenströmin, salaneuvosten parooni Carl Johan Walleenin ja parooni O. W. Klinckowströmin, valtioneuvos P. Winterin, professorien Linsénin ja Laguksen kirjastot sekä Falkmanin loistopainoksista rikkaan kokoelman, kamarineuvos C. Schaumanin, tohtori Orrströmin, tohtori C. Lundahlin y. m. kirjastot. Kauppaneuvos von Rettigin erinomaisen kaunis ja runsas yksityiskirjasto Turussa on ainoa minun tietääkseni myöhempinä aikoina muodostunut. Kun nyt näkee,

kuinka kaupunki lyhyessä ajassa on kehittynyt väkilukunsa puolesta moninkertaiseksi, samoin kuin muutenkin varallisuudessa ja loistossa, johtuu tahtomattaankin ajattelemaan, ett'ei kirjakauppa- tai oikeammin kirjain osto yleensä ole pysynyt tasa-askelissa muun kehityksen kanssa — minä puolestani olisin halukas sanomaan, että se pikemmin on ottanut taka-askeleita.

Kahdet markkinat pidettiin siihen aikaan — toiset syksyllä, toiset talvella — palvelusväen ja koulunuorison suureksi iloksi, sillä saivathan koululaiset silloin kaikki »markkinaluvan», vieläpä ehkä muutamia rahakolikoita ostellakseen jotain markkinoilta. Senaatintorin etelä-sivulla seisovivat kauppakopit viervieressä kahdessa rivissä, täynnä sahrimirinkelejä, suuria ja pieniä, kalliita ja halvempia joko manteleilla ja korinttimarjoilla höystettyinä tai sitten ilman höysteitä. Torin laidoille, vastapäätä senaatintaloa ja kirkkoa, olivat kultasepät, turkkurit, satulasepät, läkkisepät, hansikkaantekijät ja muut käsityöläiset sijoittaneet myymäläkojunsu. Niillä seuduilla oli liike pienempi, jotavastoin kansanjoukko lainehti rinkelikojujen luokse ja tungeskeli niiden välissä. Kauan siinä kuljeskeltiin, epäröiden ja harkiten minkä noista houkuttelevista kakkusista ostaisi, kunnes valinta viimeinkin tuli tehdyksi ja ostaja ylpeänä ja hilpein mielin läksi kotiaan kohti rinkeli kainalossa. Silloin sitä oli ollut markkinoilla! Kauppatorilla oli toisellinen liike; satama oli täpötäynnä kalastajavenheitä, joissa tingiskeltiin ja maisteltiin silakkapönttöjen sisällyksiä ja mukana tuotuja omenoita, perunoita ja muita saariston tuotteita; torilla oli taas kuorma kuorman vieressä täynnä maalaistavaroita. Kansaa virtaili joukottain kaikkialla kovaäänisesti huudahdellen ja loilotellen; puoli- ja täyshumalaisia talonpoikia ja renkiä ajeli kilpaa täyttä vauhtia katuja pitkin, kehuskellen ja hevosillaan kilpaillen, hoilotellen ja ruoskien hevoskompuroitaan, niin että kaikki jalankulkijat olivat kerrassaan hengenvaarassa. Parvi maalta markkinoille tulleita piikoja, kömpelöitä ja arkoja, tirskesteli ihmetellen ja ihailen kauppapuotien ikkunoihin, pidellen toisiaan hameenliepeistä kiini, tai seisoskeli mielitekosillaan katsellen kaikenkaltaisia markkinapöydille levitettyjä korukapistuksia. Kaikkialla kirjavaa, hällisevää kansanelämää ja iloista mielialaa, jota melkoisessa määrässä kansallinen, tulistava elinjuoma oli kohottanut. Nyt on tuollaisten kansanjuhlain viettäminen, kaupunkilaisten iloksi, maalaisten ja rinkelimatamien suureksi suruksi, loppunut.

Jos kaupungin väkiluku tähän kuvattuun aikaan oli vähäinen, niin oli liikenne ja matkustajaintulva verrattain vieläkin pienempi. Ei liikuskeltu tosiaankaan paljon tuona seisahduksen aikana. Kahdenkymmenen hevosen tehtävänä kaupungin majatalossa oli välittää kaikki liikeyhteys maan pääkaupungista. Nyt ei tahdo parikymmentä matkustajajunaakaan päivässä aina täydelleen tyydyttää matkustajain suurta paljoutta. Mutta nuo mainitut 20 hevosta riittivät siihen aikaan hyvin, ainoastaan joulun aikoina sattui joskus tapahtumaan niin hullusti, että hevosen tarvitsija sai jonkun aikaa odottaa kyytiä. Ja sitäpaitsi kuului postinkin vienti näille samoille hevosille. Kesäisin tekivät tosin molemmat höyrylaivat, Storfursten (kapteeni Collan) ja Ruhtinas Menschikoff (kapteeni Hallén) yhden kulkuvuoron kumpikin viikossa, vuorotellen länteen- ja itäänpäin. Paitsi näitä kahta laivaa, oli vielä olemassa Murtaja (kapteeni Hjelt, sitten kapteeni Schantz), kulettaen pääasiallisesti karjaa Pietariin ja Tukholmaan, sekä eräs uusi ja sangen hieno laiva, Finland, sittemmin sai se nimekseen Victoria, joka välitti liikennettä linjalla Helsinki—Viipuri—Pietari, vaan joka pari vuotta näillä vesillä tappiota tuottaen purjehdittuaan sitten miilusti muille markkinoille. Ja siinäpä onkin lueteltu kaikki höyrylaivayhteys ja liike, mitä sillä vuosikymmenellä maassamme oli. Jos sitä vertaa meidän aikamme suuriin, joka päivä lähteviin laivoihin ja sitäpaitsi monen moniin pienempiin saaristopursiin, niin huomaa, ett'ei liikeolot merelläkään olleet sen vilkkaampia kuin maalla. Kaikesta huomattavasta, yhden ihmisijän aikana tapahtuneesta kehityksestä onkin ehkä juuri nykyisin vallitseva yhdysliikenteiden vilkkaus hämmästyttävän.

Kaupungissa löytyvään hotellien luvun ja suuruuden määrää luonnollisesti matkustajain tulva. Senvuoksi olikin siihen aikaan kaupungissa ainoastaan muutamia hotelleja ja ne sangen pieniä. Kleinehn hotelli oli suurin ja paras, vaikkakin sen alakerran anasti melkein kokonaan halttuunsa Bolinin kauppa- ja seuranhuone, joka nykyään on aivan kokonaan uuteen uskoon rakennettu, ei alkujaan oltu ajottukaan matkustajaravintolaksi. Sen alakerta oli täynnä kauppapuoteja ja molemmat yläkerrat täytti juhlahuoneusto; suuri juhlasali yksinään, suurin laatuaan mitä koskaan kaupungissamme on ollut (90 jalkaa pitkä, 44 jalkaa leveä ja 28 jalkaa korkea) täytti kahden kerroksen korkeudelta rakennuksen koko itäisen puoliskon; juhlahuoneustoon kuului sitäpaitsi eteis- ja vierashuoneet, ruokasalit, biljaardi- ja tarjoiluhuoneet, joten matkustajain käytettäväksi jäi ainoastaan muutamia pienempiä huoneita Sofiankadun puolella. Sitäpaitsi oli kaupungissa Bellevuen hotelli (Ehrenburg), Palmqvistin kivimuurin molemmissa ylemmissä kerroksissa Pohjoisesplanaadin- ja Fabianinkatujen kulmauksessa. Myöhemmin ilmaantui myöskin hotelli de Russie Aleksanterin- ja Mariankatujen kulmaan. Kun sitten vielä mainitsee muutamia enemmän tai vähemmän satunnaisia yksityisasuntoja, kuten rouva Arpen matkustajamajan Senaatintorin laidassa ja rouva Strandmanin Vuorikadun varrella, niin siinä ne sitten ovatkin kaikki silloisen kaupunkimme matkustajapaikat. Tavallisesti asuivatkin matkustajat silloin sukulaistensa tai tuttaviansa luona, käyttäen hyväkseen heidän vieraanvaraisuuttaan.

Mistään vientiliikkeestä tai teollisuudesta ei siihen aikaan Helsingissä ollut juuri sanottavasti tietoakaan. Se oli silloin pelkästään kuluttavain virkamiesten ja maahan-tuottavain kauppiaiden

kaupunki. Maastavienti-liike supistui milt'ei tyyten muutamiin torilta ostettuihin parru- tahi käsin sahattuihin lankkulasteihin, jotka lähetettiin Sundmanin vanhalla »Uskolla» tahi »Afrikalla» Espanjaan, josta nuo laivat sitten suolalastissa palasivat, tahi Rioon Lindroosin »Alexandralla», joka sieltä toi kahvia. Teollisuuskin oli alkuperäisellä kannalla. Borgströmin tupakkatehdas oli silloin vielä aivan vasta-alkava, Kiseleffin vanha sokeritehdas Töölössä samoin jotensakin vähäpätöinen ja Sinebryckoffin polttimo ja panimo oli myöskin aivan mitätön verrattuna saman liikkeen nykyisiin suuremmissiin laitoksiin, Lindbergin veistämö ja Sundmanin seinäpaperitehdas — siinä kaikki, mitä nyt muistan teollisuusosalta noina aikoina. Muut olivat oikeastaan vain käsityöläispajoja. Kaupungin käsityöläisistä luulen maalari Kjällströmin, räätäli Staudingerin, kultaaja Höjerin, vaskiseppä Osbergin, kultaseppä Mellinin, verhoilija Galetskin, puuseppä Lithoniuksen, leipuri Holmin, teurastaja Janssonin ja muotiompelija, rouva Bandlyn olleen huomattavimmat ja parhaimmat.

Kaiken liiketoiminnan pohja ja perustus, sen ydin, maan raha- ja luottolaitos oli vielä silloin sangen alkuperäisessä tilassa. »Suomen Pankki» majaili muutamissa huoneissa senaatintalon kaakkoisen sivustan ylimmässä kerroksessa. Se oli maan ainoa pankki, ainoa rahalaitos, jonka piti välittää kaikki liike! Pankilla oli haarakonttorit kolmessa tahi neljässä huomattavimmassa maaseutukaupungissa, mutta näitä konttoreja kutsuttiin rahanvaihtokonttoreiksi, eikä niillä ollut mitään päätös- eikä määräämisvaltaa, vaan täytyi niiden lähettää kaikki asiapaperit ja vekselit ensin johtokunnalle pääkaupunkiin, jolla yksin oli valta hyväksyä sellaiset asiat. Kun ajattelee senaikuista yhdysliikennettä ja kulkuneuvoja — yksi tahi kaksi postivuoroa viikossa — huomaa helposti, kuinka ehkäisevästi se vaikutti kaikenlaiseen liikkeeseen yleensä ja kaupan kehittymiseen.

Silloisessa kunnossaan tuo pankki — muutamien vanhojen virkamiesten johtamana, joilla ei ollut käsitystäkään sellaisen liikkeen hoidosta, vaan jotka käsittivät asian kokonaan virkavaltaiselta kannalta, pikkumaisesti ja ahdasmielisesti — vaikutti ja esiintyi kerrassaan kaiken vilkkaamman yrittelijäisyyden jarruna. Pankin koko vuotuinen liike ei silloin ollut suurempi kuin minkä yksityispankin tahansa nykyään. Koko sen lainauksen ulospäin ja rahain vastaanoton sisänpäin voi aivan mukavasti toimittaa pienen luukun kautta, joka oli kassanhoitajan huoneen seinässä, ja samanlaisesta luukusta tuossa pienessä huoneessa hoidettiin valtiokonttorin asiat!

Suomen Pankin ohella oli myöskin olemassa muutamia säästöpankkeja ja eläkerahastoja, vaan nekin olivat silloin vielä vasta kehdoissaan ja lainailivat rahoja pääasiallisesti vain kiinteimistö-kiinnityksiä vastaan. Vasta sitten kun »Yhdyspankki» alkoi toimintansa 1860-luvun alussa tapahtui näissä vähäpätöisissä ja ahtaissa oloissa onnellinen muutos, josta nopea ja aavistamaton elpyminen kaikilla liikealoilla oli seurauksena.

Yhtä kehittymättömässä tilassa oli silloin koulu- ja opetustoimikin. Paremmissa perheissä oli siihen aikaan tapana pitää lasten opettajina ja kasvattajina joko kotiopettajia tahi ulkomaisia kotiopettajattaria. Ja ne, joilla ei tällaiseen varoja ollut, panivat lapsensa Laurellin perustamaan, sittemmin lehtori Backmanin huostaan joutuneeseen »lyseoon», jossa oli oppilaita kaikkiaan noin 70—80, ja tyttänsä vapaaherratar von Rosenin kasvatuslaitokseen, jossa oli oppilaita viiteenkymmeneen, tahi sitten Gripenbergin pientenlastenkouluun. Kaupungin porvarillisia perheitä varten oli olemassa vain yksi »alkeisoppilaitos», jota tavallisesti kutsuttiin »isoksi kouluksi», siinä kun kävi kaikkiaan noin 100 oppilasta; tämän koulun ylimmältä luokalta sai oppilas päästötodistuksen Porvoon kimnaasiin. Koulua ei muuten pidetty kovinkaan suuressa arvossa, vaan katsottiin päinvastoin, että opettajavoimat siellä olivat sangen heikot ja oppilaiden kesken vallitseva henki raaka ja sivistymätön. Oppilaat olivat näet suurimmaksi osaksi kaupungin käsityöläisten ja pikkuporvarien poikia. Ison koulun pojat, »rotat», olivatkin hienompain lyseolaisten, »kissojen», leppymättömiä vihamiehiä, heidän keskenään oli vallalla alituinen kahakka; täyskarvaisia katumeteleitä pantiin toimeen tuontuostakin vaihtelevalla menestyksellä. Senaikuisen opetuksen omituisuuksista mainittakoon tässä m. m., että »keppi» se siihen aikaan näytteli huomattavinta osaa ahkeruuden ja opintojen järjestelyssä.

Työväenluokan lapsille ei ollut vielä silloin tarjona minkäänlaista sivistyslaitosta, paitsi sunnuntai- ja köyhäinkoulua, joka sijaitsi Kasarmintorin varrella. Vasta vuonna 1861 tunnettu suuriaatteinen ja kaukokatseinen Uno Cygnæus toi esiin siunausta tuottavan esityksensä yleisen sivistyksen kohottamisesta kansakoulujen avulla, esityksen, joka sai osakseen voimakkainta vastustusta juuri sen säädyn ja yhteiskuntaluokan taholta, jonka olisi pitänyt etunenässä harrastaa valon levittämistä. Voikohan kukaan silloin aavistaa, kuinka nopeasti kansakoululaitos tulisi kehittymään ja että vuosisadan lopulla Helsingin kouluissa kävisi noin kymmentuhatta oppilasta?

Sen aikajakson alussa, jota tässä olen koettanut kuvailla, vallitsi Suomessa vielä nykypäivinä käsittämätön sekasotku, mitä maassa liikkeellä olevaan rahaan tulee, sillä täällä löytyi rahaa jos minkä lajista, niinhyvin paperi- kuin hopearahaa, ja kaikkia lajeja käytettiin silloin vielä maksuvälineinä. Käytännössä oli näet: Suomen Pankin 2 ja 1 ruplan setelejä ja 75, 50 ja 25 kopeekan pankkiosoituksia, venäläisiä pankkiosoituksia à 25, 10 ja 5 ruplaa, vastaten 2/7 hopearuplaa, sekä vielä ruotsalaisia setelirahoja, joko entisajoilta maahan jääneitä tahi sitten tänne joutuneita Ruotsin ja läntisen Suomen

välisessä vilkkaassa kaupankäynnissä. Ruotsin rahaa ilmeni arvomäärältään monenlaista, joko rikseinä tahi killinkeinä valtavelkarahaa. Mutta esiintyivät käytännössä myöskin speciepankkiseteleitä, joiden arvo oli puolta suurempi. Melkein kaikki setelilajit oli painettu huonosti vielä huonommalle paperille; ne olivat likaisia ja repaleisia ja usein nuppineuloilla kiinnitettyjä n. s. »kaprokkeihin», levätteihin. Vaikkakin harvemmassa, tapasi kuitenkin liikkeessä myöskin oikeita venäläisiä hopearuupia ja hopeista sekä vaskista venäläistä pientä rahaa. Mutta kansan syvien rivien keskuudessa, joiden ei ollut laisinkaan helppo tottua uusiin ja erilaisiin rahalajeihin, käytettiin edelleen noita vanhoja ruotsalaisia rahanimityksiä: ploomu, taaleri, hopeaäyri ja runstykki, jotka nimitykset merkitsivät kauan sitten käytännöstä hävinneitä rahalajeja, mutta pysyivät yhä edelleen, vanhan pinttyneen tavan mukaan, käytännössä rahvaskansan joukossa. Vielä minun nuoruudessani laskettiin esim. palvelustytön palkka niin ja niin moneksi ploomuksi. Ei ollut myöskään mikään ihme, jos siihen aikaan sattui kuulemaan, että jokin maksoi 1 ruplan 12 killinkiä tahi 3 riksiä valtavelkarahaa ja 12 kopeekkaa j. n. e. Tavaton sekasotku yleensä, jota kylläkin usein väärinkäytettiin »narratakseen talonpoikia.» Kaikki tuli kuitenkin järjestyneelle tolalleen L. G. von Haartmanin aloitteesta vuonna 1840 annetun raha-asetuksen avulla, jonka jälkeen nuo monet erilaiset ruotsalaiset rahalajit lunastettiin pois liikkeestä ja siten — joskin vähitellen — kuitenkin lopullisesti käytännöstä hävisivät, niin että metallinen Venäjän hopearuupla tahi sen arvoiset setelit jäivät ainoiksi laillisiksi rahoiksi maassamme.

Ainoastaan kolme vuosikymmentä oli silloin kulunut siitä kuin Suomi »verisen kilven laisena oli Svean sydäimestä temmattu», tahi, käyttäksemme kansan puhepartta, »siitä kuin ryssä maahan tuli.» Kaikki vanhemmat ihmiset olivat eläneet Ruotsin vallan aikana, useat heistä olivat ottaneet osaa maan viimeiseen kunniakkaaseen puolustukseen, useimpia kiinnitti vielä lujat heimolaissiteet emämaahan, jonka ylevät muistot ja yhteistunne lienee istuttanut syvät juurensa jokaiseen sydämeen. Eipä näinollen luonnotonta olisikaan, joskin kaipaus vielä silloin olisi ollut suuri, ja joskin pakko mukaantua uusiin olosuhteisiin olisi tuntunut painostavalta. Vaan meidän aikamme suureksi ihmeeksi ei kumpakaan ilmaantunut.

Tämä johtui ehkä osaksi siitä tynestä tasamielisyydestä ja vilpittömästä, lainkuuliaisesta ajatuskannasta, joka kaikkina aikoina on ollut Suomen kansalle ominaista, osaksi myöskin siitä tyytymättömyydestä, jonka oli kansassa herättänyt päättömästi johdettu puolustus ja silloinen huono Ruotsin hallinto maassamme. Suomi, joka siihen asti oli ollut ruotsalaisten ja venäläisten aseiden alituisena temmelyspaikkana näytti nyt voivan iloita häiritsemättömästä rauhasta. Keisari Aleksanteri oli Porvoon valtiopäivillä selittänyt, että »Suomi on kohotettu kansakuntain joukkoon», joka kutkutteli kansallisturhamaisuutta, ja samalla valallaan vahvistanut maan lait ja valtiomuodon ikuisiksi ajoiksi, joka taas tynnytti mielialan ja herätti luottamusta tulevaisuuteen.

Virkamiehet, jotka nyt äkkiä saivat virkoja moninaisissa uusissa virastoissa, samalla kuin palkat kaksinkertaisiksi määrättiin, ja joiden ilmaiseksi kadettikoulussa kasvatetut pojat saivat hyviä paikkoja keisarikunnassa (noin 800 suomalaista upseeria oli siihen aikaan venäläisessä palveluksessa) olivat ylen kiitollisia näistä armonosoituksista ja tunsivat olevansa turvallisia sen keisarisanan kautta, joka vakuutti, että ainoastaan suomalainen mies saa olla suomalaisessa virassa, eikä ketään voida eroittaa ilman laillista tuomiota. Entiset suomalaiset upseerit saivat pitää virkatalonsa ja palkkansa, eikä ollut ensinkään harvinaista, että heidät asetettiin uusiin virkoihin. Rahvaskansan veroja vähennettiin, se vapautettiin sotapalvelusvelvollisuuksista, se tunsu turvallisuuden tunnetta sekä hallitsijavakuutuksen nojalla, joka kirkkojen seinille oli julkinaulittu, että myöskin ollessaan tietoinen siitä, ett'eivät virkamiehet, jotka olivat saman maan poikia samoin kuin rahvaskin, voisi pettää kansan harrastuksia ja pyrintöjä.

Sitäpaitsi vaikutti paljon sekin, että keisari, joka matkusti kaksi eri kertaa läpi maan (1812 ja 1819), osoitti jokaiselle hyväntahtoisuuttaan, esiintyi maan armollisena ja lempeänä hallitsijana ja kykeni persoonallisella herttaisuudellaan voittamaan puolelleen kaikkien sydämet, eikä toki vähimmin naisten, jotka aina ja jatkuvasti puhuivat hänestä ylistelevin sanoin.

Niinpä vallitsikin yleinen tyytyväisyys oleviin oloihin. Muutos mielissä vanhasta uuteen oli tapahtunut äkkiä ja vapaehtoisesti, myöhemmin siihen oltiin jo totuttu ja sitä siedettiin ja tulevaisuus väikkyi valoisana — niille, jotka sitä ajattelivat.

On luultavaa, että se taantumus-, milt'ei orjamainen henki, joka suurten Napoleon-sotien jälkeisinä hervottomuuden ja tyvenen aikoina oli vallannut koko Euroopan, ulottui myöskin Suomeen, johon siihenkään yleinen ajanhenki ei liene voinut olla koskettamatta. Vasta suurten tapausten jälkeen vuonna 1848 alkoivat raittiimmat tuulahdukset tuntua.

Mutta vähitellen selvisivät käsitteet. Jokainen tiesi, että jälleeniittyminen Ruotsiin oli sula mahdottomuus, ja täydellinen antautuminen ja sulautuminen suureen Venäjän valtakuntaan oli taas ajatus, jota yhtä mahdottomana ei kukaan millään ehdolla tahtonut ajatellakaan, vaan jota kuitenkin pohjaltaan kukin oikeastaan pelkäsi. Keisari Nikolain, tuon ankaran, kovan, vakavan itsevaltiaan kanssa

ei ollut leikkimistä — se tiedettiin; vähäpätöisinkin valtiollinen varomattomuus täällä voisi näet helposti herättää mahtajan vihan ja aiheuttaa rangaistuksen, voisi saada uhkaavat ukkospilvet salamoimaan ja yhdellä iskulla musertamaan sen heikon ja nuoren elonkipinän, joka juuri oli kansassamme herännyt — myöskin tämä kaikki tiedettiin ja sitä pelättiin. Kuitenkin, meidän onneksemme, oli hän mies, joka piti arvossa ja pyhänä vannomaansa keisarivalaa. Mutta siitä huolimatta vapisivat kaikki ja kuvittelivat mielessään itäänpäin kiitäviä venäläisrekiä tahi Långörin holvimajoja, joiden ympärillä meri vaahtoisena hyrskää. Pelkkä ajatuskin tuollaisesta mahdollisuudesta oli kyllin kaamea herättämään kaikissa pelkoa ja vavistusta. Sanaa perustuslaki ei rohjettu lausua kuin kuiskaamalla — sanaa valtiopäivät ei kukaan edes ajatellutkaan muullaisena kuin puolittain rikollisena ajatuksena, jonka kukin sulki sisimpäänsä.

Pelko ja valtiollinen välinpitämättömyys antoivat ominaisen leimansa tälle ajalle, jota olen koettanut tässä kuvailla.

Lopuksi muutama sana kielisuhteista, joskaan siitä ei ole paljon sanomista, sillä siihen aikaan puhuttiin maan pääkaupungissa ainoastaan yhtä kieltä, ruotsia, luonnollisesti lukuunottamatta kaupunkiin sijoitettua venäläistä sotaväkeä ja siellä majailevia venäläisiä kauppiaita. Mistään kieliasiasta tahi kieliriidasta ei senvuoksi siihen aikaan ollut kysymystäkään, eikä silloin myöskään ollut huomattavissa minkäänlaista harrastusta suomalaisen kirjallisuuden hyväksi tahi kielen kehittämiseksi, joll'ei ota huomioon ehkä joitakin yliopistollisia piirejä. Kaikki, alkaen ylimmistä virkamiehistä hamaan yhteiskunnan alimpiin kerroksiin asti, puhuivat yksinomaan ruotsinkieltä, samoinkuin palvelijatkin taloissa, sillä siihen aikaan ei otettukaan suomalaista palvelusväkeä jotta lapset aikaiseen oppisivat suomea — pikemmin päinvastoin. Heitä kartettiin, ett'eivät nuoret vain oppisi rumaa äännäntää ja tottuisi käyttämään kielessään väärää sanajärjestystä. Myöskin kaupungissa käyvä rahvaskansa, kotoisin pääasiallisesti Espoosta ja Helsingin pitäjältä tahi saaristosta, oli synnynnäis-ruotsalaista ainesta. Tämän ohessa on myöskin huomattava, että suomenkieli oli siihen aikaan niin suuresti halveksitussa ja syrjäytetyssä asemassa, ett'ei se ollut edes opetusaineena kouluissa, niin, vieläpä vuoden 1850 kieliasetuksen mukaan ei suomenkielellä saanut painosta julkaista muuta kuin uskonnollisia ja maanviljelystä koskevia kirjasia! Niinpä ennätin minäkin kuudenteentoista ikävuoteeni, ennenkuin kimnasistina Turussa ensi kerran kuulin puhuttavan suomea.

Kuinka tavaton eroitus entiseen verraten tässäkin suhteessa! Nythän on jo puolet kaupungin asukkaista puhtaasti suomalaista syntyperää — kiitos siitä rautateiden välittämälle sisämaasta tapahtuvalle muuttotulvalle — ja huomattava osa toisestakin puolesta on samaan suuntaan kehittymässä!

XVI.

ASUMUKSET JA NIIDEN KALUSTUS.

Kaupungin keskusosassa, jossa kivimuurit kohoilivat, asusti milt'ei yksinomaan rahavalta, jotavastoin ylimysvalta ja korkeammat virkamiehet olivat asuinsijakseen valinneet Elisabetintorin ympäristön ja sen viereiset kadut, jota kaupunginosaa senvuoksi kutsuttiinkin »Helsingin S:t Germain-esikaupungiksi». Mutta kun sielläkin tuli ahdinko, heidän joukkonsa kasvaessa, alkoivat he rakennella itselleen taloja muihinkin kaupunginosiin, kuitenkin mieluummin Bulevardinkadun varrelle — kaikki yksikerroksisia puutaloja, rakennettuina suurille tonttialueille, joille puita oli istuteltu; ja pian olikin tuon kauniin, lehtikujan tapaan puilla reunustetun kadun varret täynnä taloja.

Isäni, joka oli jo kauan ollut varuillaan siltä varalta että meidän asumamme Heidenstrauchin talo myötäisi keisarilliseksi palatsiksi, oli ostanut professori Ursinilta hänen omistamansa, Bulevardinkadun varrella sijaitsevan komean ja suuren talon, jonne me muutimme syksyllä vuonna 1837, kun taloa sitä ennen oli Engelin taitavalla johdolla perinpohjin korjailtu ja osaksi uudelleen rakennettukin.

Talomme oli nykyinen numero 7, nyttemmin jaettu kahdeksi tonttialueeksi, joista toisella kohoaa kolmikerroksinen kivitalo yksityisine voimistelulaitoksineen, toiselle on rakennettu »Uuden ruotsalaisen yhteiskoulun» opistorakennus. Mutta siihen aikaan oli alue jakamaton ja olikin se sangen huomattava rakennustontti.

Kadun varrelle puusta rakennetussa, jotakuinkin suuressa yksikerroksisessa päärakennuksessa sijaitsi juhlahuoneusto ja siinä asuivat vanhempani, sisareni, kotiopettajatar ja naispuoliset palvelijat.

Huoneet olivat suuria ja valoisia, ajan maun mukaan rakennetut jonoon peräkkäin, ja sali oli niin korkea, että tanssitilaisuuksissa voitiin musiikkia varten asettaa erityinen parveke sen toiselle pitkälleseinälle. Rakennus oli kulmatalo ja sen toinen kylkisiipi ulottui puistoon asti; siinä sijaitsi isäni yksityishuoneusto. Toinenkin sangen pitkä rakennus, yhdensuuntainen päärakennuksen kanssa, kuului taloomme ja sijaitsi se päärakennuksen ja ympäröivän puiston välissä. Siellä oli suuri joukko huoneita perheen miespuolista nuorisoa ja kotiopettajaa varten ja samassa rakennuksessa asuivat myös miespalvelijat (joita aina oli kaksi, joskus kolmekin), kuski ja tallirenki; siellä oli myös pesupirtti, mankelihuone ja leivintupa, ja yhdessä jonossa vielä halkovajakin koko talven tarpeita varten varattu, vaunuvaja, talli neljälle hevoselle ja navetta lehmää, muutamia juottovasikoita ja lampaita varten. Kolmelta puolelta ympäröi taloa puistontapainen puutarha, laaja ja siimeksinen lehtikujosineen, lehtimajoineen ja hedelmäpuineen. Sitäpaitsi oli talossa kaivo, jossa riitti runsaasti hyvää vettä.

Tuollainen talohan oli kuin maatila, jossa löytyi kaikki mitä tarvis ja vieläpä mukavuus elämässä vaati, eikä sellaisen omistajat olleet vähimmässäkään määrässä riippuvaisia tavarain torilletuonnista ja niiden hinnoista. Sillä kaikki, alkaen polttopuista ja heinistä, hevosista ja nautakarjasta kaikenkaltaisiin ruokatarvikeihin asti, kuten voi, jauhot, herneet ja ryynit y. m. sellaiset, perunat, juurikasvit, kova leipä, suolattu liha ja kalat, kotona valetut kynttelit, kuivatut ja säilykeastioihin pannut vihannekset, vieläpä hedelmät ja hillot j. n. e., lyhyesti sanoen kerrassaan kaikki, mitä taloudessa tarvitaan, koko varasto, minkä perhe pitkän talven aikana elantoonsa tulisi käyttämään, oli omilla purjevenheillä tuotu syksyllä maatilalta kaupunkiin. Paitsi vaatteita, viinejä ja maustetavaroita, ei ostettu mitään kaupungissa, eikä sitä siihen aikaan juostukaan alinomaan leipureihin, teurastaja-puoteihin, sokerileipuriliikkeisiin ja kaikenlaisiin kauppoihin jokaisessa pienessäkin tarpeessa, niinkuin nyt näinä meidän mukavina aikoinamme. Siihen aikaan vältettiin niin paljon kuin mahdollista kaikkia rahallisia menoja. Sillä rahoja täytyi pitää tiukalla, jotta »molemmat puolet» menisivät tilissä hyvin tasan ja ett'ei tarvitseisi velkaantua — joka siihen aikaan olikin melkein tuntematonta — eikä ainakaan joutua tekemiseen puotilaskujen kanssa. Perheenemännän kunnia-asia oli saada kaikki aikaan omassa piirissään, »valtakunnassaan», ja valvoa kaikkia töitä omin silmin, niin teurastusta ja vaatteiden pesua ja leipomista kuin myöskin pienten teeleipäin, kakkujen ja jäätelöiden valmistusta. On totta, että näinollen oli tarpeen — paitsi sitä, että emänniltä vaadittiin suurta ja tarkkaa huolenpitoa ja kykyä — myöskin suuremmat huoneustot ja paljon enemmän palvelusväkeä kuin nyt, mutta kummatkaan näistä seikoista eivät siihen aikaan käyneet kalliiksi. Vuokraa omassa velattomassa talossa ei otettu lukuunkaan ja palvelusväkenä oli tavallisesti maalaisia omalta maatilalta, jotka palvelivat enimmäkseen ruoka- ja vaatepalkalla, sillä rahapalkat olivat verrattain pienet.

Kuvaus, jonka tässä olen kertonut meidän talostamme Helsingissä, soveltuu myöskin milt'ei kaikkiin silloisiin korkeampiin vallassäätyläisten koteihin. Ajan tapa ja maku vaati, että niiden, jotka suinkin voivat, tuli pitää oma talonsa kokonaan vain itseään varten, ilman minkäänlaisia vuokralaisia, ja niinpä tällaiset perheet, jos huoneustot olivat tarpeettoman suuret, mieluummin elivät leveämmin tahi jättivät muutamia huoneita asumattomiksi kuin ottivat vierasta väkeä taloonsa asumaan. Ainoa eroitus oli siinä, ett'ei kaikilla ollut niin suurta puutarhaa kuin meillä, joka ei kuitenkaan ollut lähimainkaan suurimpia. Ulkopuolelta katsottuna voivat nämä talot olla hyvinkin mitättömän näköisiä, ja ollen yksikerroksisia puurakennuksia eivät ne tehneet mitään rakennustaiteellistakaan vaikutusta. Mutta jos niitä vertaa meidän uudenaikaisiin, pilviä hiipoviin vuokratkasarmeihimme hirvittävine rappukäytävineen, taloihin, joissa asustaa usein parisenkymmentä tahi vieläkin useampia eri perheitä yhdellä tonttialueella, jossa ennen yhdellä ainoalla taloudella oli mukava elostaa, jos niitä tosiaan vertaa nykyaikaisiin pieniin, ahtaisiin huoneustoihin, joissa vaivaa alituinen ilman ja valon ja tarpeellisten taloushuoneiden puute, joissa eteiset ovat pimeitä ja keittiöt usein ylen ahtaita ja puolihämäriä ja joissa sitäpaitsi saa »nauttia» korvia vihlovasta pianon linkutuksesta ja muusta rauhattomuudesta, jota tulvii ylä- ja alakerroksista — niin luulempa, että useimmat kaipauksetta jättäisivät nuo kasarminsa, jos suinkin voisivat, ja mielellään muuttaisivat takaisin vanhoihin yksikerroksisiin taloihin.

Kun olen kertonut taloista ja asumuksista, liittää ajatus senjälkeen aivan luonnollisesti niiden sisustukseen ja kalustukseen. Tälläkin alalla on aika vaikuttanut merkillisen muutoksen makuun. Nykyään puhutaan usein vanhoina aikoina vallinneesta suuresta yksinkertaisuudesta, tarkoittaen sillä milt'ei puutteellisuuteen vivahtavaa mitättömyyttä. Mutta sitä vastaan väitän minä mitä jyrkimmästi, sillä sen mukaan kuin minä muistan ja käsitan, eivät ne ajat olleet niinkään »yksinkertaisia» kuin luullaan. Erittäinkin pysyn minä väitteessäni, mitä tulee huoneustojen sisustukseen ja kalustukseen, Niinpä esimerkiksi meidän kotonamme olivat kaikki huoneet kalustetut lujilla, hienosti tehdyillä mahonki-tahi saksanpähkinäisillä huonekaluilla, jotka olivat päällystetyt silkillä tahi villaisella damastilla ja olivat täydellisesti yhtä kallisarvoiset kuin nykyajan kaavamaiset, Gostinnijdvorista tuodut, nukkakankaalla päällystetyt huonekalut, joita aivan samanmallisia ja muotoisia tapaa niin hyvin senaattorien salongeissa kuin vahtimestarinkin kamarissa. Siihen aikaan oli kalustus niin sanoakseni yksinkertaista, vaan samalla aistikasta, »empire-tyyliä», joka vaikutti tynnosti ja ylevästi, eikä niinkuin nykyään, jolloin näemme kaiken mahdollisen tyylisiä huonekaluja sullottuina samaan huoneeseen, joka sekamelska taas herättää ikäänkuin levottomuuden tunteita ja on omiaan kiinnittämään katsojan

huomion liaksi puoleensa. On tosin totta, että huonekalut siihen aikaan olivat jäykästi asetellut pitkin seinäiä eikä järjestellyt sinne tänne lattialle niinkuin nyt. Salin pitkällä seinällä komeili suuri sohva, sen edessä pöytä ja kaksi nojatuolia; akkunoiden välissä seisoivat välttämättömästi asiaankuuluvat suuret kuvastimet mahonkipuitteissaan ja kuvastinpöydillä hopeiset kynttelijalat; lyhyen seinän kupeella suuri flyygeli »pitkää lajia»; aukkoaukat muuten olivat pitkin seinäiä asetetuilla tuoleilla täytetyt. Useita italialaisten ja hollantilaisten mestarien maalaamia öljyväritauluja leveissä, kullatuissa puitteissaan, suuri kristallikruunu kahdessa ympyrässä kiertävine kynttilöineen, öljylamppu sohvapöydällä, sekä kaksi suurta alabasterimaljakkoa jaluistoillaan kumpikin omassa nurkassaan, valkoiset akkunauutimet päällysverhoineen, jotka oli samasta kankaasta tehty kuin huonekalutkin, (oviverhoja ei siihen aikaan käytetty) — siinä salin koko sisustus. Vierashuonetta somisti kaunis pronssinen pöytäkello haarakynttiläjalkoineen ja ruokasalin seinille oli ripustettu muutamia vanhoja perhe-muotokuvia. Ja samaan tyyliin oli kaikki muutkin huoneet sisustettu. Kaikkialla oli välkeää ja hyvää tilaa liikkua. Eikä siihen aikaan käytetty huoneissa ensinkään tilaa ottavia kasveja ja kukkia.

Samanlaisia sisuspuoleltaan kuin tässä kuvaamani meidän asuntomme, olivat ylimalkaan useimmat muutkin kodit, joskin monenlaisia vaihtelumuotoja niissä luonnollisesti ilmeni; toisissa pienempiä, toisissa suurempia. Meidän asuntomme ei suinkaan ollut komein, päinvastoin sangen vähäpätöinen esimerkiksi Armfeltien, Klinckowströmien ja varsinkin Hjärnein asuntojen rinnalla, jossa viimeksi mainitussa m. m. suuren salin seinillä riippui kahdessa rivissä yltympäri koko huoneen vanhoja, upeita, valtavasti vaikuttavia ja kunnioitusta herättäviä muotokuvia. Samaa huoneustoon kuului päällepäätteeksi vielä varsinainen teatterisalonkikin.

Nykyajan ihmisistä, muodinmukaisen makusuunnan orjista tuntuisi tuollainen entisajan kalustus luultavasti sangen jäykältä, yksinkertaiselta ja vieläpä epämukavaltakin, sillä olisihan se kerrassaan mahdoton velttoa loikoilemista varten. Mutta niiden, jotka vielä hyvin muistavat entisajan huoneustot, täytyy tunnustaa, että niissä ilmeni arvokkuuden, hienon sirouden ja kodikkaisuuden leima, jota kaikkea nykypäivinä turhaan saa etsiä.

Sillä kun nyt astuu uudenkuosiseen salonkiin, kuinka onkaan kaikki toisenlaista! Useimmittain on se pieni ja sen seinät niin perinpohjin ovien ja ikkunoiden rikkirepimät, että tuskin niiden varsilla löytyy sijaa minkäänlaisille huonekaluille. Paksut, raskaat uudinverhot peittävät akkunat niin että huoneessa vallitsee loppumaton hämärä ja ilma tuntuu ummehtuneelta ja painostavalta. Ensi askeleelta tahtoo väkisinkin arvella, että talossa on parhaillaan suursiivous, tahi että onkin astunut sisään johonkin sekatavarakauppaan, sillä huonekalut seisovat kaikki kaukana seinistä lattialla, joko yksinäisinä tahi sitten ryhmittäin, kaikki sekasin, huolimatta eri muodoistaan ja päällisistään. Koko huone on täpösen täynnä kaikenlaista kapistusta niin että on kerrassaan vaikeaa hapuilla ja kopeloida eteenpäin tuon teeskennellysti epäjärjestykseen olevinaan asetellun, vaan kuitenkin määräraikoilleen varmasti järjestellyn paljouden keskellä. Täytyy olla peloissaan milloin sattuisi töyttämään jotakin taulunjalustaa, jolle suuri valokuva, pölyisellä samettirievulla puolittain verhottuna, on asetettu, tahi tyrkkäsemään nurin jonkun kipsikuvaa tai maljakkoa kantavan pylväspahasen, taikkapa itsekin kompastumaan pieneen ja matalaan, turkkilaiseen, norsunluukoristeilla kirjailtuun pöytään, täynnä kiinalaisia kupposia. Kääntyipä minnepäin tahansa, aina on jotakin tiellä. Tuolla seisoo suuri palmu keskellä lattiaa, sulkien kerrassaan aiheettomasti kulkumahdollisuuden, ja sen terävät lehdet kutkuttelevat niskaan kun siitä ohi täytyy yrittää luovaila; tuolla taas on muinaisaikainen ranskalainen piironki asetettu japanilaisen, koruompeluksilla kirjailtun silkkivarjostimen eteen, ja kaikkialla on etasäärejä, kuvahyllyjä, pylväsjalustoja ja muita hyllyjä, kaikki täynnä sekalaisia posliininukkeja, kuppeja, maljakoita ja lapsellisia, turhanpäiväisiä pieniä kapineita, joilla ei ole minkäänlaista taiteellista arvoa eikä kuosia, erikoisesineitä ja leikkikaluja, jotka sopisivat hyvin lapsille. Jos sitten on vielä joku paikka jäänyt jällelle, on se sullottu täyteen sukulaisten ja heidän kaikkien lapsinpyköidensä joko suurempia tahi pienempiä valokuvia, joiden paikka paljon paremmin olisi valokuva-albumissa ja jotka tuolla tavalla esiin aseteltuina tekevät päinvastoin ikävän ja kuivan vaikutuksen vieraaseen, joka ei niistä välitä. Ja jos tahtoo istahtaa, niin silloinpa sitä joutuu pahempaan kuin pulaan, sillä tuollaisilla mataloilla, pitkin lattiaa venyvillä nojatuoleilla ei tosiaankaan voi istua, vaan ainoastaan maata tahi loikoilla yhtä epämukavassa kuin salonkielämään sopimattomassakin asennossa. Kaikki tuo on huokeahintaista rihkamaa, jonka tyylissä ei ole hienoa siroutta eikä ylevyyttä, vaan joka kyllä kirjavine väreineen, koristeineen ja hullunkurisine muotoineen pystyy loistamaan silmiin.

Tuollainen huoneiden sisustamistapa muistuttaa toimettomasta, loikoilevasta kiemailija-olennosta, jolla ei ole maku-aistia eikä hienompaa sivistystä, ja onkin se luultavasti sellaisista piireistä kotoisin.

Ajatelkaa sitten vielä kuinka suunnattomat pöykerrokset noihin huonekaluihin on kätkeytynä ja kuinka niissä piilee miljaardien basillien ja bakterioiden pesäpaikat. Ja entäs sisäneitsyt-raukan vastuunalaisuus kun hänen täytyy pitää puhtaana koko tuo romujoukkio särkemättä mitään!

Kun vanhanaikainen piironki ja kaappi ja kaikenlaiset kapistukset, posliininuket, leikkikalut, pienet valokuvat ja joukottain sensemmoista siirrettiin salonkiin, hävisi samalla koko salonki sen oikeassa

merkityksessä ja muuttui jonkunlaiseksi vierashuoneentapaiseksi. Ja kun sekin pian oli täyteen ahdettu, alettiin sitten muutkin huoneet sulloa kukkuroilleen samanlaista rihkamaa. Astiakaapeista ja säiliöistä otettiin esille hopeat ja posliinit, jotka vanhoissa kätköissään olisivat olleet oikeassa ja varmemmassa säilössä. Arvoltaan kutakuinkin epäilyttäviä lautasia ja vateja ripusteltiin ruokasalin seinille kiiltämään. Astiakaapin hyllyille eli niinkutsutulle »senkille« aseteltiin ylen kerskuvasti kaikki kupari- ja lasitavarat mitä talossa löytyi, samoin hopeavehkeet tahi sellaisten puutteessa hopeaa jäljittelevästä sekotusmetallista tehtyjä astioita. Ja saipa vielä päällepäätteeksi nähdä, että salin ympäri kiertävä laudoitushyllykin oli lastattu täyteen vanhoja, rumia tinatuoppia ja pikareja tahi savikulhoja, joiden oikea paikka olisi keittiön laudakoilla ollut. Rauhallinen, tyyni sävy, jonka tulisi miellyttävästi vallita ruokailuhuoneessa, on muuttunut levottoman hajamielisuuden tunteeksi, jonka herättää seinillä ja hyllyillä kiiltelevät korukalut ja koristeet. — Vasta sitten kun koko huoneusto oli muuttunut leikkikalunäyttelyksi oltiin tyytyväisiä.

On luonnollista, että tämä kaikki oli vaikuttanut myöskin tapoihin ja seurustelumuotoihin, jotka nekin olivat samalla muuttuneet. Hieno sävy tässä suhteessa ja salonkielämä yleensä hävisivät samalla kuin todellinen salonkikin.

Tämä kuvaus tuntunee monesta kylläkin räikeältä, mutta kaikki on kuitenkin tarkkaan todellisuuden mukaisesti kerrottu.

Kaikeksi onneksi näyttää tuo makusuunta nyt alkavan kuitenkin väistyä yksinkertaisemman ja järkevämmän tyylin tieltä.

Minun nuoruuteni ajat sattuiivat juuri siihen aikaan, jolloin kodit sisustettiin ja kalustettiin silloin aivan yleiseen, tosin jäykkään vaan samalla arvokkaaseen empire-mahonki-tyyliin. Ja se herättikin jo aikaisimpina vuosinani minussa niin syvälle juurtuvan vaikutelman, ettei sitä saanut häipymään sekään makusuunta, joka sittemmin tuli vallitsevaksi ja johti nykyään vallalla olevaan sekasotkutyyliin. Myönnän kernaasti, että käsitykseni juuri tästä syystä on jonkun verran yksipuolinen. Makuasiasta on sangen vaikea väitellä. Pitäköön kukin oman makunsa — kunhan se ei vaan ole huono.

Samoin kuin nykyään vallalla oleva kuosi ja tapa kalustaa ja koristella kodit — sillä mistään erityisestä tyylistä ei voine enää puhua — on kaikkialle tunkeutunut niin että alemmatkin kansanluokat, vaikkakin heiltä puuttuu sekä ne edellytykset että maku ja arvostelukyky, jotka tässä tulevat kysymykseen, ovat yrittäneet jäljitellä tuota tapaa — niin pääsi empire-tyylikin aikoinaan sellaiseen vauhtiin, että se vähitellen muodostui kerrassaan vallitsevaksi. Kaikki huoneustot olivatkin senvuoksi jotakuinkin samankuosisia, sillä ne, joilla ei ollut varaa hankkia kalliita mahonkihuonekaluja, täyttivät huoneensa yksinkertaisemmillä, kiilloitetusta koivusta tehdyillä kalustoilla — kuitenkin aina samaan tyyliin käyvillä. Tämä seikka loikin senaikuisiin asumuksiin yksitoikkoisuuden leiman, jota nyt pidettäisiin sangen ikävänä. Mutta siitä oli samalla seurauksena se etu, että silloin katsottiin vähemmän huonekaluihin kodissa, kuin siihen viihtymykseen ja henkeen, joka siellä asusti. Huonekaluilla ei siihen aikaan ollut niin tärkeää merkitystä kuin nyt.

Toisenkin ja painavamman huomautuksen voi tehdä suoranaisena seurauksena senaikuisesta huoneiden sisustustavasta. Kun näet empire-tyyli viime vuosisadan alussa tuli käytäntöön ja piti yleisen makusuunnan vallassaan, seurasi siitä ikävä kyllä, että alettiin halveksia, jopa suorastaan tuntea vastenmielisyyttä kaikkia vanhoja, usein kerrassaan kauniita talon tavaroita kohtaan, jotka siihen asti olivat kodin kaunistuksena olleet. Sirot, hienosti tehdyt, aistikkaat Kustaan aikuiset huonekalut, jotka olivat vanhempaa kuosia, tuomittiin nyt yht'äkkiä vanhanmuotisiksi ja rumiksi, joita ei ansainnut pitää arvossa eikä säilyttää, vaan saivat alentua muuttamaan paremmista huoneista vähemmän huomattaville paikoille tahi joutuivat suoraan ullakolle ja romukamareihin, johon ne kätettiin ja unohdettiin, tahi menivät siellä pilalle ja hävisivät teille tietymättömille. Kauniita, vanhanaikuisia kaappeja laahattiin säilytyshuoneisiin, jossa ne saivat toimittaa rouvan mausteaineiden pitopaikan virkaa, ja kuvaveistoksilla koristetut, kullatut huonekalut löysivät tiensä lastenkamareihin ja palvelusneitsyeiden huoneisiin. Eivätkä yksin huonekalut joutuneet tällaisen alennushävityksen alaisiksi, vaan sama kohtalo peri myöskin muut vanhat talouskalut, kruunut, kuvastimet, lasitavarat, posliinit j. n. e. Kaikkien sellaisten täytyi nyt väistyä uudempain kuosien ja muotojen tieltä.

Juuri silloin muutammat harvat henkilöt, jotka olivat kaukokatseisempia kuin suuri yleisö, keräsivät kokoon suuret ja kallisarvoiset kokoelmansa. Sellaisista henkilöistä mainittakoon eräs kamreeri Heldt Turussa ja Christian Hammer Tukholmassa. Tavallisesti saivat he ostetuksi vanhoja, vanhanaikaisia tavaroita aivan pilkkahinnalla, mutta joskus he myöskin vaihtoivat itselleen kaikki talon tavarat antamalla sijaan toiset ja uudenkuosiset huonekalut ja talousvehkeet, useimmittain silloin mitä kehnoita lajia. Olen usein käynyt katselemassa heidän kokoelmiaan ja kerrassaan hämmästynyt, sillä niin tavattoman runsaasti niissä löytyy historialliselta ja sivistykselliseltä kannalta tärkeitä ja mielenkiintoa herättäviä esineitä. Ollen liian kallisarvoisia pysymään omassa maassa, jossa ei sitäpaitsi silloin ollut mitään yleistä kokoelmaa tällaista varten eikä myöskään yksityisiä asianharrastajia, ovat

kaikki nuo keräyksen tulokset, samoin kuin eversti Sliezen'inkin myöhemmin aikoina Helsingissä kokoilema kokoelma vaeltaneet meiltä pois ulkomaille, hajaantuneet ja häipyneet korvaamattomaksi vahingoksi meidän omalle maallemme.

Lapsuudestani muistan vielä niin perin hyvin sekä »Suur-isoäidin» vanhan kodin Mälkilässä että meidän oman kotimme Björkbodassa. Molemmat nämä kodit olivat vielä silloin milt'ei aivan kokonaan samassa asussa, jollaisina ne jo vuosisadan olivat säilyneet — ei mitään oltu muutettu, vaihdettu, eikä hävitetty. Mutta kun isäni, otettuaan vuonna 1844 eron senaattorin virasta, asettui maalle asumaan, tahtoi hänkin, että kotimme Björkbodassa pitäisi saada sen ajan leima ja päättikin niinollen uusia kodin muodinmukaiseksi. Vanhat, jaloilla seisovat kuvitetut hollantilaiset kaakeliuunit revittiin, jotta niiden sijalle voitaisiin muurata uudenaikaiset, valkoiset, Pietarista tuodut uunit. Laudoitukset, jotka kiertelevät jokaisen huoneen seiniä ja joihin muutamissa huoneissa oli kuvaveistoksia kaiverretty, kiskottiin paikoiltaan, samoin kuin ovien päältä vanhat koristeetkin; myöskin kankaasta tehdyt ja öljyväriellä maalatut seinäverhot, jotka hienommissa huoneissa olivat runsaasti koristellut, revittiin pois ja vaihdettiin suurikukkaisiin, ranskalaisiin paperitapetteihin, joita — silloin uutuus meidän maassamme — ihailtiin korkeimman hienouden merkinä. Vanhanaikaiset, kauniit huonekalut siirrettiin ja sijoitettiin vierashuoneisiin, palvelijain ja palvelusneitsyiden kamareihin tahi annettiin pehtoreille ja konttorierhoille käytettäväksi, jotka sitten muuttaessaan pois pyysivät saada viedä huonekalut huoneistaan mukanaan, ja siihen usein suostuttiin.

Niin oli asianlaita meillä ja minä luulen, että samalla tavalla ja samoilla perusteilla melkein yht'aikaa ympäri koko maamme hajoitettiin ja annettiin häipyä teille tietymättömille kaikki vanhat taloustavarat — kaikki johtuen vain tuosta yhä enemmän valtaan päässeestä kiihkosta sommitella kodit uudenkuosisiksi. Vanhaa ei siihen aikaan ensinkään tahi ainakin ylen vähässä määrässä kunnioitettiin.

Tavattoman harvassa lienee sellaisia koteja maassamme, jotka olisivat välttyneet tuollaisen yleisen hävityspuuhun alaisiksi joutumasta. Näin minä kuitenkin vielä sangen myöhään, vuonna 1870, yhden sellaisen paikan kun tulin Strömforsin tehtaalle, jonka tehtaanisäntä Pehr af Forselles omisti. Hän oli asuntonsa säilyttänyt koskemattomana, sellaisena kuin se jo kolmen sukupolven ajan oli ollut. Mutta pian sen jälkeen luisui sekin samaan hävityksen kuiluun.

Kun minä vuonna 1856 otin Björkbodan haltuuni, oli makusuunta jo jonkun verran muuttunut ja jotkut alkoivat jo huomata ja käsittää kaiken *vanhan* suuren arvon. Niiden joukossa olin minäkin. Kaikkialta koottiin silloin jälleen käsiin ne rippeet, jotka vielä jälellä olivat. Ullakolta, palvelijain ja neitsyiden kamarista ja meijeristä löydettiin vielä silloin jonkun verran vanhan komeuden jätteitä, muutamia hienosti tehtyjä, kauniita, vanhoja huonekaluja. Joskin ne olivat jo huonossa kunnossa, puolittain pilallisia, saatiin ne kuitenkin korjatuiksi ja siistityiksi, ja minä voim noilla, ennen kaksikymmentä huonetta täyttäneiden huonekalujen vanhoilla jätteillä sisustaa kolme huonetta, joita kaikki ihailivat ja erinomaisen kauneiksi kehuivat — kerrassaan koko huoneuston kaunistukseksi.

XVII

KOTI JA SEURAPIIRIT.

Samoin kuin kaikki muukin tuona aikana, ovat myöskin elämä ja tavat sekä kodissa että seurapiireissä ihmeellisellä tavalla muuttuneet, jopa niin huikaisevassa määrässä, että ne nyt ovat kerrassaan vastakohtia kaikelle sille, mikä kuvaamanani aikana oli käytännössä.

Sillä mistään seuraelämästä, ainakaan sen mukaan mitä seuraelämällä siihen aikaan käsitettiin, tuskin nykyään voi puhuakaan; se on näet vähitellen, melkein huomaamatta hävinnyt häviämistään. Ajatellaanpa esimerkiksi, että jonkun nyt syystä tai toisesta täytyisi pitää juhlapidot, niin katsoo hän kaikista sopivimmaksi, ehkäpä ainoaksi mahdollisuudeksi toimeenpanna kemunsa Seurahuoneella. Eihän näet nykyään voida ajatellakaan, että tuollaista juhlaa kotona voisi viettää.

Myöskin minun nuoruuteni päivinä perheessä vallinnut yhteys ja yhteyden tunne, joka ikäänkin muodosti koko kotielämän, on nyt milt'ei tyyten hävinnyt tahi ainakin suuressa määrässä muuttunut.

Likeinen ja luonnollinen yhteys koti- ja seurustelu-elämän välillä menneinä aikoina juuri viehätti ja miellytti niin sanomattomasti.

Perheen isä työskennellee nyt, niinkuin silloinkin, koko aamupäivän virkatoimissaan tahi

liikeasioissaan, ja on niinollen sen osan päivää kotoa poissa. Rouva taas nykyään kuluttaa aamupäivänsä käymällä myymälöissä, sillä kaikkihan täytyy nykyaikana ostaa, usein vain yhtä päivää varten kerrallaan — sitten täytyy hänen käydä useissa paikoissa vierailulla, mieluummin niin monessa kuin suinkin, senjälkeen pistäytyä muotimakasiinissa koettelemassa pukua, ja kaiken tämän päälle lopettaa hän aamupäivänsä ja pilaa samalla ruokahalunsa istumalla mukana jossakin päivittäin uusiintuvassa kahviseurassa, joita toimeenpannaan lukemattomien aiheiden johdosta ja varjolla — tahi pitää hänen mennä ompeluseuraan tai myyjäisiin, joita sokeiden, vanhojen, hätääkärsivien y. m. hyväksi pidetään — tahi taas ajella hautajaissaatoissa, kukkakimppu kädessä, ympäri kaupungin katuja — sanalla sanoen: kotonaan taloutta hoitamassa ei hän tahdo olla, sillä eihän se olisi hauskaa, eikä hänellä sitäpaitsi ole sellaiseen liikaa aikaakaan.

Tyttäret nykyaikaan ovat tietysti ylioppilaita ja käyvät luennoilla yliopistossa tahi sitten tepastelevat naurussasuin Esplanaadinkadulla. Samoin ovat pojat joko koulussa, yliopistossa tahi virastoissa. — Aamu-päivällä ei kukaan ole kotona.

Päivällisen ajoissa voi sattua niin, että koko perhe kokoontuu yhteen hajaantuakseen pian jälleen eri haaroille — joko nukahtamaan päivällisunta tahi lukea ahmaisemaan hieman uudenaikaista kirjallisuutta. Ja kun tulee ilta, jää talo jälleen tyhjäksi.

Sillä silloin täytyy tyttärien kiiruhtaa osakuntakokouksiin keskustelemaan ylen tärkeistä kysymyksistä tahi johonkin niistä lukemattomista konserteista, joissa »Euroopan etevimmät» pianonsoittajat, viulunvinguttajat, tenoorit tai sopraanot antavat neronsa ja taituruutensa pulppuilla ja joita he kaikki luonnollisesti tavattoman hyvin ymmärtävät arvostella. Tahi on heidän jouduttauduttava kuuntelemaan yhtä lukuisia vierailevain luennoitsijoiden ja kirjailijoiden esitelmiä — mukava tapa ammentaa itselleen hitusen verran sivistystä — tahi johonkin äskettäin perustettuun yhdistykseen, joita tukuttain on muodostettu joko »palvelusneitsyeiden sivistämiseksi» tahi »rangaistusvankien jalostamiseksi musiikin kautta» j. n. e., sillä tuollaisia keksintöjä on nykyään lukemattomia.

Samoin kuin tyttäret on myöskin perheen miesväki illan kuluessa puikahtanut pois kotoa. — Mihin? — Jos tahdotte heidät löytää, niin etsikää heitä kaupungin lukuisista varieté-teattereista, »Kaivohuoneelta», jossa he nauttivat »Kullatun savikukon» jalostavasta syväaateisuudesta, tahi Kämpistä, Oopperakellarista, Luodolta, Fenniasta, Kappelista, Haagasta, Seurahuoneelta j. n. e.; siellä he savun tukahduttamissa saleissa istuvat, kuunnellen viulujen korviavihlovaa vingutusta ja siellä heitä »Gretchen'in» käheästi pihisevät laulusävelet tahi »Kätchen'in» täyteläiset muodot ja piirteet hurmaavat ja vieläpä sen lisäksi senora Elviran, »la Flor de Estremaduran» kastanjettisäestyksen rämähdellessä, tekemät riettaankevymieliset kiemurtelut ja ruumiinliikkeet, joita ohjelmassa tanssiksi kutsutaan. Tällaisten »kohottavain» esitysten jalostavan vaikutuksen alaisina istuvat nuoret herrat — samoin vanhatkin — ryhmittäin pöytien ympärillä, haikuutellen havannasikareja ja nauttien ylenpalttisesti juuri lopetetun illallisen jälkeen maistamalla pienen kupposen »ekta» moka-kahvia, jonka mukana seuraa jotakuinkin monta lasia konjakkia tahi munkkia, chartreusia tahi punssia taikkapa sitten joka lajia sikin sokin — ja selvitellen samalla vilkkaassa ja kovaäänisessä keskustelupauhina maailmankatsomuksiaan. Tällainen on sekä mukavaa että hupaisaa, sillä täällä ei heidän tarvitse lausuntojaan valikoida eikä sanojaan seuloa niinkuin seurapiireissä, eikä täällä niin tarkkaan lasketa sitäkään mitä tuollaisissa kevyissä jutteluissa yleensä puhutaan ja esilletuodaan.

Sellainen on koti nykyään.

Mutta toisin oli ennen.

Ei silloin naisväki aamupäivillä juoksennellut vierailuilla, kahvikesteissä ja ompeluseuroissa, eikä myöskään hautajaissaatoissa ajellut siitä yksinkertaisesta syystä, ett'ei tuollaisia huvituksia ollutkaan eikä toimeenpantu tähän vuorokaudenaikaan, joka oli kodille kokonaan omistettava.

Ja kokonaan kuluikin aamu ja aamupäivä kotiaskareiden suorittamiseen ja järjestelemiseen. Kuten jo ennemmin olen kuvannut, oli näet koko suuren talouden taakka emännän hartioilla. Joskaan hänen itsensä ei tarvinnut ottaa osaa kaikkiin askareihin, niinkuin asianlaita joskus oli, niin täytyi hänen kuitenkin pitää silmällä kerrassaan kaikkea ja etupäässä huolehtia, että kaikki tuli hyvin järjestetyksi kodissa tiheitä, alituisen vuorottelevia kutsuja, päivällisiä, tanssiaisia ja pienempiä erikoistilaisuuksia varten.

Vaikka tuollaiset puuhut varmasti usein olivat sangen raskaita ja aikaa kysyviä, niin ei kuitenkaan koskaan kuullut emäntäin nurkuvan tai valittavan, että he olisivat liaksi rasittuneet, että heidän hermonsensa olisivat menneet pilalle tahi heistä nämä puuhut vastenmielisiltä tuntuisivat. Päinvastoin näytti emäntä ilomielin täyttävän tehtävänsä, jotka kysyivät häneltä puuhaa tarpeeksi ja vetivät hänen ajatuksensa puoleensa. Sillä tuottihan tämä kaikki samalla hänelle tyydytystä ja tietoisuuden siitä, että hän kylvää täten iloa ja viihtymystä kotiinsa, ja varmaankaan ei häntä vaivannut sellainen tyhjyyden ja toimettomuuden tunne, joka mielestäni nykyään enemmän kuin mikään muu painostaa rouvien

alitusesti heikkoja hermoja.

Tyttärilläkin perheessä oli puuhaa yllinkyllin omalla tahollaan. Nuorempina lueskelivat he kotiopettajattaren johdolla — aikaihmisiksi ehdittyään oli heillä täysi työ puuhatessaan itselleen pukimia ja sensemmoista vähä väliä sattuvia kutsutilaisuuksia varten. Ei ollut silloin olemassakaan kaikenlaisia »Magasin du Nordia» tahi »la Parisienneja», joista ilman minkäänlaista vaivannäköä — muutamalla satamarkkasella! — voi tilata itselleen puvun. Nuoret naiset saivat itse pitää huolta kaikesta. Kangasta ja muita tarpeita saatiin Etholénin ja Deckerin myymälöistä, lopusta saivat he itse huolehtia ja valmistaakin usein koko pukunsa joko kamarineitsyeen tahi jonkun päiväpalkkalais-ompeelijattaren avulla.

Siinä olikin kankea ja vaikea työ edessä, sillä naispukujen tuli olla usein korko-ompeleuksin koristeltuja, ja ompelu- tahi korko-ompelekoneita ei ollut vielä silloin olemassakaan, joiden avulla työ olisi helpommin sujunut. Mutta toimeen sitä kuitenkin tultiin ja välttämättömyys muodostui hyveeksi. Nuoret tytöt tekivät työtä ilomielin ja innolla, sillä muuten saivat he istua kauniisti kotona. Tottumus ja pakko johti erinomaiseen taitavuuteen, niin että he usein oppivat laittamaan paitsi pukujaan myöskin muita tarvekalujaan, kuten hattuja, kukkaisreunustoja, vieläpä joskus — niin kerrottiin — tanssikengätkin valkoisesta silkistä.

Syksyisin, varsinkin joulun eilusaikoina ennenkuin suuri sesonkiaika alkoi, oli tyttärillä taas kiireet hommat valmistellessaan joululahjoja, sohvapieluksia, matkavöitä, helmiompeleuksilla kirjailtuja piipunvarsia, koruompeleilla kaunisteltuja matkalaukkuja, tohveleita, kellonnuoria ja sensemmoisia. Mutta nyt ostellaan kaikki joululahjat valmiina myymälöistä, vähääkään vaivaa niihin uhraamatta. Ei välitetä enää siitä, että kaikkien joululahjain pitäisi olla omatekoisia.

Jos ilma oli suotuista, oli naisilla tapana ennen päivällistä pujahtaa hieman ajelulle kaupungissa saadakseen hengittää raitista ilmaa tahi pistäytyivät he kävelylle, jolloin »pikenttipalvelija» seurasi heitä suojelusvartijana.

Kun perheen huolenpitäjä sitten hiukan ennen kello 2 tuli kotiin, syötiin päivällisateria.

Joll'ei herrasväkeä oltu kutsuttu muualle illaksi, joka muuten oli sangen tavallista, kävivät he itse silloin vierailulla tahi taas pysyivät kotona ottaen vieraita vastaan, sillä jos kerran kotona oltiin, oli koti silloin myöskin aina avoinna vieraille. Ei silloin suljettujen ovien takana istuttu. Ainoastaan suru ja sairaustapaukset aiheuttivat poikkeuksen tähän sääntöön.

Kellon lyötyä puoli seitsemän, sytytettiin neljä vahakynttilää salongin kattokruunussa ja suuri lamppu sohvapöydällä ja vieläpä mahdollisesti pari kynttilää peilipöydilläkin. Käyntikorttilaatikko otettiin pois eteisen ovelta. Isä oli siirtänyt syrjään senaatin pöytäkirjat, pukeutunut iltaista vastaanottoa varten ja astui salonkiin.

Salonki siihen aikaan oli todellakin oikea salonki. Nyt sitä vastoin tällaisen huoneen pitää olla hieman itsekkutakin huonelajia, eikä senvuoksi ole oikeastaan mitään; enimmänsä on se nykyään kuitenkin buduaari-kammion tapainen, mutta myöskin jonkinlainen harvinaisuus huone, arkihuone, musiikkihuone, kirjoitus huone, vieläpä kasvi huonekin kituvine kasvineen ja usein kaiken päälle vielä tupakkahuonekin. Miksikähän vielä muuttuneekaan tulevien sukupolvien aikana?

Mutta silloin vastasi salonki vielä nimeään ja tarkoitustaan; se oli arvokas ja yksinkertainen, valoisa, ilmava ja tilava — vaikkakin nyt tietysti pidettäisiin silloista huonekalujen järjestystä jäykkänä, kun ne pitkin seiniä oli asetettu ja ehkäpä ne liian kovapohjaisiksikin havaittaisiin, sillä huonekalujoustimia ei vielä silloin oltu keksittykään.

Kauvan eivät kynttilät kruunussa ennättäneet palaa kun jo vieras toisensa jälkeen astui sisään, kaikki hännystakkipuvussa, sillä olisi ollut kerrassaan karkeakäytöksistä ja epähienoa tulla tavalliseen nuttuun puettuna ilta vierailulle. Siihen aikaan oltiin näet sangen arkatuntoisia ja tarkkoja vierailuiden suhteen. Paitsi välttämättömiä »kiitos-viimeisestä-visiittejä», oli kylänkäyntejä mitä erilaisimpia sen lisäksi, kuten onnitteluvierailut, jotka milloin mistäkin syystä aiheutuivat, uudenvuoden-, nimipäivä- ja syntymäpäivävierailut j. n. e. Perheen likeisimmän kanssakäymispiirin piti sitä paitsi vielä sillä välin pistäytyä katsomassa. Poissaolo käsitettiin helposti tahalliseksi ja kylmäkiskoisuudeksi.

Siten kokoontui yhteen usein sangen suuri joukko, muodostaen piirin sohvapöydän ympärille, jolla lamppu iloisesti paloi. Muutamat vetäytyivät kuitenkin pian pois, kumarrettuaan, suudeltuaan emäntää kädelle, vaihdettuaan muutaman sanan ja siten tehtyään asiankuuluvan kohteliaisuusvierailun ennättääkseen vielä samana iltana käydä useammassa paikassa. Niinollen alituista tulemista, kumartamista ja menemistä. Mutta useat vieraista jäivät kuitenkin koko illaksi. Ja jos heitä oli monta, otettiin esille pelipöytä, jonka ääressä muutamat vanhemmista vieraista kävivät käsiksi whistipeliin.

Vieraiden liutaan kuului myöskin seurapiirien nuoret herrat, jotka siihen aikaan mielellään viettivät

iltojaan perheissä — ehkäpä ei niin paljon omasta halustaan kuin tottumuksesta ja muunlaisten iltahuvitusten puutteesta — sillä eipä löytynyt siihen aikaan minkäänlaista kullattua savikukkoa, joka olisi heitä houkutelut, ei myöskään varietet-teattereita tenhettärineen ja kahvikupposineen, jonka yhteyteen konjakki ja likööri erottamattomasti kuuluu, eikä kaikki-aikaansaavia kokouksia, jotka olisivat heidän aikansa vieneet. Kaikki tällainen on uudemman ajan keksimää. Senpävuoksi täytyi nuorten miesten turvautua perhe-elämään, jossa he näyttivät hyvin viihtyvänkin, sillä muussa tapauksessa olisivat he saaneet istua yksin kotona.

Sitä mukaa kuin vieraita taloon saapui, tarjottiin heille teetä. Jos silloin oli tarjottimelle pikkuleivosten joukkoon asetettu myöskin valmiita voileipiä, oli se merkki siitä, ett'ei vieraita nyt illalliselle kutsuttaisi. Ja siinä tapauksessa söi kukin iltaruokansa kotiin tultuaan. Joll'ei tarjottimella voileipiä ollut, niin tiesi kukin, että yksinkertaiset illalliset tarjottaisiin. Mutta se tapahtui hyvin harvoin.

Kello kymmenen aikaan tavallisesti vieraat läksivät pois.

Myöskin me lapset saimme iltasin istua salongissa, sillä perheen tuli olla kokonaan koolla, mutta loikoilla ja vetelehtiä ei meidän sallittu. Suoraselkäisinä siellä täytyi istua, emmekä saaneet liijan puheliaiksikaan ruveta, vielä vähemmän kysellä jotain tahi sotkeutua keskusteluun, ainoastaan vastata kun jotain kysyttiin. Nykyjään olen minä kuitenkin ollut perheissä, joissa on ollut kerrassaan mahdollon mitään keskustelua ajatellakaan, ja juuri lasten tähden, sillä heidän tulvimalla tulvivain kysymyksiensä vuoksi ei kukaan muu saa sanan vuoroakaan ilman että he jo siihen takertuvat ja niin häiritsevätkin nuo pikku tyrannit pian suunapäänä koko keskustelun. Mutta ennen aikaan istuttiin hiljaa ja kuunneltiin mielenkiinnolla mitä vanhemmat puhuivat. — Myöskin itse keskustelu on ihmeellisesti muuttunut. Ennen esiintyi se usein kertovassa, ikäänkuin kaskumaisessa muodossa. Useilla vanhemmilla herroilla olikin oikea taituruuskyky keskustella ja he pitivät tarkkaa huolta siitä, että kertominen sujui hyvin ja keskustelu pysyi vireillä. Niinpä olivat esimerkiksi vanha valtioneuvos J. A. Ehrenström, parooni O. W. Klinckowström, valtioneuvos G. von Kothen ja professori Ilmoni, joka oli samalla erinomainen miimikko, todellisia mestareja kertomataidossa. Samoin isäni kun hän sille päälle sattui.

Kun vanhemmat herrat ottivat osaa tällaisiin illanviettoihin opettavaisesti keskustellen, saivat illat siten yhä enemmän lennokkuutta ja mielenkiintoa, painaen hienouden ja sivistyksen oikean leiman senaikaiseen seurusteluelämään ja vaikuttaen valaisevasti nuorisoon.

Käyntikorttिलाatikolla oli oma tärkeä tehtävänsä perhe-elämässä. Jos oltiin kotoa pois, riippui se ovelta; jos taas kotosalla oltiin ja otettiin vieraita vastaan, silloin oli laatikko sisäpuolella. Mutta sattui niinkin että perhe oli kotona ja talo valaistu kirikkaasti, mutta käyntikorttिलाatikko siitä huolimatta riippui ovelta. Silloin merkitsi se taas sitä, että talossa parhaillaan vietettiin jotain yksityisjuhlaa tai perhekutsuja, ja vieraiksi aikovat kääntyivät silloin takasin. — Mutta tärkeintä osaa näytteli tuo laatikko uudenvuodenpäivänä.

Sillä silloin oli jokaisen käytävä kaikkien tuttavainsa luona toivottamassa »onnellista uutta vuotta!» Mutta jos kerran kaikkien näinollen täytyi olla ulkona uudenvuodentoivotus-vierailuilla, niin kukaan ei kai olisi voinut olla kotona. Seurauksena tästä olikin, että kukin pysyi kotonaan ja lähetti sensijaan palvelijansa tahi sellaisen puutteessa jonkun vahtimestarin pyyhältämään ympäri kaupunkia ja heittämään uudenvuodenkortteja asianomaisiin käyntikorttिलाatikoihin. Oli kerrassaan hauskaa istua ikkunan ääressä ja katsella kuinka kaupungin kaikki »pikenttipalvelijat» liehuivat kaduilla ja lensivät huimaa vauhtia toinen toisensa edelle. Ja hupaisaa oli sitten aina puolen tunnin kuluttua käydä kokemassa täyteen sullottua käyntikorttिलाatikkoa ja laskea kuinka monta uudenvuodentoivotusta jälleen oli tullut. Näiden uudenvuodenkorttien nojalla sommiteltiin ja laadittiin sitten kutsulistat kemuihin.

Vihdoin huomattiin kuitenkin kuinka hullunkurisia tuollaiset »pikenttien» avulla tehdyt uudenvuodenvierailut oikeastaan olivat ja niin hävisi tuo tapa vähitellen käytännöstä monien muiden senaikuisten tapojen mukana. Sensijaan ruvettiin sanomalehdissä ilmoittamaan, ett'ei tuona päivänä erityisille vierailulle tulla.

Kuvaamani ajanjakso oli seurusteluelämän kukoistusaika Suomessa ja korkeimmillaan ilmeni seuraelämä siihen aikaan vietetyissä suurissa tanssiaisissa. Maan korkeimmat virkamiehet, jotka sitäpaitsi kantoivatkin erityisiä niin kutsuttuja pöytärahoja tällaisia tarkoituksia varten (pöytärahat on sittemmin yhdistetty heidän tavalliseen palkkaansa) tiesivätkin ja ymmärsivät, että heillä näinollen oli velvollisuus, jonka täyttämistä he eivät tahtoneet eivätkä voineetkaan vetäytyä pois. Oli niinmuodoin luonnollista, että näiden mahtimiesten — senaattorien, presidenttien, kenraalien, virastopäälliköiden, sijaiskanslerin, rehtorin y. m. tuli talven kuluessa toimeenpanna yhdet viralliset tanssiaiset paitsi päivällisiä ja yksityisiä pienempiä kutsutilaisuuksia, joita ei otettu tähän lukuun. Kutsu suuriin tanssiaisiin lähetettiin painetulla kortilla vähintään viikkoa ennen kysymyksessä olevaa tilaisuutta ja kutsuvieraiden luettelo laadittiin valtiokalenterin avulla, joskin tanssitaitoisia kavaljeerejakin ja perheen lähimpään kanssakäymispiiriin kuuluvia sitäpaitsi mukaan kutsuttiin.

Ne nuoret naiset, jotka kuuluivat tähän erikoisoikeutettuun seurapiiriin, voivat siten jo syksyllä hyvissä ajoin laskea kuinka monissa tanssiaisissa he talvikauden aikana tulevat olemaan mukana ja sen mukaan järjestellä pukunsa. Tanssiaissarjan alkoi kenraalikuvernöörinapulaisen Amatus Thesleffin Nikolainpäivänä, 18 päivänä joulukuuta toimeenpanemat tanssiaiset, ja sitten niitä jatkui vähäväliä pitkin koko talvea.

Minun vanhempani toimeenpanivat tanssiaiset aina myöhemmällä talvella. Kutsuttuja oli silloin noin 300 henkeä, eikä heidän tarvinnut pahasti ahdingossa tungeskella meidän tilavassa huoneustossamme, ei varsinkaan senjälkeen kun osa vanhemmasta väestä, sekä rouvia että herroja, oli ennättänyt asettautua pelipöytien ääreen sisuhuoneissa. Vieraat oli kello seitsemäksi kutsuttu ja ennen kahdeksaa olivat jo kaikki saapuneet. Salonki oli niin hyvin valaistu kuin siihen aikaan vain mahdollista oli: kristallikruunussa säteili kynttilöitä kolmessa ympyrärivissä ja kaikkien neljän oven päällä oli myöskin tiheät kynttelirivit sytytetty, seinillä paloivat seinälamput, »lampetit». Koko huoneusto säteili valomerenä, kaartinsoittokunta kajautti säveleitä pitkälle seinälle erittäin sitä varten rakennetulta parvekkeelta, tarjoilijoita ja vahtimestareita liehui ylt'ympäriinsä tarjottimillaan tarjoillen teevettä, myöhemmin sitten erilaisia virvoitusjuomia ja mantelimaitoa, rypäleitä ja hedelmiä, jäätelöjä, sokerileivoksia ja makeisia, lämmintä punssia j. n. e., lakkaamatta koko tanssiaisten ajan.

Kun vieraat olivat kaikki kokoontuneet ja tee juotu, kajautti soittokunta poloneesin, jolloin isäni, tarjoten käsivartensa virka-arvojen mukaan ylhäisimmälle daamille, tavallisesti kenraalinrouva Thesleffille, vei hänet kierroksen poloneesissa ja aloitti tanssiaiset. Toiset parit seurasivat heti perässä, järjestettyinä tarkasti virka-arvojen ja arvokkuuden mukaan. Ainoastaan vanhemmat ottivat tähän alkupoloneesiin osaa. Talutettuaan käsivarrellaan daaminsa pari kertaa salin ympäri, jätti kavaljeeri hänet paikalleen kumartaen kohteliaisuussääntöjen mukaisesti ja kiiruhti sitten viemään toista, kunnes kaikki rouvat olivat poloneesikierroksensa tehneet. Tällainen poloneesi, johon ainoastaan vanhemmat herrat kullalla kirjailtuine sotilas- ja virkapukuineen ja välkkyvine rintatähtineen ottivat osaa, näytti todellakin komealta.

Kun poloneesi hetken kuluttua loppui, soitettiin heti valssi ja silloinkos nuorison riveissä eloisuus ja hilpeys hereille heräsi, sillä olivathan he äskeisen poloneesin aikana vain katsojina seisoneet. Niin alkoi sitten oikea karkelo ja seurasi tavallinen tanssiohjelma: valssi, katrilli ja masurkka vuorotellen yhä uudistuen. Polkka oli vielä silloin tuntematon. Katrilleja, joita voitiin yksissä tanssiaisissa kahdeksankin tanssia, oli kolme lajia, jotka erosivat hieman toisistaan, vuorojensa, liikkeidensä ja silloin vielä käytännössä olleiden piruettipyörähdystensä kautta, nimittäin ranskalainen katrilli, joka oli tavallisin, sitten vielä ruotsalainen ja venäläinen, mutta ylimalkaan olivat ne kaikki hyvin toistensa tapaisia. Kotiljongi, joka kesti usein sangen kauan ja oli hyvin väsyttävä, koska senaikuisen tavan mukaan kaikkien silloin täytyi seista, oli aina nuorten lempitanssi. Siten jatkui karkeloa ja ainoastaan hetkiseksi keskeytti sen illallisruokailu. Usein täytyi panna kruunuun uudet kynttelit, sillä vasta kellon jo lähetessä viittä aamulla läksivät viimeiset vieraat kotiaan kohden.

Vanhemmille, jotka pelipöytien ääressä olivat iltaa viettäneet, tarjottiin illalliset jo kello 11, jonka jälkeen he läksivät pois. Mutta tanssijoukolle katettiin illallispöytä vasta kello 2 yöllä ja oli silloin seisten syötävä. Kuitenkin muistan, että kerran illalliset tarjottiin pieniin pöytiin, joiden kunkin ääressä neljä tahi kuusi henkeä istui, ja täyttivätkin tällaiset pikkupöydät silloin sekä molemmat ruokasalit että salonginkin. Mutta tällainen syöntitapa, joka oli kyllä sangen hauska osanottajille, lienee tuottanut liian paljon vaivaa ja vaati sitäpaitsi tilaa tavattomasti ja vaivaloista tarjoilua, jonkavuoksi siitä tavasta luovuttiinkin. Ruokalajeja tällaisissa tanssiaisillallisissa oli sangen monta ja olivat ne erinomaisen hienoja ja sangen kalliita; eikä pöydältä viinejäkään puuttunut, punasia ja valkoisia ja väkevempiä. Niin pitkälle kuin suinkin muistan, olivat tällaiset illalliset keittotaiteelliselta kannalta ja kaikinpuolin muutenkin yhtä hyvät ja suuremμοiset kuin nykyään, ehkäpä vielä paremmatkin, huolimatta kaikenlaisista puheista senaikuisesta yksinkertaisuudesta.

Hienompi seurapiiri ei ollut siihen aikaan niin särkynyt ja jakaantunut eri puolueihin vastakkaisine aatteineen, käsityskantoineen ja harrastuksineen kuin nykyään. Se oli jotakuinkin yhdenlaatuinen ja pysyi senvuoksi koossa. Täällä siihen aikaan olevat venäläiset seurapiirit otettiin ilman minkäänlaista rotuerottelua meikäläisiin piireihin ja mielellään kukin heidän kanssaan seurusteli. Etenkin tanssitaitoisten kavaljeerien joukossa nähtiin usein venäläiseen sotaväkeen kuuluvia upseereja, jos he vain osasivat ranskankieltä, joka meikäläisissä seurapiireissä oli keskustelukielenä. Sivistysaste ja persoonalliset, yksilölliset ominaisuudet määräisivät kuuluiko henkilö hienompaan seurapiiriin vai ei. Helsingissä oli silloin useita yleisesti pidettyjä venäläisiä perheitä joiden vieraanvaraiset kodit olivat avoinna meikäläisille samoin kuin meidänkin heille, ja siitä seikasta taaja ja sydämellinen kanssakäyminen olikin seurauksena. Ennen kaikkea muistan seuraavat: kenraali, osastonpäällikkö P. von Etter, kenraali, prikaatinpäällikkö Manderstern, kenraali, esikuntapäällikkö Kaulbars, amiraali, Viaporin päällikkö Walleronde, kapteeni, laivaston päällikkö, markiisi Traversé, kenraali, kaupunginpäällikkö Friberg j. n. e. Nuorempain tanssitaitoisten, venäläisiin piireihin kuuluvain herrojen

joukosta muistan nyt erityisesti hienon ja pirteän luutnantti Fribergin, kaupunginpäällikön poika, ja Kantzoffin veljekset, kaksi kaunista kasakkaluutnanttia, naisten suosikkia, jotka ensimmäisinä aina masurkassa ja kotiljongissa liehuivat. He olivat kaikki hyväntahtoisia kunnan miehiä, jotka tuntuivat rakastavan Suomea, sen kansaa ja oloja ja viihtyivät täällä hyvin. Hieman omituiselta tuntuu kuitenkin se soma seikka, että täällä palvelevain venäläisten mahtimiesten joukosta tuskin löytää yhtään venäläistä nimeä. Ehkä tuo kuitenkin oli vain sattuman leikkiä. Mutta se on kaikessa tapauksessa varma, että tällainen eri aineksien sekoitus löi silloiseen hienoon seuraelämään yleismaailmallisemman ja suvaitsevaisemman leiman kuin nyt.

Paitsi edellä kuvaamiani »virallisia» tanssiaisia, toimeenpantiin kodissani vielä pari, ehkäpä kolmekin pienempää tanssitilaisuutta talven kuluessa, jolloin tavallisesti noin sata henkeä oli kutsuttu. Syynä siihen, että meidän kodissamme elämä oli näin virkeää ja vilkasta, oli se, että vanhin sisareni oli silloin täysikasvuinen ja astunut maailman hyörinään; hän oli vanhempiensa lemmikki ja silmäterä, häntä kaikki tahtoivat miellyttää ja hakkailla, häneen huomiota kiinnitettiin ja hänestä yleensä pidettiin.

Talven ohjelmaan kuului vielä suuret, myöskin viralliset päivälliset, jotka tarjottiin korkeammille virkamiehille. Päivällispöytä katettiin suureen saloniin ja kaartinpataljoonan soittokunta piti huolta musiikkipuolesta.

Riittääköön tämä kuvaukseksi suuremmista tilaisuuksista.

Jos taas joku sukulainen tahi muu rakas ystävä tuli kaupunkiin, antoi se aiheen toimeenpanna pienemmän piirin kesken päivälliset tahi illanvieton. Monenlaiset muut tilaisuudet, joita järjesteltiin yhteiseksi iloksi ja hauskuudeksi, jääkööt tässä lähemmin mainitsematta. Kaikki nämä puuhut yhdessä saivat aikaan, että elämä kodissa oli aina iloista ja hilpeää.

Huvituksiin kuului vielä myöskin lasten tanssiaiset, jotka toimeenpantiin joulunaikaan meillä niinkuin muissakin kodeissa, joissa vain kasvavaa nuorisoa oli. Huolimatta siitä, että meitä silloin piti silmällä kotiopettajattarien monilukuinen parvi, pidettiin kuitenkin kerrassaan hauskaa ja kuului ilta hilpeästi tanssien ja leikkien vaihdellessa. Kaikki tuli muuten olla niinkuin tavallisissa tanssiaisissa ainakin; oikea soittokunta soitteli ja illalliset tarjottiin.

Tähän aikaan olin minä vielä aivan nuori, kasvava poikanen, enkä saanutkaan ottaa osaa muihin tilaisuuksiin kodissa kuin lasten tanssiaisiin. Ja täydellä syyllä luulen, ett'ei tämä seikka ollut mikään poikkeustapaus ja että elämä yleensä niissä piireissä, johon me kuuluimme, oli jotakuinkin samanlaista kuin kuvaamani elintavat minun kodissani, joskin jonkunlaisia vivahduksia ja vaihtelua ilmeni, riippuen kunkin huoneustosta ja varallisuudesta. Mutta perussävel, iloinen ja huoleton ajanhenki vallitsi luullakseni samallaisena kaikkialla.

Jos joku korkeammista virkamiehistä sattui olemaan leskimies tahi naimaton, ei hänen talossaan mitään tanssiaisia toimeenpantu, vaan sensijaan suuret iltakutsut yksinomaan herroille. Toiset taas, joiden huoneustoissa ei sopinut suurempaa juhlaa viettää, kutsuivat seurustelupiirinsä luokseen kahtena eri kertana, toisella kertaa herrat, toisella naiset.

Oli kuitenkin sellaisiakin perheitä, joille ei soveltunut toimeenpanna suuria tanssiaisia eikä illallisia, vaan jotka kuitenkin halusivat silloin tällöin nähdä seurapiirinsä kodissaan. Niissä perheissä toimeenpantiin sensijaan »kahvikekkereitä». Siihen aikaan olivat niin kutsutut kahviseurat, jotka nyt ovat niin tavallisia, milt'ei joka päivä aamupäivisin uudistuvia, aivan tuntematon huvitus, sillä se osa päivää käytettiin silloin aivan toisenlaisiin toimiin. Myöskin näitä kahvikekkereitä oli kahdenlaisia: suuret kemut, joita pari kertaa vuodessa, uutena-vuotena ja keväällä vietettiin ja joihin koko naistuttavapiiri oli kutsuttu, sekä sitten joukko pienempiä kekkereitä, vähäväliä uudistuvia, joihin vain likeisimmät piirit kokoontuivat. Tällaiset kekkerit alkoivat jo kello 5 aikaan iltapäivällä, jolloin tuota höyryävää lempijuomaa, kahvikultaa tarjottiin hopeaisesta kannusta loppumattomiin ulottuvien hienojen kahvileipien seuraamana. Ja vähäväliä sitä aina tyrkytettiin pikkuista lisätilkkaa ottamaan. Myöhemmin tarjoiltiin kaakkuja, hilloja ja muuta sellaista sekä sitten viimeiseksi teevettä. Kahvikemut loppuivat tavallisesti vasta kello kymmenen tienoissa illalla.

Kun kahvi oli juotu alkoi keskustelu luistaa yhä joustavammin ja vilkkaammin tällaisessa seurassa, jonka muodosti yksinomaan naisparvi. Siinä keskusteltiin odotetun kihlauksen mahdollisuuksista, puheltiin viimeksi kaupungissa sattuneesta häpeäjutusta, lueteltiin palvelusneitsyeitten ansioluetteloita j. n. e. sekä kertoeltiin muuten yleensä kaikki päivän uutiset tarkalleen. Nämä tällaiset kekkerit korvasivat niin sanoakseni päivän kronikan, jollaista ei senaikuisissa sisällyksettömissä sanomalehdissä löytynytäkään.

Voi sanoa, että siihen aikaan oli Helsingissä niin sanoakseni erikoisseurapiiri seurapiirin keskuudessa, kerma kerman joukossa, »crème de la crème», tahi niinkuin New-Yorkissa sanotaan »the 40 uppers», 40 ylintä. Tämä antoikin aiheen ranskalaiselle kirjailijalle Léouzon le Duc'ille

kuvauksessaan Suomesta kutsua pientä kaupunkiamme kiittelevin sanoin »pikku Parisiksi» ja »Pohjolan Parisiksi» meidän kermapiirissämme vallitsevan seurustelusävyen johdosta. Tämä oli tulos monen monien täällä siihen aikaan toimessa olevien ranskalaisten kotiopettajattarien istuttamasta, Madame Campanin tahi Madame Savignén tapaisesta kasvatuksesta, kaavailtuna Madame Staëlsin »Corinne ou l'Italien» tyyppin mukaan. Miespuoliset jäsenet tässä hienon hienossa piirissä olivat taas esikuvakseen ottaneet Bulwerin silloin kääntein aikaansaavan »Pelhamin», tuon mestarillisesti muovaillun kuvan mitä täydellisimmästä salonkisankarista »sans peur et sans reproche», jota he nyt koettivat jäljitellä. Vaikkakin kotimaista syntyperää oli tämä seurapiirien kermakerros kuitenkin puolittain ulkomainen, äärimäisyyteen asti hienostunut ei yksinomaan ulkonaisessa hienoudessa ja käytöksessä, vaan erittäin juuri katsantokantoihin yleensä, elämäntapoihin ja tendensseihin nähden. Ranskalainen henki ja ranskankieli oli täällä valta-asemassa, jotavastoin omaa kieltä usein puhuttiin vieraalle vivahtavalla murteella ja oikeaa sanaa hapuillen. Tätä ryhmää voi hyvin verrata kämmekekukkiin, jotka on pistetty kanervakukka-kimppuun.

Tämän seurapiirin etumaisina huippuina olivat kaunis kreivitär Mussin-Puschkin, omaa sukuaan Stjernvall, hurmaava vapaaherratar A. Ch. von Kothern, syntyisin von Haartman, kenraalinrouva A. Ramsay, omaa sukuaan Mellin, vapaaherratar von Haartman, o. s. Mannerheim, kreivitär L. Armfelt, syntyisin Cuthbert-Brooke, silloinen kapteeninrouva A. Aminoff, omaa sukuaan Ramsay, rouva A. Demidoff, syntyisin Stjernvall, sittemmin everstinrouva Karamzin, vapaaherratar W. Mellin, omaa sukuaan Mellin y. m. Huomattavimmat herrojen joukossa taas olivat kreivi Magnus Armfelt, Viurilan herra, oikean »grand seigneur'in», hienon herrasmiehen esikuva, vanha hovimies, parooni Klinckowström, notkealiikkeinen ja solakka parooni Casimir von Kothern, hieman naisellinen mutta hieno ja ketterä parooni Aug. Mannerheim, kapteeni Pierre Friberg, everstilutnantti Liljebunn, j. n. e. Olen tässä maininnut vain parhaimmat vaikuttavimmista ja niin sanoakseni käytöstapaa määräävistä, johtavista henkilöistä.

Olisi ollut suoranainen vajanaisuus kertomuksessa senaikuisista Helsingin seurapiireistä, jos olisi jättänyt tästä niin jyrkästi eroittuvasta ja erinomaisesta ryhmästä mainitsematta. Ja kuitenkin on se suotta — sillä nykyiset, yksinkertaisemmin kasvatetut sukupolvet, jotka eivät koskaan ole kuvaamaani kermaryhmään kuuluvia henkilöitä nähneet, eivät kykene, kaikista kuvauksista ja kertomuksista huolimatta, muodostamaan itselleen oikeaa käsitystä ja kuvaa näistä ylhäisempien seurapiirien »leijonista» tahi oikeista suuren maailman naisista, »les dames du grand monde», eikä myöskään siitä hienosta ja ylevästä sävystä, joka heidän piirissään oli vallalla.

XVIII.

RISTIÄISET—HÄÄT—HAUTAJAISET.

Myöskin nämä kolme tärkeää seikkaa ihmiselämässä ovat olleet ihmeellisten muutosten alaisia niinkuin kaikki muukin.

Kun siihen aikaan, josta tässä nyt kerron, sattui onnellinen lisäys jossakin perheessä, lähetettiin heti perheen koko seurustelupiirille painetut ilmoituskortit, joissa kerrottiin »että vaimoni onnellisesti on maailmaan synnyttänyt sirovartalaisen — — — josta minulla on kunnia täten ilmoittaa». Siihen aikaan ei ollut tapana niinkuin nyt sanomalehdissä ilmoitella, että »reipas ja tanakka poika on syntynyt» tahi »pikku veli Helmille ja Ainalle» j. n. e. eri vivahduksissa. Sellaista olisi pidetty kerrassaan sopimattomana.

Kun tuollaisesta onnellisesta tapahtumasta oli kulunut kolme päivää, asetettiin silloin vielä sangen heikoissa voimissa oleva äiti erityiselle loistopaikalle, »lit de parade», puettuna erikoisesti juuri sitä varten sommiteltuun, sangen somaan ja kiemailevaan »lapsivuodepukuun». Ja sitten alkoivat välttämättömästi asiaankuuluvat »lapsivuodevierailut». Perheen kanssakäymispiiriin kuuluvain kaikkien naisten tuli näet seuraavan viikon kuluessa tehdä tuollainen »visiitti», ensin läheisimpäin sukulaisten, sitten likeisimpäin ja parhampain ystäväin ja vihdoin muiden onnittelijain loppumattoman liudan, niin paljon kuin vain makuukamarin seinien sisään sopi. Vaikka äiti olikin useimmittain vielä sangen voimaton ja heikko, täytyi hänen kuitenkin kärsivällisesti kestää sitä puhe- ja lörpöttelytulvaa, joka hänen ympärillään hälisi ja kuunnella lusikoiden kiusallista kilinää kahvikupeissa. Totisesti lujat hermot täytyi olla sairaalla kestääkseen tuollaista.

Parin viikon perästä vietettiin sitten ristiäiset, johon tilaisuuteen vieraat niinkään painetuilla kutsukorteilla kutsuttiin, ja niitä olikin tavallisesti sangen runsaasti. Ikäänkuin itseoikeutettuja olivat

ensinnäkin perheen lähimmät sukulaiset ja heidän lisäksi kutsuttiin vielä paljon muita perheen kanssakäymispiiriin kuuluvia, jotka pitivät kunniana kun heidät kummeiksi pyydettiin.

Ristiäistoimitus tapahtui siihen aikaan aina iltapäivällä, tavallisesti kello kuuden aikaan. Tärkein kysymys tällä hetkellä oli se, kuka vastasyntyneen kantaisi kasteelle. Tavallisesti määrättiin sylikummiiksi pienokaisen isoäiti tahi mummo, mutta voitiin tähän tärkeään tehtävään kutsua myöskin joku toinen henkilö, joku korkea-arvoinen nainen, joka taas, jos hän itse oli estetty toimituksessa läsnäolemasta, antoi jonkun sijaisen edustaa itseään. Kummeja oli aina useita ja asetettiin heidät ristiäistoimituksen ajaksi seisomaan kahteen riviin, naiset toiselle puolelle ja miehet toiselle niin että parit seisovivat vastakkain. Kun usein sangen pitkäksi venähtävä toimitus oli loppunut, tuli mieskummin astua naisparinsa luo suutelemaan hänelle tavanmukaisen »kummisuutelon» ikäänkuin sen lupauksen vahvistukseksi ja sinetiksi, jonka he ristiäis-toimituksessa olivat antaneet, nimittäin olla vasta kastetun kummilapsensa tukena ja turvana jos olosuhteet sitä tulisivat vaatimaan. Silloin sattui usein kerrassaan lystillisiä kohtauksia, sillä milloin vetivät nuoret tyttöset vastakynttä eivätkä tahtoneet mielisuosiolla tuota asiaankuuluvaa suudelmaa antaa, milloin taas herrat olivat liian ujoja — ehkäpä joskus eivät erityisesti halunneetkaan käyttää oikeuttaan hyväkseen; kaikki tämä herätti mielialan hilpeäksi ja sai aikaan leikinlaskua.

Tämän juhlatoimituksen katsottiin siihen aikaan synnyttävän jonkunlaisen henkisen heimolaisuuden asianomaisten kummien kesken, meidän luterilaisten keskuudessa kuitenkin ilman sen enempiä seurauksia. Mutta oikeuskoisten parissa oli vallalla sellainen käsitys, että tämän kautta oli muka niin likeinen side solmittu, ett'ei esim. avioliitto asianosaisten kesken enää sitten voinut tulla kysymykseenkään, ja lieneekin kummina-oloa joskus käytetty keinona estää tuollaisen avioliiton solmiamista.

Kun ristiäistoimitus kaikinpuolin oli loppuun suoritettu, tarjottiin vieraille viiniä ja makeisia; seurasi sitten kaakkujen, marjahillojen ja hedelmän tarjoilu sekä kaiken päälle teen juonti. Kello olikin jo kymmenen, usein enemmänkin, kun tällaiset ristiäiskemut lopuivat.

* * * * *

Häät ovat nykyaikaan sellaiset juhlamenot, jotka pitää hujautetaan yht'äkkiä ja pitemmittä kemuitta. Hääpari vihitään hiukan ennen päivällistä lähteäkseen heti senjälkeen häämatkalle — häävieraat saattavat nuoren parin rautatieasemalle tahi höyrylaivaan ja menevät sitten kukin kotiinsa. Joskus ovat vihkiäiset vieläkin yksinkertaisemmat — morsian ja sulhanen matkapuvussa valmiina lähtemään, lasi samppanjaa ja muutamia hääkonveheteja tarjotaan vieraille. Ylen mukavaa, sangen halpaa — mutta ikävää.

Ennen oli häätalaisuus sitävastoin merkkitapaus, jota suurilla juhlallisuuksilla tuli viettää ja jota kauan oli odotettu ja sitä varten varustauduttu. Itse vihkiminen tapahtui usein kauniisti koristellussa kirkossa ja jollei kirkossa niin sitten kotona, ja aina iltasella, jolloin morsiamen kodissa heti vihkimisen jälkeen alkoivat suuret häätanssiaiset, kestäen aina aamutunneille asti. Kun siihen aikaan ei matkusteltu ulkomaille niinkuin nyt, jatkui hääpäivän jälkeisinä päivinä sarja tanssiaisia, päivällisiä ja kekkereitä, joita nuoren parin lähimmät piirit toimeenpanivat, niin että kesti usein pitkät ajat ennenkuin vastavihityt nuoret pääsivät lepoon ja rauhaan omassa uudessa kodissaan.

Mutta myöskin kansanjoukot — tarkoitan tässä erityisesti kaupungin alhaisoväkeä — tahtoivat saada jotain iloa tällaisesta juhlasta ja kokoontuivat suurin joukoin häätalon edustalle, huutaen lakkaamatta »morsian ulos! — morsian ulos!» kunnes heidän pyyntönsä suostuttiin ja valkopukuinen, myrtykruunulla koristettu morsian, kahden haarakynttelijalkoja kantavan sulhaspojan saattamana, astui ulkoparvekkeelle tahi avonaisen akkunan ääreen näyttääkseen itseään hetkisen ajan huutelevalle väkijoukolle. Silloin kasvoi melu ja hälinä yhä pahemmaksi ja väkijoukko remahti raivoisaan suosionosoituskirkunaan, vetäytyi sitten vähitellen pois, jättäen paikkansa uusille, häätalon edustalle virtaaville joukoille, jotka alkoivat saman näytelmän uudelleen. Jos heidän vaatimukseensa ei suostuttu, alkoi lumipalloja, hiekkaa ja kaikenlaista likaa sinkoilla häätalon ikkunoihin, kunnes morsian jälleen näyttäytyi — siten monenmonituista kertaa esille huudettuna, aivan kuin suosittu näyttelijätär teatterissa. Tällainen meno häiritsi luonnollisesti suuresti juhlailoa häissä, mutta kärsivällisesti taivuttiin kuitenkin tähän raakaan, tavaksi tulleeseen kansanhuvitukseen, jota kutsuttiin »morsiamen katsomiseksi». Onnellista kyllä on tuo tapa jo nykyjään kokonaan hävinnyt käytännöstä.

* * * * *

Kuten häämenot niin ovat hautajaisetkin muuttuneet n. s. yksinkertaisemmiksi, jos ei ota lukuun nykyjään aivan tavallista suuremmissa ja kallista kukkaistervehdysten tulvaa hautajaistilaisuuksissa, jollaisesta ei ennenvanhaan mitään tiedetty.

Kun ei siihen aikaan ollut tapana julaista kuolinilmoituksia sanomalehdissä — sellaista olisi pidetty

suoranaisena ylenkatseena vainajaa kohtaan — lähetettiin sensijaan heti kuolemantapauksen jälkeen suuren suuret joukot ilmoituskortteja kaikkialle sekä sitten parin päivän perästä mustareunaiset ja mustaan lakkaan painetulla vainajan suurella sinetillä sinetöidyt »surukirjeet». Näitä »surukirjeitä» lähetettiin jo ennen käytetyissä kutsuluetteloissa oleville henkilöille, joita pyydettiin läsnäolollaan »kunnioittamaan» vainajan maahanpanijaisia, j. n. e. Kuitenkin kutsuttiin yksinomaan herroja, sillä naiset eivät siihen aikaan ottaneet osaa hautajaismenoihin.

Lähinnä seuraavana sunnuntaina pidettiin kirkossa »kiitosrukous», jonka sisältö, ala, kehys ja taajuus riippui paljon siitä, millainen palkkio siitä seurasi. Tällainen »kiitosrukous» vastasi jossain määrin meidän aikanamme käytännössä olevia nekrologeja, vainajan elämäkerrallisten tietojen julkaisua ja muistosanojen kirjoittamista manan majoille muuttaneesta, jollaista ei siihen aikaan koskaan tapahtunut. Sanomalehdissä mainittiin mahdollisesti jonkun erityisesti loistavassa asemassa olevan, korkea-arvoisen henkilön kuolemasta, vaan eivät ne kuitenkaan koskaan julaisseet minkäänlaista kuvausta vainajan ominaisuuksista tahi elämäntyöstä.

Itse hautajaiset pidettiin sitten kello viiden aikaan iltapäivällä. Määrätyllä kellonlyömällä saapuivat kaikki kutsutut täydessä virkapuvussa, ritarimerkkineen ja nauhoineen. Suruhuoneen ikkunat olivat valkoisilla lakanoilla peitetyt ja kaikki huonekalut samoin verhotut valkoisella. Eräässä sisähuoneessa istui vainajan leski puettuna syvään surupukuun, mustaan villapukuun valkoisine kauluksineen, esiliinoineen ja myssyineen. Häntä ympäröivät talon tyttäret ja lähimmät naissukulaiset, kaikki puettuina samanlaiseen syvään surupukuun. Kaikki kutsutut, astuttuaan sisään, suuntasivat askeleensa tänne sisähuoneeseen kumartaakseen siellä vainajan surevalle puolisolle ja sanoakseen muutamia lohdutuksen ja ystävyiden tavallisia lauseparsia, jonka jälkeen he vetäytyivät takasin saliin. Siellä olikin jo kahvia tarjoiltu sekä sitten reiniläistä viiniä ja mustareunaisia konvehteja, joiden ympärille oli käärittä erilaisia painettuja surulauseita ja ajatelmia.

Kun hautajaisvieraat olivat kaikki suruhuoneelle kokoontuneet, järjestäytyi kulkue ja läksi liikkeelle. Ensimmäisinä kulkueessa kulki kuusi tahi kahdeksan soihtujen tai sitten lyhtyjen kantajaa ja heidän perässään kaksi hautajaisairuetta pitkine, mustine, poimukkaasti harsokankaalla peitetyine sauvoineen. Heidän jälessään astui muutamia herroja virkapuvuissaan, kantaen vainajan ritarimerkkejä mustalla, hopeanauhoilla ympäröidyllä samettipatjalla. Sitten seurasi ruumisvaunu neljän hevosen vetämänä, jotka kaikki oli verhottu mustalla, maahan asti ulottuvalla vaatepiteellä niin että niiden silmät vain näkyivät. Ruumisarkku oli niinkään mustalla sametilla tahi vaatteella verhottu ja kirjailtu pienillä hopeatähtösillä, mutta minkäänlaisesta kukkaiskoristuksesta ei näkynyt merkkiäkään. Heti ruumisvaunun perästä alkoi saattojoukon jono, loppumaton rekien tahi muiden ajoneuvojen paljous, vyöryen askel askeleelta hiljoilleen eteenpäin, ensin pappi ja lähimmät sukulaiset, sitten muu saattojoukko tarkasti arvon ja virka-asteiden mukaan järjestettynä, korkea-arvoisimmat etunenässä, eikä sikin sokin sekasin miten vaan sattuu, niinkuin nykyjään.

Kirkossa oli kuori mustilla vaateverhoilla verhottu ja kynttelirivit valaisivat kirkkaasti kuorin seutua. Mutta nykyjään käytännössä olevia kasvikoristeita ei näkynyt. Arkun kantoivat silloin niinkuin meidänkin aikanamme läheisimmät sukulaiset alttarin edessä olevalle arkkujalustalle ja kun virsi oli laulettu ja ruumisarna pidetty, astui pappi arkun luo ja esitti vainajan elämäkerralliset tiedot; esitys muodostui tavallisesti mitä oivallisimmaksi ansioluettelopuheeksi. Vasta sitten toimitettiin asiaankuuluva haudansiunaus. Jos vainaja sattui olemaan sukunsa viimeinen miespuolinen jäsen, astui haudan siunauksen jälkeen paarien ääreen joku siihen valittu arvokas ritariston ja aatelin jäsen, pitäen kädessään pitkää sauva, jonka nenään oli kiinnitetty heleillä väreillä mitä ohuisimmalle puupäällyställe maalattu vainajan vaakunakilpi. Hänkin piti sitten puheen, eikä ainoastaan vainajasta itsestään vaan koko siitä jalosta suvusta, johon vainaja aikanaan oli kuulunut ja jonka viimeinen jäsen ja edustaja hän oli ollut ja kohotti sitten suuremmoisella liikkeellä ja juhlallisuudella vaakunakilven ylös kaikkien viimeisen kerran nähtäväksi, jonka jälkeen hän löi sitä kolme kertaa hitaasti, arvokkaasti ja juhlallisesti ruumisarkun kanteen, jolloin se — jo ennakolta milt'ei poikki sahattuna — helposti katkesi ja murtui palasiksi. Puhuja lopetti puheensa julistaen ett'ei kellään miehellä maassamme ollut tästä lähtien enää oikeutta kantaa nyt murrettua vaakunamerkkiä, eikä myöskään oikeutta sellaista omaksi kilvekseen ottaa. Uruilla virttä soitettaessa kannettiin ruumisarkku sitten kirkosta pieneen, kirkon kupeella olevaan hautakappeliin, josta se seuraavana päivänä vietiin joko perhehautaun jossakin maaseudulla tahi kätettiin maan poveen kaupungin hautausmaalla. Silloin ei enää hautajaismenoihin muita juhlallisuuksia kuulunut kuin yksinkertainen virren veisuu, eikä vainajaa hautausmaalle ollut saattamassa muita kuin läheisimmät.

Kun ilta kirkossa jo oli kulunut myöhäiseksi ja pimeäksi, ei varmaankaan juuri senvuoksi käynyt laatuun enää saattaa vainajaa hautausmaalle, ja sitäpaitsi kuului asiaan, että vieraiden piti vielä kirkosta poiketa suruhuoneelle juomaan teevettä ja lasin reiniläistä viiniä sekä maistamaan hautajaiskonvehteja; sitten vasta he kumarsivat ja sanoivat hyvästinsä valkoiseksi verhotussa vierashuoneessa istuvalle leskelle. Poislähtiessään piti jokaisen vieraan ottaa mukaansa hieman hautajaiskonvehteja ja suuri sahrimirinkeli, joka tottatosiaan näytti sangen omituiselta riippuessaan

kultakirjopukuisten ja kaikenlaisin arvonauhoin koristeltujen herrojen käsivarrella. Sangen soma ja ihmeellinen tapa muuten, tavallaan vertauskuvallinen, symbolinen kuvaus siitä että »toisen kuolema on toisen leipä». Oli miten oli, niin tällainen mukana tullut sahamirinkilä sopi kaikessa tapauksessa erinomaisesti ja oli sangen tervetullut »kakkunen» aamukahvin kanssa seuraavana aamuna.

Kuvatessa senaikuisia hautajaisia esiintyy räikeänä vastakohtana nykyisten hautajaismenojen välillä juuri se, ett'ei siihen aikaan minkäänlaisia kukkaiskunnianosoituksia ja tervehdyksiä ilmennyt. Nythän näet uhrataan ja tuhataan satoja, joskus tuhansiakin markkoja sepeleihin ja niiden nauhoihin, sepeleihin jopa niinkin suuriin että pari miestä tarvitaan yhtä sellaista kantamaan — todistaen usein enemmän kerskailua ja turhamaisuutta kuin makua. Vai tahdottaisiinkohan ilmaista surun syvyyttä ja suuruutta sepeleen suuruudella? Kukat olivat yleensä siihen aikaan aivan harvinaisia, eikä kodeissakaan tavannut juuri kasveja, tuskinpa edes kaikkialla tavallista fikustakaan. Niinpä olikin paljon vaivaa ja puuhaa jos täytyi vaikkapa pienikin kukkavihkonen hankkia jollaisia kuitenkin erityisissä tilaisuuksissa välttämättömästi tarvitsi, kuten esimerkiksi ollessa sulhaspoikana häissä tai vihittäväenä maisterina maisterinvihkijäisissä, jolloin oli velvollinen ojentamaan kukkavihkon sepeleensitojattarelleen — ynnä muissa tämääntapaisissa tilaisuuksissa. Tällaisessa tapauksessa täytyi tilata kukkavihkonsa jo pari viikkoa aikaisemmin kaupungin ainoalta kukkaisviljelijältä, Bohnhofilta, ja sittenkin sai tyytyä kimpuseen vihreitä lehtiä, joiden joukossa jokunen pieni ruusunkukkanen pilkistelihe. Kuka olisi siihen aikaan voinut aavistaa, että aika oli jo aivan lähellä, jolloin meidän kukkaisköyhässä maassamme ei enää Nizza-ruusujakaan käsiteltäisi suuremmalla kunnioituksella ja arvonnolla kuin tavallisia voikukkia keväisellä niityllä!

XIX.

MUOTI JA VAATEPARRET.

Kustaan aikuiset kirjavat, välkkyvät ja korko-ompeleuksilla koristellut, sangen maukkaat ja hienot puvut olivat jo kauan sitten joutuneet pois käytännöstä ja jääneet vain pukukuviksi. Samoin nekin, joita sitten käytettiin vallankumouksen ja Napoleonin aikakauden aikana ja jotka sekä muotonsa että väriensä puolesta koettivat esiintyä kokonaan menneen ajan räikeänä vastakohtana. Pitkien housujen aika oli alkanut. Polvihousut, sellaiseen asuun kuuluvat sukat ja kengät olivat menneen vuosisadan omituisuuksia. Puuteroituja tekotukkia ei enää missään muualla nähnyt kuin vanhoissa muotokuvissa.

Asteettaisten muutoksien kautta oli tällainen muoti muuttunut sellaiseksi kuosiksi, joka siihen aikaan oli vallitsevana, josta tässä kerron. Jos nyt katselee sen aikuista muotilehteä, pitää epäilemättä silloisia pukukuosia rumina, jopa hullunkurisinakin aivan samalla lailla kuin siihen aikaan taas olisi varmaan naurettu meidän nykyaikaisille puvuillemme, jotka kyllä ovat mukavampia kantaa, vaan muodottomia, väljiä ja sangen vähän muutenkaan somia ja pukevia. Näyttää siltä kuin kuskitakista ja työväennutuista olisi malli yleiseen kuosiin otettu.

Kuvaavimpana piirteenä herrain vaatetuksessa 1840—50 luvulla oli jäykät ja kiinteästi ruumiinmukaiset puvut ja sileäksi ajettu naama — partaa ei saanut näkyäkään.

Venäläiset kauppiaat ja työmiehet olivat ainoat, jotka parrakkaina esiintyivät, sillä rahvaan miehetkin ajelivat säännöllisesti partansa pois. Kerrassaan kaikki siviilihenkilöt olivat näin ollen sileänaamaisia, parrattomia — sotilashenkilöillä yksin näki viikset, nekin aivan pienet ja lyhyiksi leikatut, ja poskipartaa. Jos kellä olisi siihen aikaan ollut pitkä parta, olisi sitä pidetty jonkinlaisena sivistymättömyyden ja siivottomuuden merkinä. Mutta tukka sai sensijaan olla pitkä ja vain sotamiehillä ja vangeilla näkikin lyhyeksi leikatun tukan, jollainen nyt miltei jokaisella miehellä on. Siihen aikaan voi nähdä joidenkuiden vanhojen herrojen antavan valkoisten hiuksiansa valahtaa hartioille asti kahden puolen keskelle päälakea vedettyä jakausta, mutta tämä oli kuitenkin harvinaista, sillä tavallisesti oli tukka aina mitä huolellisimmin kammattu ja leikattu, vieläpä hiusvoiteella voideltukin, ja asetettu oikean ohimon kohdalle suurelle mutkalle tai kiehkuralle, jota kutsuttiin otsakiehkuraksi, »coup de vent». — Jos oli tanssiaisesti tai joku muu hienompi tilaisuus, tuli hiukset huolellisesti kähertää, tukka muovailta lainehtivan kiharaksi. Kaljupäinen taas ei kukaan siihen aikaan saanut olla, ei edes kantaa päälakeaan pientä »kuutamoa» tai »kaljutäplää». Jos jollakin oli todellisuudessa »kuutamo», käytti hän tekotukkaa, peruukkia, uutta ja kaunista aina vierailulla ollessaan, kulunutta ja vaalennutta kotioloissa. Kenellä taas pienoinen kaljutäplä pilkistelihe päälakealla, hän asetteli tuolle heikolle kohdalle pienen liikatusun, joka parahiksi paljaan lämpypaikan peitti. Vanhoilla herroilla, jotka eivät tahtoneet peruukkia pitää, oli tapana jokapäiväisissä oloissa käyttää

mustaa silkikalottia, patalakkia. Mutta paljaspäisyyttä ei missään tapauksessa suvaittu.

Miesten pukujen tuli olla tiukasti ruumiinmukaiset. Senpävuoksi esimerkiksi housut olivat niin piukat ja kireänahtaat kuin suinkin mahdollista ja ne eivät saaneet estää kinttujen muotoa selvästi näkymästä; irtonaispohkeet lienevätkin tämän johdosta olleet sangen tavallisia siihen aikaan, samoin kuin kaikenlaiset täytevehkeet rintakehän kohottamiseksi uljaaksi ja pulskaksi. Sanottiinpa m. m. että herrojen upseerien täytyi ensin kostuttaa valkoisesta säämyskästä tehdyt »nimettömänsä» saadakseen ne jalkaansa ja sitten antaa niiden jaloissaan kuivaa. Nutun ja varsinkin hännystakin täytyi laskeutua ja puristautua vyötäisillä tiukasti ruumiin mukaan, ja jos vyötäiset saatiin ampiaisen kaltaiseksi piukkuudessa oli se sitä hienompaa ja sirompaa, ja niinpä kerrottiin, että upseerit kureliivin avulla nyöräilivät vyötäisiään. Hihojen tuli samoin olla sangen ahtaat, mutta pitkät ne kyllä saivat olla, peittäen puolet käsipöydästäkin.

Siihen aikaan pidettiin paljon tarkempaa huolta kuin nyt siitä, millaista pukua oli minkinlaisessa tilaisuudessa käytettävä. Jokapäiväisissä oloissa ja aamupäivillä käytettiin kaksilaskoksista ja kaksinappirivistä »bonjouria», polviin asti ulottuvaa pitkää takkia, joka sekin puristautui tiukasti ruumiin mukaan vyötäisen kohdalla. Pitkänuttu oli tavallisesti, vaikkei kuitenkaan aina, musta ja erityisen pitkähihainen; kaulus kohosi korkeaksi niskapuolelta ja taskuja ei ollut muualla koko takissa kuin sen takaliepeissä. Kaikinpuolin oli se kokonaan toisenlainen kuin nykyään käytännössä oleva mukava ja väljä arkipuku ja takki. Liivit ja housut olivat toisenlaisesta ja erivärisestä kankaasta. Kaulaliina oli mustaa silkkiä, korkea, leveä ja jäykkä, jonka sisälle oli erityinen kovikelaskos senvuoksi asetettu. Se kietastiin pariin kertaan kaulan ympäri ja sidottiin etupuolella siroille korvakkeille.

Vierailupukuna käytettiin aina hännystakkia, joko tummansinistä tai tummanruskeaa, liepeiltään paljon kapeampaa kuin nykyiset hännystakit. Senaikuisessa »frakissa» oli korkea, jäykkä pystykaulus mustasta sametista ja kiiltävät kullatut napit. Tällaiseen pukuun kuului vaaleanharmaat tai harmaankeltaiset housut ja ruutukaisesta tai kukikkaasta, loistavan värillisestä sametista tehdyt liivit. Vierailutilaisuuksissa, samoin kuin teatterissakin, esiinnyttiin aina hansikkaat kädessä, eikä näitä vaaleanharmaita tai oljenvärisiä käsineitä otettu pois muulloin kuin teevettä juodessa, jonka jälkeen ne jälleen heti käsiin vedettiin. Ainoastaan sivistymättömät ja alempiin kansankerrokseen kuuluvat ainekset esiintyivät paljaskäsin. Nenäliinoina käytettiin »foulardeja», suuria, värillisiä raakasilkkisiä liinoja. Siihen aikaan käytännössä oleva nuuskaaminen oli varmaan antanut aiheen tällaisten nenäliinojen käyttämiseen.

Tanssiaisissa ja suuremmissa tilaisuuksissa näki silloin milt'ei yksinomaan virkapukuja, sillä sen ajan tapa vaati, että jokaisen, jolla jokin virka oli, tuli virkapuvussa esiintyä. Senvuoksi siviilipuvussa näkikin kulkevan vain yksityishenkilöiden ja sellaisten nuorten miesten, jotka eivät vielä olleet mihinkään virkaan päässeet. Siviilihännystakki oli musta, samoin siihen kuuluvat ahtaat housut. Liivit olivat valkoiset ja valkoisilla korko-ompeleuksilla koristetut; kaulavaate samoin valkoinen ja valkokoristuksilla kirjailtu, muuten kyllä yhtä korkea ja jäykkä kuin musta kaulaliinakin. Paidan rintamus oli joko koristettu hienosti käherretyllä »rimssulla» tai sitten sekin korko-ompeleuksin somistettu. Kun siihen aikaan yleiseen kiiltonahkaisia matalia kenkiä käytettiin, pilkahteli kengän ja housunlahkeen rajalta esiin sirot, värilliset silkkisukat. Liivien rintamuksilla tuli riippua leveät kultaketjut ja useita vitjakoristeita; yhdessä niistä koreili tavallisesti karneoliin kaiverrettu vaakuna.

Päällysvaatteita oli monenlaisia, aina vuodenaikojen mukaan. Tavallisimmin käytettiin päällysviittaa, n. s. »kaprokkia», joka ulottui jalkateriin asti ja jonka olkapäille oli kiinnitetty päällysviittä, »kapusongi» tai pitkä kaulus, joka sekin ulottui sangen alhaalle. Sotilashenkilöt käyttivät harmaata tällaista viittaa, siviilimiehet mustaa. Mutta olipa siihen aikaan käytännössä myöskin eräänlaiset, tiukasti ruumiinmukaiset päällystakit, liivitut, polvien alapuolelle ulottuvat nekin ja talvella varustetut korkealla turkinkauluksella. Joskus leudompana vuodenaikana näki käytettävän vielä n. s. heilukaapuja, »slängkappoja», kauniita ja somistavia päällysvaatteita, jotka kuitenkin vivahtivat liiaksi teatterimaisuuteen. Tokkopa kukaan, joka siihen aikaan eli, voinee unohtaa kuinka Fr. Cygnæus, palattuaan Italian matkaltaan 1847, osasi roomalaisella asiantuntemuksella kietaista ympärilleen tuollaisen viitan ja näin vaatetettuna asettua jonkunlaiseen vaikuttavaan asentoon?

Talvisaikaan kulkivat vanhemmat herrat tavallisesti puettuna raskaaseen, tölkönnäköiseen supinnahkaturkkiin. Pitemmällä matkoilla, ja jos sattui tiukat pakkassäät, käytettiin karhunnahka- ja sudennahkaturkkeja, joissa viimeksi mainituissa useimmittain oli karva päällä päin. Sitäpaitsi kierrettiin vyötäisten ympärille moneen kertaan leveä, värillisestä villalangasta kotona kudottu matkavyö. Paksu karvalakki painettiin päähän ja jalkoihin pantiin nahkavuoriset huopa-päällyskengät.

Kun paksut lumikerrokset usein peittivät kadut, vieläpä jalkakäytävätkin, ei käynyt laatuun kävellä mataloilla kalosseilla kaduilla, vaan oli pakko vetää jalkoihinsa päällyskengät, n. s. »botfoorit» tai villavuoriset nahkaiset saappaat, joiden varret ulottuivat puolikinttuun ja pantiin kiini sivulla olevilla napeilla. Muuten käytettiin nahkakalosseja — kummikalosseja ei vielä silloin oltu keksittykään — ja

saappaita myöhemminä aikoina käytäntöön tulleiden »patiinien» sijasta, joita silloin ei vielä tunnuttukaan.

* * * * *

Mutta erittäinkin vaihtelivat naisten pukumuodit siihen aikaan vilkkaasti, ja luonnollisesti kiinnitettiin heidän pukimiinsa suurempaa huomiota kuin miesväen vaatteisiin.

Arkioloissa käyttivät naiset tukkaansa sileäksi suittuna, vain ohimoille sallittiin hiuksien valahtaa kaarevassa mutkassa. Palmikko oli kietaistu pyöryläksi pääläelle ja kiinnitetty siellä korkealla kilpikonnanluukammalla, usein koristuspiirroksin kaiverretulla ja kaikellaisin keinoin kaunistellulla. Mutta jos sievempinä ja maukkaammin puettuina tahdottiin esiintyä ja parempaan pukuun paneuduttiin, käytettiin kutreja, joko pari pitkää hiuskiehkuraa molemmin puolin päätä, ulottuen hartioille saakka, tahi sitten lyhempiä kutrikimppuja, joita sanottiin »korkkiruuveiksi» ja jotka ulottuivat vain kasvojen alareunaan; käytettiinpä myöskin niisanottuja »tykkikutreja». Tavallisesti olivat nuo kutrit eli kiehkurat irtonaisia, mutta jotkut kähersivät ne omasta tukastaan, jossa tapauksessa hiukset täytyi jo edellisenä päivänä kierrellä paperipyörylöiden ympärille eli »papiljoteille». En voi ajatellakaan esimerkiksi meidän ranskalaisen kotiopettajattaremme kuvaa ilman että hänellä olisi ollut hiukset täynnä tuollaisia paperipyörylöitä. Ja täytyipä minun itsenikin lapsena kulkea monet kerrat hiukset täynnä ilkeitä »papiljotteja», jotka hirveästi minua vaivasivat, vaan joita täytyi kärsiä, jotta vaalea tukkani tulisi kiharaksi kuin kirkkoenkelin pää.

Naimisissa olevat naiset, aivan nuoret rouvatkaan eivät muuten paljon tukkaansa näyttäneet, sillä avioliiton satamaan purjehtineiden naisten tuli siihen aikaan välttämättömästi peittää hiuksensa erityisellä päähineellä, valkoisella, pitsireunaisella musliinimyssyllä, josta pitkät ja leveät musliininauhat tahi rimssut riippuivat alas rinnoille. Parempiin ja vierailupukuihin kuului taas kokonaan pitseistä tahi vieläpä silkkipitseistäkin tehdyt myssyt, jotka muutenkin olivat koristetut joko kukkasilla tahi ruusukkeilla ja joihin valkoisten rimssujen sijasta oli kiinnitetty loistavaväriset nauhat. Mutta tanssiaisissa käytettiin aivan toisenlaisia päähineitä, jotka nyt näyttäisivät kerrassaan hirvittävän eriskummallisilta. Silloin panivat rouvat näet päähänsä suuren käärelakin, »turbaanin» pitkin liehuvine töyhtöineen tahi sitten pienen hattusen, joka oli täynnä kukkia tahi hetuleita tahi pystyssä töröttäviä »sulttaaneja». Nuoret naiset koristelivat tukkaansa kaikenlaisilla kukkasilla, useimmiten paksulla ruusukiehkuralla tahi kerrassaan kukkaisdiadeemilla, peittäen hiuksensa kokonaan niin, että kutrikiehkurat vain koristeiden välistä esiinpistivät ja vapaina liehuivat.

Kotona käyttivät naiset kevyestä, useimmittain yksivärisestä villakankaasta tehtyjä pukuja, mutta vieraisilla ollessaan ja pienemmissäkin muissa tilaisuuksissa kuhisi rouvasväki tahtisilkistä, »silkkisarssista» tahi mustasta läikesilkistä tehdyissä silkkihameissa. Suuremmissa tilaisuuksissa ja tanssiaisissa käyttivät he värillisiä, suurikukkaisia, paksuja silkkipukuja, mutta näkipä joskus sangen somia samettipukujakin. Nuoret ja naimattomat naiset pukeutuivat sensijaan kevyisiin, harsomaisiin pukuihin, joihin käytettiin »musliini-», »tylli-», »vapööri-», »gazi- ja »tarlataani»-kankaita, sillä silkkikankaat kuuluivat yksinomaan naineiden naisten oikeuksiin.

Yksinkertaisemmat puvut olivat korkeakauluksisia, mutta hienommat sitävastoin kaarroskaulaisia, kuitenkin vain niin, että suurin osa povesta jäi jonkunlaisen kaulareunustimen tahi hienopalttinaisen, korko-ompelella kirjaillun, niisanotun »kainoushunnun», rintaliinan peittoon. Sillä jos naiset olisivat paljastaneet niin avoimesti povensa ja selkensä kuin nyt, olisi se loukannut senaikuisia esteettisiä tunteita. Tanssiaispuukujen hihat olivat pienen pienet ja lyhyet, pikkuiset puuhkat vain olkapäillä, päättyen pitsireunustoihin, mutta arkipuvuissa sitävastoin käytettiin suuria ja väljiä hihoja, ylhäältä olkapäiden puolelta avaroiksi pulloitettuja kuin ilmaa täynnä olevat pallot, kaventuun käsivarren mukaan alaspäin kunnes kalvosten kohdalla tiukasti puristuivat ihoa myöten. Vyötäisten kohdalla tuli naisten puvun olla tiiviisti ruumiinmukainen ja niin tiukasti nyöritetty kuin vain suinkin mahdollista oli. Liivi napitettiin tahi vyötettiin kiini takapuolelta ja etupuolella koristi sitä kapea, pitkälti alaspäin ulottuva pitsi. Jotta tämä suurimerkityksinen liivilaitos olisi kyllin jäykkä ja ryhdikäs, oli sen etupuolelle asetettu teräslastat ja sen sivuihin neulottu kiini monta »luuta».

Hameet olivat sangen avaroita ja väljiä, etupuolelta sileitä, taaksepäin viljavissa poimuissa ulottuen. Ne saivat ulottua vain nilkkaan asti, sillä siihen aikaan ei käytetty laahustimia keräilemässä pölyä lattioilta. Joskus oli hameisiin kiinnitetty rivi leveitä lenkuttimia, niin kutsuttuja »volangeja» tahi sitten muunlaisia reunustimia; joskus oli tuollaisia useampiakin, kapeampia, toinen toisensa alapuolella. Nuorten naisten keveään, vilpoiseen tanssiaispukuun kuului usein erityinen »tuunikka» tahi lyhyempi päällyshame ja oli puku siroasti kukkavihkosilla, kukkais- ja lehtikiehkuroilla tai hetuloilla ja nauharuusukkeilla reunustettu. Myöskin oli tapana tanssiaispukuja koristaa pitkillä ja leveillä silkkinauhoilla, jotka toiselta kupeelta riippuivat alas.

Vannehameen, krinoliinin aika ei vielä ollut, sillä se tuli käytäntöön vasta 1852 keisarinna Eugeniin aloitteesta. Jotta tuollainen väljä ja laaja hame saataisiin oikein leveäksi, käytettiin monta alushametta,

alimmaisena ensin yksi volangeilla varustettu niin sanoakseni pönkkähame, jonka päälle sitten pantiin monen monta yhä hienompaa ja kevyempää hametta, niin että niiden pitsireunat vilkkuivat valssin vinhassa viuhkeessa.

Tanssiaisissa oli neitosilla jalassaan hyvin matalat valkoiset silkkikengät, jotka sidottiin kiini jalkaterän yli ristiin kulkevilla nauhoilla. Ja silkkisukat olivat hienon hienot, usein miltei harsomaiset.

Tullessaan tanssiaisiin ja lähtiessään pois oli naisilla siihen aikaan tapana kantaa kaulassaan joko mustaa tai sopulinnahkaista ruskeaa puuhkaa tahi taas hartioillaan mitä hienointa, oikeaa turkkilaista sjaalia. Toiset käyttivät myöskin valkoisesta tahi vaaleanpunaisesta silkistä tehtyä ja joutsenen untuvilla reunustettua »tanssiaislevättiä». Vanhemmilla naisilla oli tavallisesti hartioillaan pitkä sopulin- tai kärpännahkainen »peleriini», kaulakappa, jollaisia siihen aikaan yleisesti käytettiin.

Tanssiaispukuun kuului vielä puolipitkät valkoiset hansikkaat. Kotona ja vierailulla ollessa käytettiin sitävastoin usein mustia, harsomaisesti reijittyjä, silkkisiä puolikäsineitä, jotka eivät sormia peittäneet, vaan taittuivat rystysten kohdalla jättäen sormet työtouhuun vapaiksi.

Nuoret naiset eivät siihen aikaan juuri koskaan käyttäneet minkäänlaisia koristeita, sillä sitä ei olisi pidetty hyvään sävyyn ja käytöstapaan oikein kuuluvana. Ajateltiin, että nuoruus jo itsessään oli kyllin kaunis koristus. Mutta rouvat sensijaan somistivat kaulansa paksulla kultakäädylä korusolkineen tahi sitoivat kaulaansa milloin helmistä, ruusukivistä, milloin kranaateista ja ametisteista punotun kaulakoristeen. Jalokivet olivat vielä siihen aikaan miltei tuntemattomia ylellisyystavaroita maassamme; ainoastaan joillakuilla rikkaimmilla oli muutamia todellisia timanttikoristeita. Korvarenkaita käytettiin aivan yleiseen, tavallisesti hyvin pieniä ja lyhyviä, mutta tanssiaistilaisuuksissa kuitenkin erikoisia, pitkiä, suuria ja riippuvia. — Rannerenkaat ja sormukset olivat käytännössä silloin niinkuin nytkin. Ja viuhkat, milloin pitsistä, milloin norsunluusta tai monen monista liuskareista tehtyt, olivat kerrassaan välttämättömät.

Kasvavilla tyttösillä oli lyhyet hameet, joiden alta valkoiset ja leveät pöksynlahkeet, jalkaterän seutuvilla pitsireunustimeen päättyen tai muuten välipitseinä koristettuina, pistivät esiin peittäen koko jalan ala-osan. Hiukset valuivat joko yhtenä tai kahtena tanakkana palmikkona alas pitkin selkää ja palmikkojen nenissä liehuivat pitkät värilliset nauharuusukkeet.

Mutta kuinka voisikaan kuvailla jotakin niin ylen ihmeellistä vehettä kuin senaikuiset naisten hatut? — Ne olivat suuria ja töröttivät päässä kuin jonkunlainen kuomikatos. Hattujen pukemiskuusi vaihteli alituisesti ja mitä suurinta ja tarkinta huolta pidettiin juuri tästä tärkeästä asianhaarasta. Milloin koristettiin hattuja sitomalla niihin ulkopuolelle valtavia höyhentöyhtökimppuja, nauhoja tahi kukkia, milloin näki taas hattukatoksen alla kokonaisen kukkaissan täynnä mitä erilaisimpia koristekukkia. Kesäisin käyttivät nuoret naiset olkisia »paimenhattuja» pitkine liehuvine nauhoineen, tahi myöskin jostain ohuesta kankaasta tehtyjä niin sanottuja »variksenpelättihattuja» suojatakseen mitä parhaiten kasvonsa päivyttymistä kylväviltä kirkkailta auringonsäteiltä. Talvipakkasessa ja matkoilla käytettiin samantapaista päähinettä, mustasta silkkikankaasta tehtyä ja pumpulivanulla täytettyä n. s. »bahyttiä».

Päällysvaatteenaan käyttivät rouvasihmiset ketunnahkaturkkeja, joissa oli sopulinnahkakaulus ja vielä sen lisäksi erityinen hartioilla riippuva pitkä pääpussi, niin kutsuttu »kapusongi». Tällaiset viittaturkit tehtiin usein heleänloistavasta, värillisestä tahi suurikukkaisesta kankaasta. Nuoret naiset käyttivät talvipäällysvaatteenaan taas aivan ruumiinmukaista, pitkää liivitakkia, jota tavallisesti sanottiin »krespiiniksi». Se oli tehty vaaleasta, yksivärisestä silkkikankaasta ja reunustettu joko turkiksilla tahi joutsenen untuvilla — kaikinpuolin sangen pukeva ja sievä puku — ja kuului tähän talvipukuun vielä sanomattoman suuri krimin-, sopulin- tai kärpännahkainen käsipuuhka. Kesäsin käytettiin niisanottua »burnusta», väljää, hieman lyhempää ja aivan ohuesta kankaasta tehtyä kaaputakkia.

Kun talvella oli lunta vankasti ja usein tiukka pakkaneen, vedettiin jalkoihin, suojaksi kylmää vastaan, nahkavuoriset »lapikkaat» tai päällyskengät, joiden varret napitettiin sivulta kiini aina sääreen asti. — Kun nuoret naiset läksivät tanssiaisista kotiin, syntyi nuorten herrain kesken kiivas kilpailu siitä kenelle suosion päivä paistaisi ja koittaisi ihana onni saada auttaa noita »lapikkaita» jalkoihin napitettaessa — pyrkimys, jota asianomaiset mammat usein tahtoivat jouduttaida estämään.

Kun senaikuisista puvuista on puhe, ei voi millään muotoa unohtaa mainitsematta välttämättömästi asiaan kuuluvia käsilaukkuja. Naisilla oli näet aina mukana vierailulla käydessään ja iltaseuroissa istuessaan pieni erityisessä ketjussaan kupeella riippuva, paljeteilla koristellusta sametista tehty laukkunen, jossa he kulettivat välttämättömät ompelu- ja kutomistarpeensa ja muut käsityövehkeensä, voidakseen niitä illan kuluessa näperrellä. Jos jollakin ei ollut tuollaista laukkuja, toi hän mukanaan samaa tarkoitusta varten pienen, siron ompelulippaan.

SANOMALEHDET JA POSTI.

Sanomalehtien lukemiseen ei siihen aikaan totisesti yleisön tarvinnut paljon aikaansa uhrata, sillä lehtiä oli vähän ja ne olivat ylen pieniä. Sanomalehdet ladottiin tölksköillä kirjaimilla ja painettiin karkealle mutta samalla sangen kestäväälle paperille; ne olivat tavallisen kirjoitusarkin kokoisia ja kaksipalstaisia. Tilaajia oli jotakuinkin vähän. Tuhannen kappaleen painosta pidettiin 1840-luvulla jo sangen korkeana.

Sanomalehtiä ei siihen aikaan kannettu kotiin niinkuin nyt, jolloin me ne omasta kirjelaatikostamme voimme siepata lukeaksemme niitä aamukahvia juodessamme, vaan täytyi silloin joko itse tahi lähetin noutaa lehti päivällisen tienoissa kirjakaupasta, jossa se tilaajan käteen kurotettiin erityisesti sitä varten ikkunaan tehdystä luukusta, kun lehden ottaja ensin oli antanut yhden numeron tilaussetelistään kuitiksi. Jos sitten jonkunlainen viivytyks oli lehteä tavannut joko painoasiamiehen taholta tai muun esteen sattuessa, sai siinä kirjakaupan edustalla seista tuskastumiseen asti odottelemassa likistyneenä matamien, pikenttipalvelijain ja vahtimestarien sekaan, jotka lehden hakuun nekin olivat tulleet ja joiden napiseva joukko yhä vain kasvoi niin että usein koko jalkakäytävä siten sulkeutui. Tällaiset alkuperäiset olot kestivät aina 1860-luvulle asti, jolloin vasta sanomalehden kantajia alettiin käyttää.

Syynä sanomalehdistön vähäpätöiseen asemaan maassamme lienee kolme rinnakkaista ja toisiinsa kuuluvaa olosuhdeseikkaa: ensiksi yleisön valtiollinen välinpitämättömyys sekä siitä, mitä yleensä maailmassa tapahtui, että myöskin ja vielä suuremmassa määrässä omista sisäisistä oloistamme, toiseksi se seikka, ettei sanomalehdissä ollut sellaista lukemista, joka olisi herättänyt mitään suurempaa mielenkiintoa yleisössä, ja kolmanneksi silloin aivan yleensä vallinnut taipumus ja halu lukea kirjoja, joka puolestaan lievensi sanomalehtien tarvetta.

Senaikuisissa sanomalehdissä ei nähty koskaan esim. sitä, jota sanomalehdistä nykyään ei taas milloinkaan saa puuttua, nimittäin »johtavaa kirjoitusta», jossa käsitellään jotain päivän tärkeää kysymystä tahi vireille herännyttä joko koko maata tai sitte kaupunkia koskevaa asiaa. Kaikenlaisista sellaisista seikoista, kuten kieliasiaista, työväenkysymyksestä, naisasiasta, terveydenhoito-, kansakoulu-, raittius-, rautatie- ja kunnalliskysymyksistä sekä hallituksen toimenpiteistä j. n. e., joista nykyään sanomalehdet sisältävät palstamäärin kirjoituksia ja selostuksia, ei siihen aikaan lehdissä jälkeäkään näkynyt. Noina virkavaltaisina aikoina pidettiin liian suulaana ja julkeana ottaa julkisen keskustelun alaiseksi sellaisia asioita, joita ainoastaan vallanpitäjöillä oli oikeus arvostella. Heräämisen, voimakkaasti valveutuneen kansallistunnon aika ei ollut vielä tullut. Tuntui ja näytti kuin sisäisiä olojamme valaiseva kyntteli olisi sammutettu; ei pieninkään valonsäde saanut välkähtää esiin ja valaista niitä.

Silloin oli sopuisan ja hyvänahkaisen sanomalehtikirjailun aika, jolloin ei lehdissä kynäkiistoja eikä otteluja näkynyt, jolloin ei tahdottu turhanpäiten levittää levottomuutta ihmisten mieliin eikä yllyttää veljeä veljeään vastaan. Tahdottiin elää tyynessä rauhassa. »Schlafen Sie wohl!» Nukkukaa hyvin! sanoi kreivi Berg vielä paljon myöhempänä aikana meistä.

Samallinen sisällyksettömyys oli vallalla ulkopolitiikkaankin nähden. Ei ollut silloin vielä sähkösanomalaitosta, eikä edes rautateitäkään. Entäs sitten posti! Se ei ollut tottatosiaanakaan suuri, vaan mahtui yhteen matkalaukkuun ja saapui ainoastaan kaksi kertaa viikossa ajaa köryytellen kärryillä Pietarista ja tuoden uutisia ulkomailta. Silloin sai tietää, että Marokon sulttaani oli kuollut kolmisen kuukautta sitten tahi että joku presidentti Guatemalassa oli viime vuonna syössyt presidentin istuimelta toisen, tahi että Kiinan keisari oli mennyt naimisiin ynnä muuta samanlaista ja yhtä mieltäkiinnittävää, joka kaikki oli kuitenkin niin vanhaa, ett'ei sillä ollut edes uutuuden viehätystä. Ei tälläkään alalla milloinkaan minkäänlaista selostusta valtiollisesta asemasta. Mutta sensijaan komeili usein parhaimmalla paikalla sanomalehdessä kuvaus muurahaisten elämästä, teeviljelyksestä Sumatran saarella tahi jaappanilaisista häistä ja muista yhtä mieltäkiinnittävistä kuin yleishyödyllisistäkin aineista.

Kotimaisia virkanimitysuutisia, jotka olivat aina ylen rakkaita puhe- ja kielimisasiheita, ei saatu julaista ennenkuin ne oli ensin julaistu Virallisessa lehdessä, johon niitä taas ei otettu ennenkun asianomainen oli valtakirjansa lunastanut — siis silloinkun jo kaikki asian tiesivät. Yksityisiä henkilöitä koskevista asioista ei koskaan mainittu mitään, sillä sellaisen kertomisen sanomalehdessä katsottiin sotivan kerrassaan kaikkea sopivaisuutta vastaan. Ei kerrottu edes eteväin ja huomattavain miesten kuolemantapauksistakaan, vielä vähemmän julaistiin mitään muistosanoja heistä. Kynäkiistat, riitakirjoitukset olivat milt'ei tuntemattomia. Ilmoituksia oli hyvin vähän, supistuen nekin vain sellaisiin kuin esim. »huone vuokrattavana», »kadonnut», »löydetty» j. n. e. Teatteri ei julaissut ilmoituksiaan

sanomalehdissä, vaan lähetti erityiset ilmoituslehdet suoraan koteihin. Maistraatin ja poliisikamarin käskyt ja päätökset, huutokaupat ja sensemμοiset seikat saatettiin yleisön tietoon siten että kaupunginpalvelija kulki ympäri kaupunkia rumpalin seuraamana ja luki julki tiedonannot katujen kulmissa kansanjoukoille, jotka rumpali tarmokkain päryytyksin kokosi ympärilleen, enimmäkseen uteliasta ja toimetonta roskaväkeä. Myymälät, tehtaat ja käsityöläiset eivät myöskään sanomalehdissä ilmoitelleet, sillä he tiesivät hyvin, että ostajat ilman sitäkin löysivät tien heidän luokseen, eikä silloin vielä tunnettu lausetta: ilmoittamisen kautta käy tie rikkauteen. Rikosasiat, varkaudet ja muut sellaiset seikat jätettiin tahallaan mainitsematta j. n. e.

Mitäpä sitten silloiset sanomalehdet sisälsivät?

Helsingissä ilmestyi siihen aikaan kolme tuollaista lehteä.

»Finlands Allmänna Tidning» (Suomen Virallinen lehti) oli ainoa joka päivä (paitsi sunnuntaina ja juhlapäivinä) ilmestyvä lehti ja sisälsi se silloin niinkuin nytkin vain virallisia ja lainmukaisia tiedonantoja. Hallitus oli sen julkaisija ja sitä lukivat ainoastaan ne, jotka virkansa puolesta tarvitsivat siinä julaistuja uutisia. Palstan täyteenä julaistiin siinä pieniä kirjoitelmia valtiollisista tapahtumista ulkomailla. Lehden suomenkielistä painosta ei ilmestynyt, sillä eihän tällaiset asiat kuuluneet siihen aikaan vähääkään itse kansalle.

»Helsingfors Tidningar»-niminen lehti, joka ilmestyi Z. Topeliuksen julkaisemana kaksi kertaa viikossa, keskiviikkoisin ja lauantaisin, oli kaupungin ja koko maan enimmin ja mieluummin luettu sanomalehti. Pehmeällä, hienolla kynällä, josta kaikki pitivät, voi hän joskus kosketella arkaluontoisia asioita loukkaamatta ketään ja tuskinpa huomattiinkaan, että hän oli joutunut vaaralliselle alalle. Vaikk'ei lehdellä ollutkaan mitään varsinaista valtiollista karvaa tahi suuntaa oli se kuitenkin rakas ja sen ilmestymistä aina ikävöiden odotettiin. Lehdessä oli usein Topeliuksen omia kauniita runoja julaistuna, jotka sittemmin näkivät päivänvalon hänen runokokoelmissaan »Ljungblommor» (Kanervankukkia) ja »Nya blad» (Uusia lehtiä) y. m. Mutta sitäpaitsi oli lehdessä toisinaan »Kirje Ullatädille» tahi »kapteeni Leopoldille», joissa kirjeissään hän mitä kevyimmällä ja sievimällä tyylillä osasi kertoa kaikenlaista pikkujuttua, kaikista kaupungin vähäpätöisistä tapahtumista. Tuollainen kirje oli kuin jonkunlainen päivän kronikka, pakina kirjemuodossa, hienompityylistä kielimistä, jollaisella aina on vetovoimansa yleisöön nähden. Mutta lopuksi ja tämä olikin paras seikka: lehdessä julaistiin »alakertana» hänen kaunokirjallisia kirjoituksiaan, lopuksi kokonainen sarja »Välskärin kertomuksia», joita jokainen kärsimättömästi odotteli ja jotka kukin, kun kertomuksen jatko seuraavassa numerossa ilmestyi, ensimmäiseksi aina luki tai oikeammin lukea ahmasi.

»Morgonbladet» ilmestyi myöskin kaksi kertaa viikossa, maanantaisin ja torstaisin ja oli sen toimittajana vuoteen 1844 asti Fabian Collan ja senjälkeen Fr. Berndtson; sillä oli määrätympi suunta kuin »Helsingfors Tidningar»-lehdellä ja harvalukuisempi joskin n. s. enemmän kirjatiedollinen, opillinen ja akatemiallinen lukijakunta. Paitsi välttämättömiä ja vajanaisia tietoja koti- ja ulkomailla, julaistiin lehdessä parhaasta päästä toimittajan omasta, kaunokirjallisesta kynästä pulppuilleita runoelmia, arvosteluja kotimaassa tai Ruotsissa ilmestyneistä kirjauutuuksista, teatteri- ja taidearvosteluja j. n. e., jolloin hän joskus sangen terävästi ruoski sellaisia, jotka eivät olleet hänen suosionsa päässeet. Mutta varsinaisen arvon lehdelle tuottivat kuitenkin Runebergin siihen antamat avustukset. Hän antoi näet lehdelle julaistavaksi katkelmia ilmestyvistä teoksistaan. Myöskin muut helskittivät lehdessä runokanneltaan, kuten esimerkiksi Törnegrén, B. O. Lille, J. H. Roos y. m. Mutta varsinkin nuoret runoniekat koettelivat siipiensä lentoa ja kantavuutta tässä lehdessä niin että ei siltä ainakaan runollista avustusta puuttunut. Ja kaiken tämän lisäksi julkaisivat »Morgonbladetissa» vielä Lönnrot, Vallin ja Castrén aina mitä suurimmalla mielenkiinnolla luettavia matkakirjeitään ja muistojaan. Mutta suurelle, uutisia janoovalle yleisölle pysyi lehti suurimmaksi osaksi vieraana.

J. V. Snellman oli alkanut 1845 julaista Kuopiossa, jossa hän silloin oli koulurehtorina, sanomalehteä »Saima». Lehdessään koetti hän herättää ja kohottaa kansan kansallistuntoa ja voittaa syrjäytetyille suomenkielelle tässä maassa sen aseman, jonka hän tälle kielelle katsoi kuuluvan. Erityisellä ja aina uudistuvalla otsakkeella »paukkuja» (»knäppar») varustetuissa kirjoituksissa kosketteli hän ja kovistellen tutkiskeli toisten sanomalehtien sisältöä ja suuntia; välistä »valaistiin» niissä myöskin hallituksen toimenpiteitä. Tämä kaikki herätti häntä vastaan voimakkaan vastustuksen ja hankki hänelle monta vihamiestä, suurimmaksi osaksi juuri vallanpitäjäin joukosta, ja lopputulos kaikesta oli se, että »Saima» vuoden 1846 lopulla äkkiä lakkautettiin.

Mutta Snellmanin eloisia, väsymättä, levähtämättä työtä tekevä sielu ei tullut toimeen tällaisessa toimeettomuudessa, johon hänet pakotettiin. Lönnrot haki luvan antaa ulos Kuopiossa »Litteraturbladet»-nimistä lehteä, jota ei voitu kieltää niin suuresti ansiokkaalta mieheltä kuin hän, vaikkakin asianomaiset kyllä älyivät, että puuhan takana oikeastaan olikin Snellman. Lehti ilmestyi vuosina 1847—1849. Alussa oli lehden sisältö kokonaan ja puhtaasti kirjallinen, mutta sittemmin herätti Snellman taas hereille ne suunnat ja pyrkimykset, joita hän »Saimassa» oli esittänyt.

Paitsi tässä kertomiani lehtiä, ilmestyi sanomalehti myöskin Turussa, Viipurissa ja Vaasassa, mutta ne toimivat vain enemmän paikkakunnallisia harrastuksia ja asioita silmälläpitäen.

* * * * *

Posti ulkomailta saapui Helsinkiin, kuten jo aikaisemmin on sanottu, Pietarin kautta vain kaksi kertaa viikossa. Postia kuljetti erityinen virkapukuun puettu postinkuljettaja, mukanaan monta ladattua pistoolia ja postitorvi, jolla hän silloin tällöin puhaltaa töräytteli. Hän ajoi kärryissä kaksi hevosta edessä. Pari postisäkkiä oli kärryn koreihin säilytetty ja sitä paitsi joitakuita irtonaisia postilaukkusia, joita hän matkan varrella vaihteli. Yli pari vuorokautta kului matkaan Pietarista Helsinkiin, josta posti sitten kaksi kertaa viikossa läksi Turkuun sekä sieltä edelleen Ahvenanmaan kautta Ruotsiin. Useimpiin sisämaakaupunkeihin läksi posti vain kerta viikossa.

Virastot, liikemiehet ja ne harvat yksityishenkilöt, joilla oli laajempi kirjevaihto, haettivat postinsa postitoimistosta, sillä kirjeitä ei kannettu kotiin kirjeensaajille. Suuren yleisön täytyi taas itsensä vaivautua postikonttoriin kyselemään mahdollisesti saapuneita kirjeitään. Kun siten saapui postitoimiston ainoan luukun ääreen, sai siinä odottaa usein hyväsestään ennenkuin sisäpuolella istuva virkamies verkalleen nousi ylös, tuli luukulle ja, närkästyneenä siitä, että oli tullut häirityksi, kysyä tiuskasi äreästi mitä tulija tahtoi. Kun kukin oli sitten asiansa sanonut ja kysynyt, oliko kirjettä sille tahi sille, sai kysyjä vastaukseksi: »Katsokaa luettelosta, se on tuolla pöydällä.» Ja niin täytyi kysyjän lukea läpi kolme tahi neljä sivua pitkä saapuneiden, ulosottamattomien kirjeiden luettelo, joka postikonttorissa yleisöä varten päivittäin kirjoitettiin. Jos luettelosta sitten löysi mitä haki, täytyi mennä uudelleen luukun ääreen, vaivaamaan jälleen tuota helposti ärtyisäksi äkämystyvää herraa, ja niin sitä sitten vihdoinkin sai kirjeensä. Näin pieni oli kirjeenvaihto siihen aikaan. Mutta ei sitä valitettu, sillä silloin tyydyttiin tuollaisiin alkuperäisiin oloihin. Kukapa olisikaan voinut silloin aavistaa, että nykyaikoina noin 50 miljoonaa postilähetystä vuosittain kulkisi Suomen postilaitoksen kautta! Varmasti olisi tuollainen luukuherrasmies kauhistunut vain ajatellessaankin tuollaista mahdollisuutta.

Vapaamerkkejä ei vielä siihen aikaan ollut olemassakaan, ei myöskään kirjekortteja, eikä edes valmiita ja liimareunoilla varustettuja kirjekuoria. Itse täytyi silloin kunkin kirjoituspaperiarkista leikata tarvittava kirjekuori ja lukita se omalla lakkasinetillään — punaisella tavallisesti, mutta mustalla, jos oli suru — ja sitten viedä kirjeensä postitoimistoon punnittavaksi ja maksaakseen siitä postimaksun, sillä minkäänlaisia kirjelaatikoita, johon kirjeensä olisi pistänyt, ei ollut. Sangen kallis postimaksu sekä ulkomaille että kotimaisiin paikkoihin vaihteli suuresti ja maksettiin sitä jonkunlaisen ilmavyöhyketaksan mukaan. Kun kirjeestä esim. Porvooseen tuli maksaa 3-1/2 kopeekkaa, oli postimaksu sitävastoin Turkuun 8-1/4, Ouluun 22-3/4, Tukholmaan 18 ja Lontooseen 33-1/2 kopeekkaa j. n. e. Kun sitten vihoviimein oli saanut kirjeensä postitoimistoon annetuksi, siellä punnituksi ja kuullut postimaksun määrän, vastasi tuo korkea herra postiluukusta: »Sopivat rahat — minun ei tarvitse vaihtaa täällä rahoja», jonka jälkeen sai puikkia jälleen jonnekin vaihtamaan rahapenniään.

Kuten lukija huomaa ei siihen aikaan ollut halpaa eikä tottatosiaan mukavaakaan olla kirjeenvaihdossa.

Kerrottiinpa sitäpaitsi siihen aikaan miehestä mieheen ihmeellisiä juttuja postilaitoksen salaisuuksista, jotka kertomukset hyvin kuvasivat kuinka vähän yleisö luotti esim. kirjesalaisuuden säilyttämiseen. Mitä siitä on uskomista, on kuitenkin nykyään vaikea tietää.

Valtioneuvos Wulfert oli siihen aikaan maamme postipäällikkö ja Tamlander kaupunkimme postinhoitaja.

Kulujen ja kaikenlaisten monien mutkien välttämiseksi oli siihen aikaan sangen yleisesti tapana säästää kirjeet lähettämättä, kunnes sattui sopiva tilaisuus lähettää niitä jonkun tutun matkustajan mukana perille määräpaikkaansa. Jos ei tuollaista tilaisuutta sattunut tahi jos oli lähetettävä joku kirje, josta olisi mennyt kallis postimaksu taikkapa joulun aikaan lahjapaketteja, haettiin postinkuljettajat käsiin ja annettiin heille vietäväksi kirje tai paketti perille — siten hankkivat postinkuljettajat itselleen pieniä satunnaisia »tienestejä» korkean kruunun kustannuksella. He ajattelivat kai että »pikkupurot muodostavat suuren joen» ja lienevätkin värväilleet tuollaisella kauppaliikkeellä itselleen melkoiset tulot. Jos sitten sattui käymään niin hullusti, että heidän vehkeensä keksittiin, kutsuttiin heidät postipäällikkö Wulfertin puheille, joka nuhteli heitä ankarasti ja rankaisi heitä — ei kuitenkaan erittäin kovasti, sillä hän oli luonnonlaadultaan ylen lempeä, mutta omituisella tavallaan. Heidän täytyi näet seuraavana sunnuntaina saapua aamupäivällä postipäällikön luo ja rangaistukseksi kehvellyksestään lukea hänelle ääneensä saarna. Tämän johdosta sai hän kantaa yleisesti tunnettua liikanimeä »Posti-Jeesus». Kummanko synninkatumus, saarnan lukijanko, jonka lukeminen ei liene liijan sujuvasti luistanut, vaiko kärsivällisen kuulijan lienee ollut raskaampi, se on sangen vaikea ratkaista.

Kesäisin oli postinkulku laivaliikkeen vuoksi helpompaa. Sitä tietä saatiin näet kirjeet ja sanomalehdet nopeammin ja paremmin. Sanomalehtien tuli kuitenkin kestää

painoasiamiestarkastuksen kiirastuli vuodesta 1829 alkaen. Painoasiamiehet olivat kuitenkin silloin siksi kohteliaita, ett'eivät he kokonaan pidättäneet sanomalehtiä niinkuin nykyisin, vaan ainoastaan mustasivat niissä ne kohdat, jotka he vaarallisina pitivät, niin että sanomalehden sisuspuoli näytti usein kerrassaan mustalta ja kamalan näköiseltä, jotakuinkin sellaiselta kuin nykyiset Afrikan pakanalähetyskartat, ja uteliaana ihmetteli yleisö näitä mustetäpliä tarkastellen että mitähän valtiovaarallista niiden kohdalla olikaan mahtanut olla.

Mutta pohjolan kesä on lyhyt ja kun alkoivat pimeät ajat ja samalla syysmyrskyt myllertää rannikoillamme, eivät laivat enään uskaltaneet lähteä onneaan koettelemaan meidän vaarallisilla luotoja kalliokarivesillämme, vaan asettuivat talviteloilleen useimmittain jo lokakuun alussa. Silloin täytti ikäänkuin jonkunlainen ahdistus jokaisen mielen, tunnettiin se eristetty asema, jossa oltiin; silta länsimaahan oli katkaistu, sivistykseen ja vapaampiin tuulahduksiin päin olevat ikkunat olivat suljetut ja niin ne tulisivat pysymäänkin seitsemän pitkää kuukautta. Tiedettiin, että oltiin kerrassaan erillään muusta maailmasta, sillä Pietarin kautta matkalle ei äkkitopakassa eikä hevillä lähdetty, varsinkin kun ei ollut edes rautateitä, ja aniharva, tuskin kukaan käyttikään hyväkseen tätä mahdollisuutta. Oli tosin toinenkin tie avoinna lähteä matkalle, nimittäin Ahvenanmaan kautta Grisslehamniin pienessä avonaisessa postivenheessä, mutta tämä matka oli niin pitkällinen, vaivaloinen ja vaarallinen, että sitä vain suurimmassa hätätilassa käytettiin.

XXI.

MAALLA.

Kesäisin asuivat vanhempani aina maatilallaan, Björkbodassa, jonne he isäni otettua vuonna 1844 eron senaatista sittemmin kokonaan muuttivat. Senpävuoksi perehdyin minä jo nuoruuteni aikaisimpina vuosina maalaiselämään, viihdyin siellä hyvin ja opin sitä ja siellä tarjona olevia huvituksia rakastamaan. Tyyni ja riippumaton maalaiselämä, etenkin suuremmalla maatilalla, kuvastuu aina mielessäni onnellisen elämän ihanteena. Ehkäpä juuri senvuoksi, että sitä hyvää minulle on niin vähän suotu.

Björkboda oli vanha perintötila. Alkujaan rautatehtaaksi oli sen vuonna 1734 rakentanut tukholmalainen tukkukauppias Mikael Hising, jonka poika aateloitiin nimellä Hisinger. Häneltä jäi tila hänen tyttärensä Barbro Marian huostaan, joka oli avioliitossa erään toisen Tukholmalaisen tukkukauppiaan Volter Petersénin kanssa (aatelissuvut af Petersens Ruotsissa ja af Petersén Suomessa), jonka suvun huostassa tila sitten polvesta polveen oli kokonaisen satavuotiskauden, kunnes se äitini, suvun viimeisen jäsenen kautta joutui meidän perheemme haltuun. Se oli niinollen ijäkäs perhekartano, joka siihen liittyneiden muistojen johdosta oli meille kaikille rakas.

Björkboda sijaitsi Kemiön saarella maamme lounaisosassa ja oli yksi huomattavimpia hovikartanoita koko maassa, käsittäen — sittenkun Perniön pitäjässä oleva Mälkilä perinnön kautta ja Sauvossa sijaitseva Sandön kartanokin oston kautta oli siihen yhdistetty — yli kahdeksankymmentä eri tilaa, säteritiloja, ratsutiloja ja sekä veronvapaa-että perinnönluontoisia tiloja, pinta-alaltaan kaikki yhteensä noin 30,000 tynnyrialaa, enimmäkseen pitkin merenrannikkoa ulottuvaa maata. Alueella kasvoi oivallista metsää ja oli sille rakennettu kolme rautatehdastakin, Taalintehdas (vanhempina aikoina kirjoitettiin nimi aina Dahlsbruk), sulatusuuni, paras tehtaista, ja Björkboda sekä Sunnanå, molemmat kankirautatehtaita. Tila oli näin ollen mahtava maakartano, ryhmä erilaisia tiloja, joita päätilan mukaan kutsuttiin yhteisellä nimellä Björkbodaksi, kunnes se perinnönjaon kautta hajosi eri osiin ja tehtaat sitten aikoja myöten, pysyäkseen teollisuuden kehityksen tasalla, laitettiin uuteen uskoon, suurennettiin ja — hävitettiin.

Siihen aikaan, josta tässä on puhe, olivat tilat vielä jakamattomia ja yksissä käsissä ja viljeltiin niitä vanhan patriarkaalisen tavan mukaan, jonka nyt suuremman kokemuksen perusteella luulenkin olleen sopivimman meidän oloissamme.

Tilojen omistaja ei itse puuttunut maanviljelykseen, vaan antoi sen kokonaan vuokramiesten ja tilojen viljelijäin huostaan, jotka valtiolle menevien ulostekojensa ohella maksoivat tilanomistajalle veroa ja osinkoa talojen eri tuotteista, alkaen jyvistä ja heinistä, voihin, erilaisiin teurastuselukoihin, kananmuniin, kanoihin, pellavaan ja muuhun sellaiseen asti, sekä tekivät kaiken sen lisäksi vielä määrätyn summan päivätöitä. Ja tällaiset vuokramiehet tulivat hyvin toimeen, siitä on todistuksena sekin, että heidän talonsa siellä niinkuin yleensä monien muidenkin herraskartanoiden tiluksilla useimmittain siirtyivät isältä pojalle yhtenäisessä jaksossa ja ilman korotettuja vuokramaksuja.

Rautatehtaat taas ja metsät tuottivat tuloja tilan omistajalle. Omilla jaaloilla, joita omat alustalaiset kuljettivat, tuotiin omasta vuorikaivoksesta Ruotsista rautamalmi Taalintehtaalalle, jossa se omasta metsästä poltettujen sysien avulla sulatettiin harkkoraudaksi. Talonpojat kuljettivat harkkoraudan sieltä Björkbodan ja Sunnanån tehtaille, missä siitä taottiin kankirautaa omilla laivoilla sitten venäläisiin satamiin vietäväksi. Koko taloudenhoito perustui siihen, että koetettiin välttää niin paljon kuin suinkin puhtaasti rahallisia menoja ja sen sijaan saada raudan ylipäis-myyntiarvo niin paljon kuin mahdollista puhtaaksi voitoksi.

Tämän järjestelmän mukaisesti nauttivat tehtaan kaikki palvelijat, johtajasta, katsastusmiehistä, kirjanpitäjistä ja muista sellaisista virkailijoista sysirenkeihin asti palkkansa enimmäkseen niin sanottuna muonapalkkana — saaden mitä moninaisimpia eri tuotelajeja »luonnossa», joita maataloilta veroina virtasi ja joita ei säästetty, sillä tuollaisten maalaistuotteiden myömisestä ei ollut kysymystäkään. Rahapalkat olivat sitävastoin mitä vähäpätöisimmät, ylen pienet. Mutta tehtaan väellä oli myöskin monta muuta etua nautittavanaan ja hyväkseen käytettävänä; heillä oli lehmiiä, syöttölaitumet ja sitäpaitsi hallussaan suurempi tai pienempi maatilkkua kullakin, joka täytti heidän tarpeensa ja kiinnitti heidät paikoilleen.

Kaikki viihtyivät hyvin ja olivat tyytyväisiä, sillä harvoin tosiaankin kuuli tyytymättömyyttä tahi valituksia, harvoin niinkään sattui poislähtöjä ja muuttoa paikasta, vielä vähemmin siihen aikaan mistään lakoista tiedettiin. Jos väki käyttäytyi röyhkeästi ja suulaasti tahi ei täyttänyt velvollisuuksiaan, oli sitä varten olemassa helppo parannuskeino ja silloin aina ruotsalaissyntyiset katsastusmiehet, pehtorit, tekivät asiasta pikaisen lopun. »Pamppu» riippui näet naulassa konttoorin ovenpielessä, se oli siitä pian kädessä ja niin ratkaistiin asia muutamilla voimakkailla sivalluksilla rikkojan selkään, joka ylen nöyrästi »otti selkäsaunan vastaan kuin annetun lahjan», eikä napissut ansaitsemaansa kuritusta vastaan.

Todistuksena siitä kuinka pysyvää työväestö siihen aikaan oli, voidaan m. m. mainita, että useimmilla sepillä oli vielä alkuperäiset ranskalaiset nimet, kuten Gaufin ja Druge, joiden esi-isät, sulatussepät, olivat paikkoihinsa tulleet jo aivan tehtaan perustamisaikoina ja sitten yli satavuotiskauden pysyneet samassa ammatissaan.

Raudanvalmistusmäärä ei ollut suuri, mutta kun siitä täytyi ottaa pois vain pienet rahapalkat ja muut sängen vähäpätöiset menot, voitiin sitä pitää suoranaishana puhtaana säästönä, joka saatiin sitten pääkaupunkilaiselämässä ja perheen toimeentuloksi menettää erityisesti laaditun menoarvion mukaan. Jos sitten jotain jäi tähteksi, talletettiin osa siitä, sillä jonkunlainen vararahasto täytyi löytyä mahdollisten tulipalojen, onnettomuuksien, vahinkojen y. m. varalta. Lopun sai perhe pitää hyvänä tai käytettiin se uutisrakennuksiin, tilojen ostoon j. n. e. Ennen muuta tuli tilan olla vapaan kaikista velkarasituksista, se lankesi aivan luonnostaan — ajan henki oli näet sellainen, että kukin tahtoi asua oman velattoman katon alla, olkoonpa se sitten kuinka matala tahansa. Hypoteekkiyhdistykset ja muut luottolaitokset olivat vielä siihen aikaan tuntemattomia.

Nämä ajat olivatkin korkeiden suojelustullien ja muuten hyvien kauppasuhteiden alaisena toimivan suomalaisen rautateollisuuden kukoistusaikojia, jolloin sen harjoittajia pidettiin maan mahtavina ja rikkaimpina miehinä. — Entäs nyt! — Kuinka suuri muutos onkaan näissä suhteissa tapahtunut? Monet heistä ovat sittemmin joutuneet perikatoon, usea silloisista kukoistavista tehdaslaitoksista on purettu tai liikkeensä lopettanut, toiset taas muodostetut osakeyhtiöiksi, jotka nyt epävakaisissa oloissa kituen taistelevat olemassaolonsa puolesta.

Solakan honkametsän reunustaman pienen sisäjärven lahden poukamassa sijaitsi Björkbodan päärakennus. Se oli suuri, vuosisatoja vanha kaksikerroksinen puutalo taitekattoineen, joka sulki syliinsä vielä erityisen ullakkohuoneuston vieraita varten. Huoneet alakerroksessa olivat sängen mataloita, vaan sen vuoksi juuri erittäin kodikkaita. Yläkerta oli taas loistohuoneusto korkeine, suurine huoneineen. Ainoastaan kukkaispenger eroitti tämän päärakennuksen järven rannasta ja sen kahden puolen kohosivat sivustarakennukset, nekin taitekattoiset ullakkokerroksineen. Toisessa oli taloudenhoitohuoneet, toinen oli taas niin sanottu kavaljeeriuhuoneusto. Sivustarakennusten välistä pistihe laiturin ulos järvelle.

Rakennusten ympärillä levisi avara pihamaa ja puutarha, joka oli 1700-sataluvun ma'un mukaan järjestetty kohoaviksi, toinen toistaan ylempänä oleviksi penkereiksi, joista alemmalta aina ylempälle johti kiviportaati ja joita korkeakasvuiset, satavuotiset jalavakujanteet ja tasaisiksi leikatut sireenipensaikot reunustivat. Suorat, toisiaan suorakulmaisesti leikkaavat leveät käytävät jakoivat penkereet palasiin. Puutarhan toisessa päässä oli moniosastoinen ansari, yksi suurimmista koko maassa, sekä kasvihuone. Välittömästi pihamaahan ulottui puisto, joka olikin sängen laaja ja vaihtelevaluontoinen. Siellä kohosi jylhän totista hongikkoa, tapasipa taas avonaisempia pälvipaikkoja lehtimetsineen; siellä oli pieni vesiputous, pikku saaria siltoineen, huvihuoneita ja katoksia, lehtimajoja, luolia j. n. e. senaikuisen tavan mukaan.

Seuraavan kymmenvuotiskauden aikana laitettiin kuitenkin kaikki uuteen uskoon, sillä entisiä laitoksia pidettiin liian vanhanaikaisina. Molemmat rannalle ulottuvat sivustarakennukset revittiin alas ja niiden sijaan rakennettiin uudet rakennukset päärakennuksen yhteyteen; penkereet hävitettiin ja tasotettiin; puutarha ja pihamaa järjestettiin nurmikenturoiksi, joilla puuryhmiä ja eri sikermiä siellä täällä kasvoi; puistokin laitettiin uudenkuosiseksi, j. n. e.

Tehdaskin oli sangen hyvin rakennettu kaikkine vankkoine, muhkeine rakennuksineen: suurin osa talousrakennuksista samoin kuin työväen asunnotkin oli rakennettu kivistä ja katettu peltilevyillä.

Mainitsin äsken kavaljeerihuoneuston. Sellainen oli siihen aikaan luullakseni jokaisessa suuremmassa maakartanossa, joskaan se ei tavallisesti ollut niin suuri kuin Selma Lagerlöfin »Gösta Berlingin sadussa» kuvaama kavaljeerihuoneusto. Ja tuollaisen huoneuston olemassaoloon antoikin aiheen pätevät syyt. Harvoille oli näet suotu onni omistaa oma maatalo, eikä siihen aikaan ollut kaupunkien ympäristöllä lukuisia huviloita niinkuin nykyään. Ja kun siihen aikaan kulkuneuvot yleensä olivat kalliit ja vaivaloiset, ei käynyt helposti päinsä viettää vapaita kesäkuukausiaan ulkomaisissakaan kylpypaikoissa; tuollainen matka oli näet ennen aikaan kerrassaan erityinen merkkitapa ihmiselämässä ja sellaisen tekoon ryhtyivät vain aniharvat ehkäpä yhden kerran ijässään, uudistamatta sitä senkoomin koskaan. Senvuoksi ottivatkin useat siihen aikaan kiitollisin mielin vastaan parempiosaisten ystävänsä tarjouksen, kun tällaiset ystävät heille tarjosivat tilaisuuden viettämään osan kesää luonaan maalla. Ja silloin majoitettiin aina nuoret herrat kavaljeerihuoneustoon.

Björkbodan kavaljeerihuoneusto olikin kesäaikaan miltei aina asukkaita täynnä ja majaili siellä melkein poikkeuksetta vakinaiset, säännöllisesti vuosittain uudelleen saapuvat päävieraat. Sillä isäni oli kerta kaikkiaan pyytänyt useita sukulaisiaan, etupäässä ruotsalaisia, ja myöskin joitakuuta ystäviään käymään aina kesällä Björkbodassa hänen luonaan ja oli sitten kerrassaan pahalla tuulella joll'eivät pyydytetyt käyttäneet tarjottua vieraanvaraisuutta hyväkseen. Niinpä kokoontuikin Björkbodaan lyhyiden, pian häipyvien kesäkuukausien aikana aina paljon väkeä, isäni yhdenikäisiä ja läheisiä ystäviä ja myöskin paljon nuorta polvea. Vaikkapa silloisen ajan tavan mukaan kävikin hyvin päinsä sijoittaa jopa kolmekin henkeä samaan huoneeseen, karttui joukkoa kuitenkin siksi paljon, että kavaljeerihuoneusto monine huoneineen hät'hätää riitti tarpeeseen.

Paitsi pitempiaikaisia vieraita saapui tervehtijöitä Turusta tahi läheisiltä maaseuduilta sangen usein, tosin vain muutamiksi päiviksi. He tulivat tavallisesti omilla hevosiltaan ja oli heillä usein mukanaan vielä palvelija ja kamarineitsyt, seikka, joka joskus saattoi äitini mitä arveluttavimpaan asemaan, sillä ei ollut aina ensinkään helppoa mukavasti sijoitella moisia vaatelijaita ja isoisia palvelijoita.

Luulisipa helposti, että tuollainen suuri ja vieraita täynnä tulvehtiva talous olisi joll'ei nyt aivan perikatoon johtava niin ainakin sangen kallis ja kuluttava. Niin ei asianlaita kuitenkaan ollut, sillä koko taloudenhoito oli senmukaan laskettu ja järjestetty. Navetasta, jossa elätettiin 30 lehmää, saatiin yllinkyllin maitoa, voita ja juottovasikoita; suuri puutarha tuotti kaikenlaisia ruokatarpeita enemmän kuin saatiin menemäänkään; laajoilta kalavesiltä saaristossa kannettiin kaloja kaikenlaisia aivan ylenmääräisesti ja metsänvartijat hankkivat metsänriistaa kaikkina aikoina ympäri vuoden kuinka paljon tahansa, sillä minkäänlaista laillista rauhoitusaikaa ei vielä silloin ollut säädetty. Kaiken tämän lisäksi saatiin vielä veroerät monista päätälään kuuluvista alustalaistaloista. Niinpä ostettavana olikin vain maustetavarat ja viinit. Äitini oli näet usein mitä pahimmassa pulassa kun ei oikein tiennyt miten käyttäisi kaikki »hyvydet», mitä hänen talousaittaansa eri tahoilta virtaili. Ei näet tultu ajatelleksikaan lähettää joku osa kaikesta tästä yltäkylläisyydestä yhdeksän penikulman päässä sijaitsevaan kaupunkiin myytäväksi, eikä tällainen tapa kuulunut taloussuunnitelmaankaan. »Ei sitä senvertaista rikenettä kannata lähettää», oli tapana siihen aikaan sanoa. Rautaa vain myötiin, kaikki muu oli yksinomaan omaa taloa, keittiötä ja vallasväkeä varten.

Olen nykypäivinä ollut maataloilla, joissa tuskin hituistakaan parsaa tai edes muutamia hyötymansikoita hennotaan suoda talonväen tarpeiksi, sillä sellaiset tuotteet »pitää lähettää kaupunkiin», ja joissa jokainen maitopisarakin merkitään kirjoihin ja lasketaan arvonsa mukaan. Mutta sensijaan kuljettaa päivittäin kaupungissa ajava »maitokuski» sieltä mukanaan kaikenlaisia, puhtaalla rahalla ostettuja tarpeita, kuten leipää, lihaa ja muuta sellaista, jota erittäin hyvin pitäisi voida omissa kotioiloissakin hankkia talon tarpeiksi, ja jos kysyy miksi noin tehdään, vastataan »ettei sen vertaisen tähden kotona kannata». Siinä entisen ja nykyisen taloudenhoidon eroitus — niin ovat ajat, elintavat ja käsityskanta muuttuneet.

Suurta hupia maalaisoloissa tuotti posti, jota aina mielenkiinnolla odotettiin. Se saapui silloin vain kaksi kertaa viikossa. Lähin postikonttori oli Karjalla, kahdeksan penikulman päässä Björkbodasta; sieltä kuljetettiin erityinen irtonaislaukku Perniön majataloon, josta neljän penikulman taipaleen takaa tehtaani postinkuljettaja toi sen sitten meille. Tavallisesti alettiin postia odottaa jo kello 6 aikaan iltapäivällä ja tultiin kärsimättömiksi jollei se silloin tullut. Ja kun aisakello vihoviimein kuului vasaramäeltä, silloin kaikki remahtivat iloiseen huutoon: »posti tulee!» ja innokkaasti avattiin sitten

postilaukku. Harvoin sieltä löytyi kirjeitä meille nuorisolle — sellainenkin sattuma kuvaamattomaksi riemuksi kuitenkin joskus sattui — mutta sitä useampia oli kirjeitä isälleni ja useita sanomalehtiä, myöskin ruotsalaisia ja muita ulkomaalaisia. Niihin käytiin innokkaasti käsiksi, vaikkakin ne kaikki itseasiassa siihen aikaan olivat sangen sisällyksettömiä. Kuitenkin löytyi niistä aina jotain mielenkiintoa herättävää uutta, ja joll'ei muuta niin ainakin »Helsingfors Tidningar»-lehdessä Välskärin kertomusten jatko, joka siihen aikaan oli omiaan pitämään jokaista lukijaa laukeamattomassa jännityksessä.

Joskus sattui posti viipymään tavallista kauemmin ja silloin kohosi kärsimättömyys odottajissa siksi korkealle, että lähdettiin postia vastaan. Kärsivällisesti istuttiin sitten jollekin ojan penkereelle odottelemaan, ja kun se vihdoinkin tuli, avattiin laukku mukaan otetulla avaimella kiihkeästi ja silmäiltiin takasintullessa päällisinpuolin sanomalehden pääsisältö.

Isälläni oli laaja kirjevaihto, johon häneltä kului hyväsestään aikaa. Sillä paitsi tavallisia asioimiskirjeitä oli etevä henkilöitä Helsingissä, Pietarissa ja Ruotsissa hänen »kirjeenvaihtajinaan». Kun sanomalehdet eivät siihen aikaan julkaisseet, eivätkä saaneetkaan julaista minkäänlaisia selostuksia tahi lausuntoja poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista, niin oli sensijaan vanhemmilla herroilla tapana, huvitettuja ja alkuunpanevassa asemassakin kun olivat, mitä tulee sisä- ja ulkopoliittikkaan, vaihtaa keskenään mielipiteitä päivän tärkeimmissä kysymyksissä, jonka kautta isänikin, vaikka maalla asuva olikin, pysyi suuren maailman tapausten tasalla.

Kertomani posti oli siihen aikaan ainoa Kemiössä. Jos joillakin pitäjäläisillä oli kirjeitä toimitettavana, täytyi heidän lähettää erityinen lähetti tuomaan ne ensin Björkbodaan ja pyytämään, että ne saisi kulkea tehtaan irtonaislaukussa eteenpäin. Ja nyt on samassa pitäjässä kokonaista kolme postitoimistoa ja neljä pysäkkiä, joissa kaikissa posti käy säännöllisesti joka päivä.

Björkbodassa oli elämä kesän pitkän vaihteleva ja hilpeä, kiitos vierasjoukolla ja nuorisoparvelle. Siellä oli vallalla sama iloinen, huoleton henki kuin kaupungissakin, mutta täällä kesän vihreässä ihanuudessa ja vapaan luonnon helmassa se voi yhä enemmän kehittyä ja ilmetä. Huveja ja huvituksia mitä erilaisimpia vaihteli alituisesti. Muistan vielä lapsuusvuosiltani kuinka miltei joka päivä toimeenpantiin huvituksia ja kaikenlaisia tilaisuuksia. Milloin tehtiin huviretkely johonkin saareen saaristossa, milloin taas mentiin joukolla äyriäisiä pyydystämään; milloin purjehdittiin merelle jollakin tehtaan jaalalla, milloin taas esitettiin joku näytelmä tahi toimeenpantiin pukuesityksiä ja kuvaelmia puistossa. Erittäinkin jos vanha mummo vain sattui oleskelemaan silloin siellä, sillä hänen kekseliäisyytensä kaikessa tällaisessa oli loppumaton.

Joskus lähdettiin vierailulle jonkun naapurin luo, sillä sellaisia paikkoja, joskin kolmen penikulman päässä, oli kuitenkin vielä silloin oman pitäjän rajojen sisässä. Hevosista ja ajopeleistä ei siihen aikaan erittäin suurta lukua pidetty; otettiin mitä oli, ja mitä käytettävänä taas oli, sen täytyi kelvata. Niinpä vanhat vesikauhan muotoiset, keltaisiksi maalatut vaunutkin, joissa oli C kirjaimen muotoiset alusjoustimet, täytyi joskus tiukan tarpeen hetkellä vetää esille käytettäväksi.

Lähin naapurimme oli Runebergin runossaan laulama eversti von Konow, joka asui luonnonihanassa Västanvikissa. »Hänen korpraalistaan» ei merkkiäkään näkynyt, ehkäpä häntä ei koskaan ole ollutkaan, ei ainakaan tiedetty häntä tiedustella, mutta tuo pitkä, laiha ja alinomaa kiroileva ukko Konow, jonka ylähuulta koristi paksu kerros kotona viljeltyä ja kotona valmistettua nuuskaa, hänet näen vieläkin ilmielävänä edessäni. Hänen kiroilemisestaan ja alituisesti uudistuvista »perhanan perhanoistaan» ei niin paljon välitetty kuin hänen jutuistaan, joita hän kertoi täysissä tosissaan ja vaatien että ne täytyi jokaisen uskoa, lopettaen tavallisesti kaskunsa: »piru minut periköön jos tässä seison ja valehtelen.» Hänen juttunsa olivat jonkun verran samaa lajia kuin »Kulkurinissen» »Vermlantilaisissa» ja häneen verrattuna olisi itse autuas Münchhausen seisonut kuin niistetty koulupoika. Kun oli käyty vierailulla Västanvikissa oli monta päivää senjälkeen hauskaa, sillä Konowin jutuista riitti kylliksi puheenaihetta. Muuten oli hän kaikissa suhteissa täydellinen originaali, eristapainen äijä.

Niillä seuduilla oli monta muutakin, suurempaa ja pienempää herraskartanoa, joissa kaikissa siihen aikaan asui todelliseen säätyläisluokkaan kuuluvia perheitä, ja myöskin niihin kokoontui kesäisin vieraita ja nuorta väkeä. Kesän kuluessa olikin tapana käydä vierailulla ainakin yhden kerran jokaisessa naapurissa ja tultiin silloin vieraisille tavallisesti iltapäivällä ja lähdettiin kotimatkalle iltasella illallisaterian jälkeen.

Nykyjään puhutaan niin usein entisaikaisesta yksinkertaisuudesta ja kohtuullisuudesta tuollaisissa kodeissa maalla. Kummallinen puhetapa! Kaikki tuollaiset kodit olivat näet niin pitkälle kuin suinkin muistan sisustetut ajan kuosin ja vaatimusten mukaisesti, usein sangen kalliistikin, enimmäkseen vankoilla mahonkihuonekaluilla, ja jollei sellaisia ollut, niin vallitsi kodeissa kuitenkin siisteyden ja kodikkuuden sievyys ja hienous, jota tottatosiaan ei nykyjään kaikkialla tapaa. Vierailulle tultua kestittiin tulijoita aina ensin kahvilla tuoreine pikkuleipineen; sitten tarjottiin teevettä ja ennenkuin pois lähdettiin syötiin illallinen, joka oli omiaan todistamaan emännän suurta nerokkuutta ja toimeliaisuutta kuin myöskin ruokasäiliöiden erinomaista »sisällysrikkautta», seikka, joka ei olekaan mikään helppo

juttu pienellä maatilalla kaukaisella maaseudulla.

Kuinka suuri säätyläisluokka siihen aikaan pitäjässä oli, olin tilaisuudessa kerran näkemään, kun eräänä sunnuntai-iltapäivänä menimme Kemiön pappilaan tavanmukaiselle vierailullemme. Sinne kokoontui mainittuna iltana noin sata henkeä, sattumaltako aivan vaiko sitten jostakin erityisestä syystä, sitä en enää muista. Leppeäluonteinen, aina iloinen rovasti Hirn otti silloin esille viulunsa, jota hän käsittelikin sangen taitavasti, viritti vireän tanssisäveleen ja niin kului ilta iloisesti ja rattoisasti.

Myöskin talvisaikaan, varsinkin uutenavuonna, jos vain keli ja ilma oli suotuista, oli tapana käydä vierailulla naapureissa, ja silloin jäätiinkin tavallisesti yöksi taloon. Samalla saapui muitakin vieraita, seura kasvoi ja niin pujahdettiin sitten seuraavana päivänä vielä johonkin toiseen paikkaan kun kuitenkin ensin oli annettu sinne tulosta edeltäpäin tieto. Tällaiset vierailumatkat olivat hauskoja retkiä, kun pitkässä jonossa, kulkusten somasti kilkattaessa, nauraen ja leikkiä laskien kiidettiin hevosilla huurteisten, kimaltelevain metsien halki, yli lumipeitteisten, häikäisevän valkoisten lakeuksien lumen jalaksien alla naristessa. Hauskaa retkeilyä ympäri pitäjän kesti usein monta päivää ja oli matka aina mitä hauskin ja hilpein.

Björkbodaan saapuivat pitäjäläiset tavallisesti Aukustinpäivänä, tammikuun 7:nä, isäni nimipäivänä, tehden silloin uudenvuoden- ja onnitteluvierailunsa. Tämä oli juurtunut tavaksi jo vanhastaan ja oli äitini aina silloin valmis ottamaan vierailut vastaan. Mutta sattui kerran, että tämän määrätyn päivän aamulla puhkesi niin hirvittävä pyryilma, että harvoin sellaista nähdään. Tuiskulumi kasaantui miehenkorkuisiksi kinoksiksi ja tukkesi aidat ja veräjät niin että vain hieman aidanseipäiden neniä pilkisti kinoksista esiin. Oli luonnollista ja päivänselvää, ettei kukaan »tällaisessa jumalan-ilmassa» voinut lähteä ulos, eikä meilläkään näinollen odotettu sinä päivänä vieraita. Ilta kului senvuoksi hiljalleen kaikessa rauhassa ja kello läheni jo yhdeksää kun yht'äkkiä, aivan odottamatta kuultiin kulkusten heläjävän portaiden edessä, ja pari todellista lumiukkoa kompuroi eteiseen. Tuskin olivat he ennättäneet pudistella lumipaljouden pois turkeistaan kun jälleen kulkusten kilinä kuului ja yhä uusia vieraita tulvaili sisään, ja niin yhä jatkuvasti kunnes tuossa kello 10 aikaan kaikki tavanmukaiset vieraat jo olivat koolla. Nuo ihmisparat olivat jo hyvissä ajoin päivällä lähteneet kodeistaan taipaleelle, mutta vain askel askeleelta olivat he voineet raivata itselleen ajotietä, kaatuen vähäväliä ja kokien monenlaisia pieniä seikkailuja, jopa joutuen toisinaan kerrassaan epätoivoisiksi perille pääsemisestään.

Kun he sitten vihoviimein vilustuneina, nälkäisinä ja läpiväsyneinä koko päivän kestäneiden vaivojen ja vastuksien jälkeen pääsivät määräpaikkaansa, tuntui heistä lämmin sitäkin herttaisemmalla ja teevesi, punssi sekä illallisruoka maistui kerrassaan oivalliselta. Mieliä muodostuikin pian hilpeäksi ja iloiseksi. »Pikenttipalvelija» Björkqvist'in joka sangen auttavasti osasi puhallella klarinettia, täytyi ottaa pelinsä käsille ja luirahuttaa valssi, jota sitten tanssittiin riemuin ja mielihyvin ja joka oli omiaan pehmittämään jäykistyneet jäsenet entiselleen. Valmistelematta toimeenpantu tanssi kesti myöhään yöhön. Mutta äitirukka, joka ei ollut ensinkään valmistautunut vastaanottamaan näin suurta yövierasjoukkoa, joutui pahempaan kuin pulaan mihin hän sijoittelisi kaikki odottamatta tulleet vieraat. Vaan hän keksi kuitenkin keinot ja viimein sai kukin oman vuoteen käytettäväkseen, — vaikea pula sai korvata ja pyytää anteeksi puutteellisuudet. Lumipyry ja tuisku kesti koko yön niin että vieraat vasta kahden päivän perästä, sittenkun tiet ja veräjät oli saatu edes jonkunverran lapioiduiksi ja avatuiksi, voivat lähteä paluumatkalle. Tällaiset pienet seikkailut kirkastavat ja ikäänkuin kuvittavat maalaiselämää.

Useimmat pienistä herrastaloista, joissa ennenvanhaan vaatimattomat, mutta kuitenkin hyvät perheet hauskaasti elostivat, ovat sittemmin tulleet myödyiksi ja joutuneet talonpoikaikäisiin ja niiden entiset asukkaat ovat hajaantuneet eri haaroille. Suuremmista kartanoista taas on moni joutunut kuitenkin nurjemman kohtalon alaiseksi. Pirstottuina ja lohkottuina eri maa-alueiksi ja säälimättömien metsänhaaskaajain hävittäminä, jotka eivät huomispäivää ajattele, ovat ne vihdoinkin joutuneet joidenkuiden enemmän tai vähemmän keinottelevain osakeyhtiöiden haltuun, joiden tilapäisillä isännöitsijöillä ei voi olla samaa harrastusta, kunnioitettavaa lempeyttä ja huolenpitoa niitä kohtaan kuin niillä, jotka polvesta polveen ovat asuneet, viljelleet ja rakastaneet isiltä perittyä turvetta. Mutta niin paljon ovat ajat muuttuneet, että maatilat nyt vaihtelevat omistajaa kuin jos olisivat vain seteleitä taskukirjassa. Maata omistava säätyläisluokka maassamme häviää häviämistään yhä enemmän.

Emännän huolet ja velvollisuudet suuremmalla maatilalla siihen aikaan olivat sangen raskaat, moninaiset ja laajat. Sillä ei siinä kyllin, että hänen aikaansa suuressa määrässä kului talon »kunnian ylläpidossa» ja seurustellessa monen monien talossa käypäin vieraiden kanssa, hänen hartioillaan oli sitäpaitsi koko vastuunalaisuus ja huolehtiminen sisäisestä taloudenhoidosta, johon isäni ei vähimmässäkään määrässä ottanut osaa. Ja siinä sitä kysyttiinkin taitoa ja tottumusta mitä suurimmassa määrässä samoin kuin suurta ajattelevaisuuttakin, jotta ne moninaiset, erilaatuiset tuotteet, joita talosta voitiin saada, tulivat kaikki oikeissa ajoin hankituiksi, talteen korjatuiksi ja käytetyiksi, sillä kuuluihan sisäiseen talouteen saada talo niin hyvin varustetuksi kaikenlaisilla tarpeilla kuin suinkin, samalla kun oli vältettävä niin paljon kuin mahdollista kaikkia rahallisia menoja. Mutta

ennen kaikkea täytyi hänen kohdistaa huolenpitonsa kaiken sen varaston kokoamiseen, jota tarvittiin pitkän talvikauden aikana pääkaupungissa. Täytyy kuitenkin tunnustaa, että hänellä näissä puuhissa oli apuna lukuisa palveluskunta, jonka hän itse oli opettanut, nöyriä ja tehtävissään taitavia palvelijoita kaikki.

Suuri osa kesää kului tällaisiin tehtäviin. Milloin oli yksi, milloin toinen marjalaji kypsynyt ja siten valmis mehuksi tai hilloksi keitettäväksi, milloin taas tuli panna vihanneksia säilöön tahi kuivamaan. Monen monista mehiläispesistä, joita oli sekä tehtaalla että ulkotiloilla, saatiin hunajakakkuja ja oma hunaja saikin täyttää monissa tarpeissa kallishintaisen sokerin tehtävät; vahasta taas, jonka tummankeltainen väri poistettiin jonkunlaisen kemiallisen menettelyn avulla, valettiin lasikaavoissa sangen kauniita kynttilöitä. Kun verovilloja tuli paljon, kudottiin niistä kotona kangasta, joka kaupungissa värjäytettiin ja josta sitten tehtaanräättäli ompeli livré-pukuja kuskille ja palvelijoille ja myöskin päällysnuttuja meille poikasille. Jalkineemme tehtiin myöskin kotona talon nahoista. Suuret pellavavarastot, joita taloon tulvi, lajiteltiin tarkasti kolmeen osaan. Hienoin laji lähetettiin Vadstenaan kudottavaksi damastiliinakankaiksi, joihin tavallisesti samalla kudottiin vaakuna tahi kirjainmonogrammi nurkkaan. Vätilajista taas kutoi kotona vakituinen, vuoden läpeensä ahertava kankuri räälliinakankaita, pyyheliinoja ja lakanoita; kolmannelta lajista täytyi navettaapiikojen niinä hetkinä, joina heillä oli vapautta ulkotöistään, kutoa lattiamattoja, säkkejä y. m. sellaista. Suuren, seinässä kiini olevan liinavaatekaapin sisältö, joka oli muodostunut ja kerääntynyt perheenemännän utteran huolenpidon kautta, samoin hopeakalustokaappi, täynnä perittyä kapistusta — niissä oli senaikuisen emännän ylpeys ja ilo.

Mutta yhä tiukemmiksi kävivät hänen huolensa ja puuhansa kuta lähemmä syksyä kesä kului. 1 päivä lokakuuta oli veronmaksupäivä, jolloin jokaisen päätilaan kuuluvan talon oli tuotava määrätyt luonnontuotteet päättilalle. Tällöin muistutti talon piha oivallista markkinapaikkaa, jossa kuorma seisoi kuorman vieressä ja elukkaa oli kaikenlaista. Äitini käyskenteli pehtoorin kanssa kuormien lomissa, tutkistellen tuntijasilmillään niiden sisältöä ja joskus moittien ala-arvoista tavaraa.

Siinä sitä sitten oli tuotteita ja aineita kerrassaan kaikenlaisia, jyvistä alkaen aina lakaisuluutiin, pärevasuihin, puolukoihin, omenoihin, kananmuniin ja kananpoikalaumaan asti. Vähän oli tuotu kutakin lajia itsekustakin talosta, mutta yhteensä niistä karttui melkoinen tavarantalous. Kun ensin oli otettu »päältä pois» kaikki mitä tulisi antaa kaupunkiväelle, säilytettiin loppuosa aittoihin talon omaa tarvetta varten, ja tämä loppuosa ei tosiaankaan ollut vähäinen, sillä minä muistan hyvin kuinka ruoka-aitat täyttyivät niin kukkuroilleen, että tuskin niihin mitään lisää olisi sopinut.

Kun verot oli kannettu, alkoivat järjestelyt talvea varten. Syysteurastusta kesti useita päiviä ja kaikki mahdolliset seikat tuli sen yhteydessä huomioonottaa, makkarat ja verorieskat valmistaa, lihat ja sianlihat suolata, savustaa j. n. e. Pesusaippuaa ja suopaa oli niinikään valmistettava. Sitten alkoi suuri kovan arkileivän leipominen palvelijoita varten, sekä perunajauhojen ja tarkin teko. Mutta enimmänsä huvitti minua lapsena ollessani kynttiläin valaminen. Kaikki teurastuksessa kertynyt tali sulatettiin näet ensin puoleksi vedellä täytettyyn kupari-astiaan, jossa sitten kotona tehtyjä ja puupuikkoihin kiinnitettyjä kynttilänsydämiä kastettiin vähäväliä kunnes ne vihdoin tulivat kyllin paksuiksi kynttilöiksi. Kyllähän tuollaiset kynttilät räiskyivät ja sähisivät ja niitä täytyi usein »niistää» kynttiläsaksilla, mutta paitsi tällaisia talikynttilöitä ei siihen aikaan ollut olemassakaan muunlaisia valaistuskompeita kuin salia ja vierashuonetta varten vahakynttilöitä ja öljylamput.

Kun kaikki vihdoin monien huolien ja paljon työn perästä oli valmista, lastattiin varastot ja niiden mukana myöskin halot ja heinät, hevoset ja lehmät sekä kaikki palkolliset ja muut muuttotavarat pariin jaalaan, joilla koko lasti kuljetettiin kaupunkiin. Sinne oli perhekin, sitten kun kaikki oli säännöllisesti ja hyvässä järjestyksessä saatu lähetetyksi, valmis maanteitse matkustamaan.

SISÄLLYSLUETTELO.

Siv.

XIV. Helsinki nuoruuteni päivinä.....	5
XV. Minkälaista siihen aikaan oli.....	24
XVI. Asumukset ja niiden kalustus.....	49
XVII. Koti ja seurapiirit.....	65
XVIII. Ristiäiset — häät — hautajaiset.....	87
XIX. Muoti ja vaateparret.....	98
XX. Sanomalehdet ja posti.....	112

End of Project Gutenberg's Muistoja lapsen ja hopeahapsen 2, by Anders Ramsay

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTOJA LAPSEN JA HOPEAHAPSEN 2 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do

copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.